

Jessica Holkko, Maria Korpela & Loraine Mustajärvi

”Sitten kana mielti päänsä puhki, miten voisi auttaa”

Arvojen rehellisyys, auttavaisuus ja kohteliaisuus käsittely lasten kanssa sadutusmenetelmän avulla

Opinnäytetyö

Syksy 2018

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

"Synttärisankari sanoo ole hyvä ja kiitos kun saa lahjan."

(Lapsi 1, kevät 2018)

"Prinsessa huijaa ja sitten sanoi että minä huijasin että en valehtele."

(Lapsi 6, kevät 2018)

"Saa sanoa, että oot ihana."

(Lapsi 4, kevät 2018)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto: -

Tekijät: Jessica Holkko, Maria Korpela & Loraine Mustajärvi

Työn nimi: ”Sitten kana mietti päänsä puhki, miten voisi auttaa”: arvojen rehellisyys, auttavaisuus ja kohteliaisuus käsittely lasten kanssa sadutusmenetelmän avulla

Ohjaaja: Katariina Perttula

Vuosi: 2018

Sivumäärä: 93

Liitteiden lukumäärä: 6

Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä havaintoja siitä, mitä lapset tietävät entuudestaan arvoista rehellisyys, auttavaisuus ja kohteliaisuus sekä kuinka lapset käsittelevät kyseisiä arvoja. Tavoitteena oli myös kokeilla, miten arvokasvatusta voidaan toteuttaa sadutuksen ja siihen liittyvien toiminnallisten ja luovien menetelmien avulla. Lisäksi opinnäytetyössä tehtiin pieni, helppolukuinen opas yhteistyökumppanille eli Seinäjoen Helluntaiseurakunnan työntekijöille, sekä myös seurakunnan lasten vanhemmille. Oppaassa kerrotaan, miten voidaan saduttaa eri arvoista.

Teoreettisessa viitekehyksessä avattiin arvoja ja arvokasvatusta käsitteinä, sekä kyseisten asioiden merkitystä lapsuudessa. Opinnäytetyön päämenetelmää eli sadutusta avattiin myös laajasti. Lisäksi sadutusta tarkasteltiin menetelmänä.

Opinnäytetyön empiirinen osuus toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Lapsiryhmälle toteutettiin neljä toimintatuokiota, joissa kerättiin aineistoa tutkitusta aiheesta: arvojen rehellisyys, auttavaisuus ja kohteliaisuus käsittely sadutusmenetelmää käyttäen. Aineisto kerättiin havainnoinnin, muistiinpanojen, sekä päiväkirjan avulla. Toimintakerrat kuvattiin videokameralla.

Havainnoista kävi ilmi, että lapset käsittelevät arvoja omien kokemustensa kautta. He esimerkiksi kertoivat, millä tavalla ovat itse noudattaneet jotain arvoa. Toiminnallisesta osuudesta selvisi, että sadutusmenetelmä toimi arvokasvatuksen toteuttamiseen hyvin, koska sadutusta voitiin soveltaa monin eri keinoin, joiden avulla päästiin haluttuun lopputulokseen.

Avainsanat: arvo, arvokasvatus, sadutus, luovat menetelmät, toiminnallinen opinnäytetyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Jessica Holkko, Maria Korpela & Loraine Mustajärvi

Title of thesis: "Then the chicken rack its brain trying to think how it could help": handling the values of honesty, helpfulness and politeness using the story crafting method

Supervisor(s): Katariina Perttula

Year: 2018

Number of pages: 93

Number of appendices: 6

The purpose of the thesis was to gather observations of what children already know about the following values: honesty, helpfulness and politeness and how they deal with these values. The aim was also to test how the story crafting method and other creative methods can be used and put into practice children's values education by arranging different kinds of activities. In addition, a small and easy-to-read guide book about story crafting method was created for cooperation partner which is the workers of Seinäjoki's Pentecost Congregation and for the parents of the children. The purpose of the guide book was to give advice on how to use story crafting method to deal with different values.

In the theoretical framework the definitions of values and values education as well as the meaning of these concepts in childhood was being described. The most important method that was used in the activities was also explained. Aside from the story crafting method, other creative methods was also implemented.

This functional thesis included four activities which was planned, arranged and executed. Observation, notes and diary was used to help gather the materials needed to analyzed the results. Each activity was filmed by the video camera.

Each activity has its own chapter in which included the outcomes and the results of the research. According to observations, children deal with these values based on their own experiences. For example, they have told how they obey a particular value.

Furthermore, it turned out that story crafting was a good and useful method to discuss values education. By the help of this method, answers for our subjects was answered. Story crafting method can be applied and used in many different ways. Using this method helped to achieve the goals that were aimed for this functional thesis.

Keywords: values, values education, story crafting method, creative methods, functional thesis

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	3
Thesis abstract.....	4
SISÄLTÖ.....	5
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo.....	7
1 JOHDANTO.....	9
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET.....	11
3 ARVO KÄSITTEENÄ.....	12
3.1 Arvojen opettaminen.....	13
3.2 Kodin merkitys arvotajunnan kehityksessä.....	13
4 ARVOKASVATUS.....	15
4.1 Arvokasvatuksen merkitys lapsen kehittymiselle.....	16
4.2 Lapsen moraalikehitys osana arvokasvatusta.....	17
5 SADUTUS.....	21
5.1 Sadutus 1980-luvulta tähän päivään.....	22
5.2 Sadutusmenetelmän vaiheet ja sen pääulottuvuudet.....	23
5.3 Sadutuksen monet tavat.....	24
5.4 Sadutuksen hyötyjä ja haasteita.....	27
5.5 Tiedon tuottaminen sadutuksen avulla.....	30
5.6 Sadutus lisää lasten osallisuutta.....	30
6 SADUTUKSEN TOTEUTUS JA KÄYTETYT MENETELMÄT.....	32
6.1 Sadutuksen käyttö toiminnassamme.....	32
6.2 Luovat menetelmät.....	33
7 TYÖMENETELMÄT.....	35
7.1 Aineiston keruumenetelmät.....	35
7.2 Dokumentointimenetelmät.....	37
7.3 Aineistojen analysointi.....	39
8 OPINNÄYTETYÖN TOIMINTAKERTOJEN KUVAUKSET.....	40
8.1 Tuokioiden runko.....	41
8.2 Ensimmäinen toimintakerta.....	44

8.2.1 Tutustuminen	44
8.2.2 Toiminnan arviointia	46
8.3 Toinen toimintakerta.....	47
8.3.1 Rehellisyys	47
8.3.2 Toiminnan arviointia	54
8.4 Kolmas toimintakerta.....	55
8.4.1 Auttavaisuus	55
8.4.2 Toiminnan arviointia	61
8.5 Neljäs toimintakerta.....	62
8.5.1 Kohteliaisuus.....	62
8.5.2 Toiminnan arviointia	69
9 OPASLEHTINEN	71
10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	79
11 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS OPINNÄYTETYÖSSÄ	84
LÄHTEET	87
LIITTEET	93

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuva 1. Nallekarhu.....	48
Kuva 2. Roosin pikku valhe.	51
Kuva 3. Sateenkaari.....	56
Kuva 4. Noksu auttaa.....	58
Kuva 5. Yhteiskuva maskoteista.	63
Kuva 6. Kohtelias elefantti.	66
Kuva 7. Kala.....	67
Kuva 8. Sadutus -oppaan kansi.	71
Kuva 9. Sadutus -oppaan sisällys.	72
Kuva 10. Sadutus -oppaan tarkoitus ja tavoite.....	73
Kuva 11. Arvot ja arvokasvatus.....	74
Kuva 12. Sadutus.....	75
Kuva 13. Saduttamisen runko.	76
Kuva 14. Vinkkejä sadutukseen.....	77
Kuva 15. Arvoja, josta voi saduttaa.....	78
Kuvio 1. Etiikka ja moraalii.	16
Kuvio 2. Lawrence Kohlbergin moraaliteorian kehittymisen tasot.	19
Kuvio 3. Sadutusmenetelmän ulottuvuudet.....	23
Kuvio 4. Erilaisia perussadutustapoja.	25

Kuvio 5. Sadutussovelluksia. 26

Taulukko 1. Tuokion runko koostuu viidestä osasta.....42

1 JOHDANTO

Jokaisella meillä on arvoja, joita pidämme tärkeinä. Arvoista keskusteltaessa moni vastaa itselleen tärkeiksi arvoiksi esimerkiksi koulutuksen, turvallisuuden, terveyden ja puhtaan luonnon. Arvot ohjaavat toimintaamme ja valintojamme arkielämässä.

Opinnäytetyössä keskitymme kolmeen arvoon: rehellisyyteen, auttavaisuuteen ja kohteliaisuuteen. Valitsimme edellä mainitut arvot siitä syystä, ettei niistä mieles-tämme puhuta tarpeeksi. Lisäksi nämä arvot ovat meille henkilökohtaisesti tärkeitä arvoja, joita pyrimme vaalimaan omassa elämässämme.

Valitsimme tämän aiheen, koska arvokasvatus on mielestämme mielenkiintoinen sekä aina ajankohtainen aihe. Nykyisin on ollut esillä erityisesti lasten ja nuorten kunnioitus vanhempia sekä auktoriteettia kohtaan. Olemme itse todistaneet, kuinka lapset voivat sanoa todella asiattomia ja rumia asioita kasvattajille ja muille aikuisille. Emme kiistä, että tätä ei olisi tapahtunut kautta aikain, mutta nykypäivänä tällainen on lisääntynyt merkittävästi. Jämsä (2015) kertoo artikkelissaan, että lasten kunnioi-tus auktoriteettia kohtaan on muuttunut vuosien varrella todella paljon huonompaan suuntaan. Hän jatkaa, että lapsi ei välttämättä ota käskyjä ja pyyntöjä vastaa, vaan voi jopa alkaa kyseenalaistamaan aikuisen valtaa. Tästä syystä pidämme arvokasvatuksen toteuttamista todella tärkeänä.

Toinen ajankohtainen ilmiö on lasten ja nuorten käyttäytyminen sosiaalisessa me-diassa. Siellä kiusaamista saattaa tapahtua helpommin, kun ei tarvitse olla kasvok-kain kiusatun kanssa ja voi toimia halutessaan anonyymisti. Koljosen (2018) mu-kaan yleisimpiä kiusaamistapoja sosiaalisessa mediassa ovat haukkuminen, asiat-tomien ja nöyryyttävien kuvien ja videoiden levittäminen sekä keskusteluista ja ryh-mistä pois jättäminen. Edellä mainittujen esimerkkien ja lukuisten muiden syiden vuoksi onkin tärkeää, että arvokasvatusta toteutetaan jo päiväkotikäisille lapsille. Tällöin he oppisivat jo pienestä asti tunnistamaan yhteiskunnallemme tärkeitä arvoja ja rakentamaan omaa arvoperustaansa.

Arvojen käsittelyä lasten kanssa on tehty helpommaksi, esimerkiksi kirjallisuuden ja laulujen avulla. Kohteliaisuutta ja hyviä tapoja on käsitelty niin lastenkirjoissa kuin lauluissakin. Tässä on esimerkki Siinan taikaradio -laulukirjasta:

Kun ojennan, sanon: Ole hyvä. Kun saan jotain, sanon: Kiitos. Jos teen vahingon tai sanon pahasti, niin silloin pyydän anteeksi. Ole hyvä, kiitos, anteeksi. Hyvät sanat otetaan meille tavaksi. Ole hyvä, kiitos, anteeksi. Hyvät tavat ilon tuo meidän sydämiin. (Hirvonen 2012, 27.)

Sadutus menetelmänä tuki meidän ajatustamme siitä, että haluamme osallistaa lapsia tuokioissamme mahdollisimman paljon. Sadutus on menetelmänä sellainen, jossa lapsi saa käyttää omaa mielikuvitustaan ja luoda uutta. Lisäksi lapsi saa onnistumisen kokemuksia, koska sadun kertomisessa ei voi niin sanotusti epäonnistua. Mielestämme lapset oppivat parhaiten, kun saavat olla toiminnassa itse mahdollisimman paljon mukana ja ohjaajat ovat ikään kuin taustalla toiminnassa. Sadutuksessa lapsi saa itse miettiä asioita, joista haluaa puhua. Koimme, että saamme mahdollisimman aitoa ja rehellistä materiaalia lapsilta sadutuksen avulla. Sadutusmenetelmässä lapsi saa vapauden kertoa omista ajatuksistaan ja mietteistään tarinan muodossa ja muussa keskustelussa sadutusta ennen ja sen jälkeen. Sadutuksen yhteydessä käytimme muita luovia menetelmiä, kuten piirtämistä ja draamaa.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

Opinnäytetyön tavoitteena on kerätä havaintoja siitä, mitä lapset tietävät entuudestaan arvoista ja kuinka käsittelevät niitä sekä kokeilla, miten arvokasvatusta voidaan toteuttaa sadutuksen ja siihen liittyvien toiminnallisten ja luovien menetelmien avulla. Näitä asioita selvitetään ja tutkitaan lapsille järjestetyillä toimintatuokioilla. Toimintatuokioiden lisäksi työntekijöille ja vanhemmille tehdään yksinkertainen opas, kuinka saduttaa arvoista. Oppaan tarkoituksena on olla hyödyllinen väline yhteistyökumppanillemme arvojen käsittelyssä.

Käsiteltäviksi arvoiksi on valittu rehellisyys, auttavaisuus ja kohteliaisuus. Kaikki liittyvät jollain tavalla hyvään käytökseen, jota pidetään tavoiteltavana ja toivottavana asiana. Nämä ovat myös arvoja, jotka liittyvät ihmisten kanssa toimimiseen. Kun toimii kyseisten arvojen mukaisesti, se tuottaa iloa muille. Esimerkiksi auttaminen on asia, jossa useimmissa tapauksissa molemmat osapuolet ilahtuvat. Näiden arvojen käsittelyllä halutaan saada aikaan se, että lapset ymmärtävät rehellisyyden, auttavaisuuden ja kohteliaisuuden tärkeyden, jotta voivat toimia näiden arvojen mukaisesti. Lapset ottavat usein esimerkkiä toisistaan. Siksi onkin hyvä, että arvoja opetetaan, jotta yhden lapsen hyvä esimerkki voi luoda muillekin ajatuksen hyvistä arvoista. Voidaan ajatella, että pienistä asioista voi lähteä suuri muutos liikkeelle.

Lapset oppivat useimmiten aikuisen esimerkin kautta, joten halusimme myös itse pyrkiä käyttäytymään arvostavasti lapsia kohtaan. Toiminnassa pyrittiin siihen, että myös hiljaisimmat lapset saavat äänensä kuuluviin. Lisäksi halusimme vuorovaikutuksen lasten kanssa olevan mahdollisimman myönteistä ja kannustavaa.

3 ARVO KÄSITTEENÄ

Arvo on käsitteenä hyvin laaja ja aiheena moniulotteinen. Arvo-sanalla on niin monta merkitystä ja tarkoitusta kuin on myös käyttäjää. (Ijäs 2009, 8.) Ihmiset ovat kautta aikain olleet kiinnostuneita ilmiöistä, jotka vaikuttavat elämäämme. Erilaisista ilmiöistä tullaan koko ajan enemmän tietoisiksi ja näitä ryhdytään tutkimaan. Arvo on ilmiö, josta on tullut tietoinen käsite. Arvot ovat oletettavasti arvokkaita, koska niitä arvostetaan. Haastavaksi tämän tekee se, että jokaisella ihmisellä on myös erilaisia mielipiteitä siitä, mikä on esimerkiksi kaunista, hyvää tai arvokasta. (Turunen 2018, 20-21.)

Arvoilla tarkoitetaan päämääriä, joita ihminen asettaa toiminnalleen. Arvojen perusteella voidaan myös arvioida ihmisen toimintaa ja yhteiskuntaa. (Pirttilä-Backman ym. 2005, 7.) Arvoilla määritetään se, mitä elämässä kannattaa tavoitella. Arvoilla voidaan myös määritellä ne keinot, joita käytetään, jotta voidaan saavuttaa päämääriä. (Kalliopuska 2005, 22.) Arvot saavat ihmisen ajattelemaan, mitkä asiat halutaan pitää tavoiteltavina (Suoninen ym. 2010, 297; Jantunen ja Ojanen 2011, 7).

Arvot ovat niitä asioita, joita ihminen arvostaa elämässään. Suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeimmät arvot ovat muun muassa terveys, perhe, hyvät ihmissuhteet, hyvä koulutus- tai työpaikka ja puhdas luonto. (Muola, [viitattu 1.11.2018].) Myös Ojanen (2010, 7) on sitä mieltä, että arvot liittyvät siihen, mitä ihminen ja yhteisö pitävät arvokkaana ja arvostettavana.

Puohiniemen (2002, 19-20) mukaan arvot ovat valintoja ohjaavia periaatteita, joita jokainen ihminen käyttää, kun joutuu vaikeaan valintatilanteeseen. Hänen mukaansa arvot voivat auttaa ihmistä valinnoissa ja arvoilla voidaan säädellä ihmisen käyttäytymistä. Puotinen on myös sitä mieltä, että arvojen avulla paljastuu suunnat, mihin halutaan mennä. Tämän lisäksi arvot ovat myös hitaasti muuttuvia eli suhteellisen vakaita.

3.1 Arvojen opettaminen

Jantunen (2007, 24-25; 2010, 236-238) korostaa sitä, että lapsen aito oppiminen perustuu hyvin paljon jäljittelemiseen, kiinnostukseen sekä aikuisen aitoon läsnäoloon. Hän väittää, että jokainen ihminen on vastuussa omista tekemisistään ja ihmisen omat teot vaikuttavat toisiin ihmisiin. Jantunen korostaa myös sitä, että lapsi on altis vanhemman esimerkille ja jopa tietämättään oppii vanhemmaltaan erilaisia käytösmalleja. Hänen mukaansa lapsi osaa vasta vanhemmiten kyseenalaistaa käyttäytymistään ja sitä kautta alkaa muuttaa sitä.

Myös Turunen (1992, 246; 2018, 228) on vahvasti sitä mieltä, että lapsi oppii esimerkin kautta. Näin ollen arvot ja niiden merkitys siirtyvät sukupolvelta toiselle. Tällöin aikuisen on otettava huomioon, mitä hän tekee ja miten hän käyttäytyy, sillä tämä vaikuttaa lapsen arvomaailmaan. Gjerstadin (2011, 77) mukaan kasvattajan täytyy miettiä kasvatukselleen jokin tietty suunta, koska kasvatuksella väkisinkin ohjaa lasta johonkin tiettyyn suuntaan. Kasvattajalla on tällöin jokin ajatus siitä, mikä on arvostettavaa ja hyvää elämässä.

Kasvattajan roolilla on suuri merkitys lapsen arvokehityksessä. Hän vaikuttaa paljon siihen, millaiseksi ja kuinka vahvaksi lapsi kehittyy. Lasta lähellä olevasta aikuisesta riippuu, millaisia arvoja hän haluaa lapsen omaksuvan. Tärkeä osa lapsen arvokehityksessä on kasvattajan rakkaus lasta kohtaan. Kasvattajan selkeä arvomaailma ja rohkeus seurata ja ohjata lapsen kehitystä liittyy myös vahvasti lapsen arvokehitykseen. Tämä tarkoittaa sitä, että aikuinen, jolla on vahva ja rakastava arvomaailma, uskaltaa asettaa rajoja lapselle. Tämän ei kuitenkaan merkitse sitä, että aikuisen tehtävänä on määrätä ja asettaa lapselle negatiivisia rajoja. Tarkoituksena on, että aikuinen luo lapselle kasvuympäristön, jossa lapsi oppii arvojen merkitystä aikuisen ohjaamana. (Salosaari 2010, 40-41.)

3.2 Kodin merkitys arvotajunnan kehityksessä

Hämäläinen (2010, 57-58) kertoo teoksessaan lapsen arvotajunnan kehityksestä, joka alkaa tavallisesti kotona. Tällöin lapsi saa ja oppii omilta vanhemmiltaan arvoja,

joita pidetään tärkeänä ja arvostettavana ja joita halutaan lapselleen. Hänen mukaansa ihmisen arvotajunnalla tarkoitetaan kykyä tunnistaa ja kokea arvoja, joka kehittyy osana ihmisen persoonallisuutta ja elämäkatsomusta. Ihmisen arvotajunta, joka on jatkuva prosessi, syntyy jo varhaislapsuudessa. Hän korostaa sitä ajatusta, että lapsen arvotajunnan kehittyminen tapahtuu, kun lapsi kasvaa ympäristössä, jossa vallitsee erilaisia arvoja.

Hämäläinen (2010, 58-60) puhuu myös kotikasvatuksen arvoista ja vanhempien arvotajunnasta, jotka vaikuttavat siihen, millaisen elämän ja kasvuympäristön vanhemmat toivovat ja haluavat lapselleen. Kasvuympäristö puolestaan vaikuttaa lapsen arvotajunnan kehittymiseen. Hämäläinen uskoo, että kasvuympäristö toimii lapsen arvotajunnan kehittymisen mahdollistajana, jossa myös lapsi osallistuu aktiivisesti.

Lapsen ja nuoren arvotajunnan kehitys liittyy arvokasvatukseen. Arvokasvatuksessa lapsi ja nuori pohtii tietoisesti erilaisia arvoja. Lapsen ja nuoren kasvattajan tehtävänä on tarjota heille käsitys siitä, millaisissa arvotuksissa ja tavoitteissa on jotain hyvää ja merkityksellistä. Arvokasvatuksen yksi tärkeimmistä tavoitteista on, että kasvattaja auttaa lasta ja nuorta rikastumaan eettisesti ja henkisesti. Kasvattaja pyrkii herättämään lapsessa ja nuoressa tahdon ja halun elää sekä hyvin että tarkoituksellisesti. (Lesojeff, Purjo, Tervahauta & Videnoja 2013, 70.) Arvokasvatusta käsitellään enemmän seuraavassa luvussa.

4 ARVOKASVATUS

Hämäläinen ja Nivala (2008, 140) selittävät, että arvokasvatuksella tarkoitetaan sellaista kasvatusta, jossa vaikutetaan kasvatettavan eli lapsen arvotajunnan kehittämiseen, sekä erilaisten mahdollisuuksien tarjoamista hänen arvotajuntansa kehittämiseen. Lapsen arvotajuntaa voidaan Hämäläisen (2010, 60-63) mukaan rikastaa ja monipuolistaa arvokasvatuksen avulla. Hän lisää, että arvokasvatuksella tavoitellaan sitä, että lapsi kokee erilaisia arvoja. Lisäksi Hämäläinen kertoo, että tällaiset arvot ovat muun muassa ystävyys, terveet elämäntavat, kauneus, totuus, oikeudenmukaisuus yms.

Arvokasvatusta ei voida koskaan opettaa väkisin tai pakottamalla. Arvokasvatuksen tavoitteena ei myöskään ole se, että kaikista kasvatetaan täysin samanlaisia. Sitä opettaessa täytyy olla avarakatseisuutta, kunnioitusta ja arvostusta. (Gjerstad 2011, 76.) Aikuisen tulee keskittyä ensisijaisesti siihen, ettei hänestä tule lapsen opettajaa, varsinkin pienten lasten kanssa. Kasvattajan yrittäessä kovasti opettaa lasta, häntä estetään itseään oivaltamasta asioita. (Jantunen 2007, 24.)

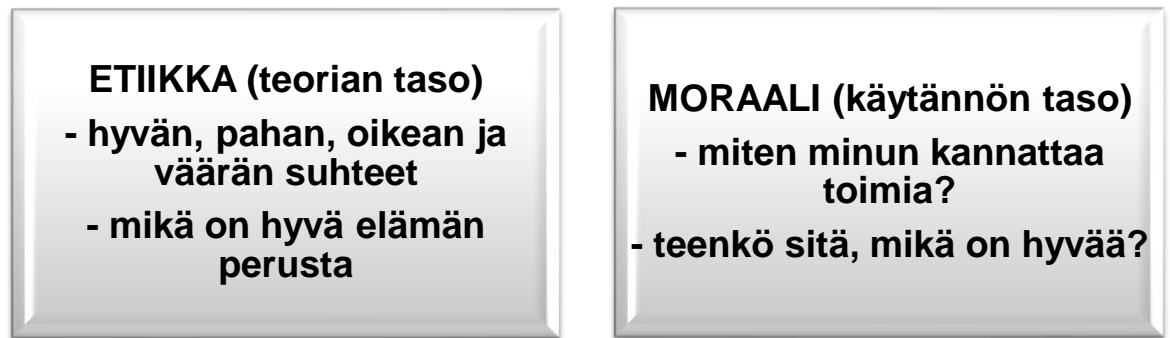
Lesojeff ym. (2013, 14-15) ovat sitä mieltä, että kasvatukseen tulee olla luja usko. Kasvattajan tulee itse uskoa siihen, että hänen kasvatustyöllään on tulos ja vieläpä hyvä sellainen. Näin ollen kasvattaja, joka aidosti tahtoo esimerkillään opettaa lapselle hyviä käytöstapoja ja -malleja, onnistuu väistämättä siinä. Kirjoittajien mukaan aikuisen innostus uskoessaan toisen ihmisen hyvään tuottaa niin sanottuja hyviä tuloksia.

Kallion (2005, 15) mukaan *arvokasvatus* -käsitettä käytetään suomalaisessa kasvatust keskustelussa. Tämän lisäksi myös *moraalikasvatus* ja *eettinen kasvatus* limittyvät toisiinsa, joten niiden välillä ei ole paljon eroa. Hän lisää, että vastaavalla tavalla myös sanojen *moraali* ja *etiikka* merkitystä on vaikea erottaa. Kuitenkin kyseisillä käsitteillä on eri merkitykset.

Etiikka (kreik. *ethos*) tarkoittaa tapaa ja mielenlaatua, jossa tutkitaan moraalisia arvoja, ihanteita ja tekoja (Kalliopuska 2005, 56). Etiikan avulla voidaan pohtia, analysoida ja kuvailla, mikä on hyvää ja hyväksyttävää sekä perustella, mikä on huonoa

ja väärää (Kallio 2005, 15). Heikkonen (1995, 16-17) lisää, että etiikalla määritellään, mitä ihminen saa tehdä eli normit, velvollisuudet, eli mitä täytyy tehdä sekä kiellot, eli mitä ei saa tehdä. Moraali (kreik. *moralis*) puolestaan tarkoittaa ihmisen tai yhteisön tapoja ja käyttäytymistä (Kallio 2005, 15). Ihmisen tai yhteisön omaksumat eettiset käsitykset, arvostukset ja normisto liittyvät moraali -käsitteeseen. Näiden perusteella voidaan arvioida niitä tekoja ja toimintaa, jotka ovat oikeita ja hyväksyttäviä tai väärä ja paheksuttavia. (Kalliopuska 2005, 130.)

Kuvio 1. kuvaa ja havainnollistaa moraalin ja etiikan eroa. Kuviossa nähdään, että *ydinero* moraalilla ja etiikalla on, että moraalilla tarkoitetaan käytännöllistä ratkaisua. Etiikassa taas kyse on oikean ja hyvän pohdintaa teoreettisessa ja yleisessä mielessä. (Kallio 2005, 15.)

Kuvio 1. Etiikka ja moraali (Kallio 2005, 15).

4.1 Arvokasvatuksen merkitys lapsen kehittämiselle

Hämäläinen (2010, 64-71) kertoo, että arvokasvatuksella on suuri merkitys lapsen kehittämiselle, sillä se vahvistaa lapsen mielenterveyttä, itsetuntoa, moraalista vastuuntuntoa ja omatunnon kehittymistä. Teoksessaan Hämäläinen perustelee, että lapsi, joka saa arvokasvatusta, oppii rakentamaan omaa arvomaailmaansa. Tällöin hän kykenee asettamaan henkilökohtaisia ihanteita ja tekemään omia valintoja.

Kuten Ylönen (2005, 10) myös Hämäläinen (2010, 71) uskoo, että lapsi voi oppia yhteiskunnassa hyväksytyjä arvoja, esimerkiksi satujen, runojen, laulujen ja leikkien kautta. Näiden seurauksena lapsen mielikuvitus kehittyy ja kielellinen kehitys rikastuu. He ovat sitä mieltä, että sadut antavat lapselle moraalisia opetuksia. Näiden lisäksi satujen tarkoitus on viihdyttää lukijaa ja kuuntelijaa.

Puolimatka (2011, 32) on sitä mieltä, että ihminen tulee aina tarvitsemaan arvoja oman elämänsä ja itseymmärryksensä perustaksi. Hän väittää, että ihminen nojautuu arvoihinsa, kun hän pyrkii esimerkiksi ymmärtämään sekä itseään että muita.

4.2 Lapsen moraalikehitys osana arvokasvatusta

Ylönen (2005, 9-10) kertoo amerikkalaisesta professorista Garreth B. Matthewssesta, joka on perehtynyt lasten moraalien kehitykseen. Tutkimuksessaan Matthews väittää, että jo alle kaksivuotiaat lapset osaavat toimia moraalisesti. Hän lisää, että siinä iässä lapset ovat kykeneväisiä tunnistamaan ja hyväksymään moraalisia velvollisuuksia.

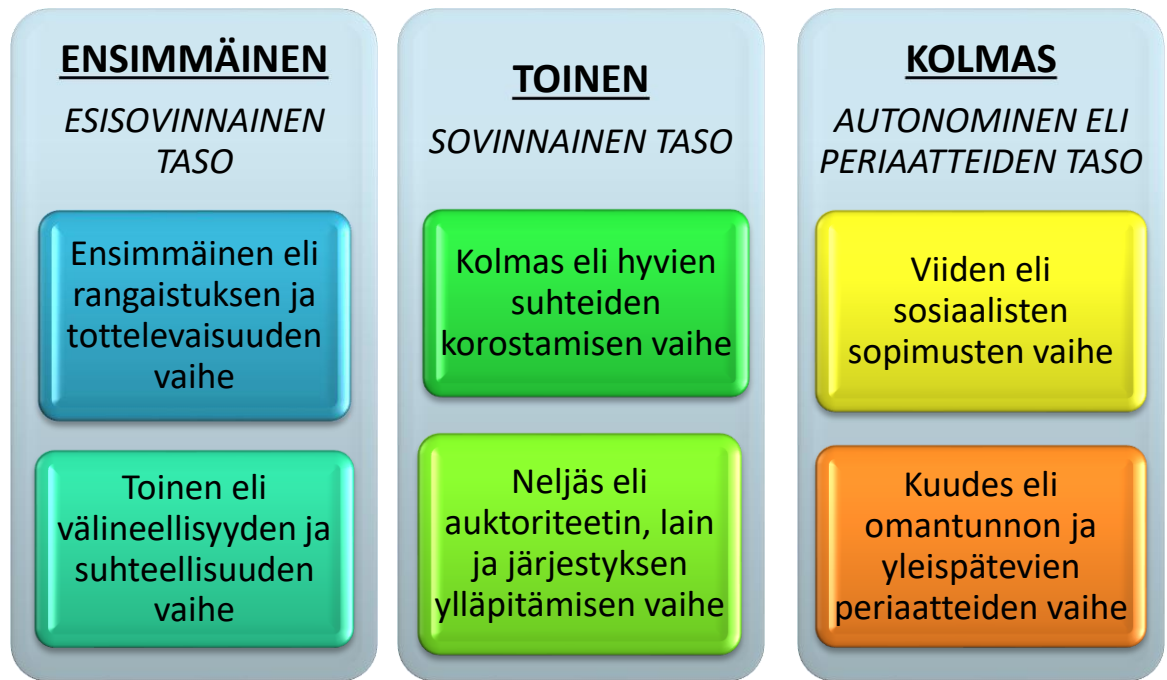
Tässä osiossa käydään referoidusti läpi ja käsitellään Jean Piagetin ja Lawrence Kohlbergin teorian lapsen moraalikehityksestä.

Jean Piaget (1896-1980) joka aloitti 14-vuotiaana tieteellisen tuotantonsa, laski perustan moraalisen herkkyyden kehityksen tutkimiselle (Koskinen 1995: 147; Beilin 2002, 109). Piaget kertoo, että lapsen moraalit syntyvät yksipuolisesta kunnioituksesta vanhempiä kohtaan. Helkama (2009, 137) puolestaan kertoo, että ihminen on kuitenkin altis ja tuntee herkästi kunnioitusta yhteisönsä sääntöjä ja tabuja kohtaan. Hänen mukaansa havainnot siis viittaavat siihen, että moraalit eivät synny ainoastaan vanhempien vaikutuksesta.

Piaget halusi nähdä, miten lapset ymmärtävät säännöt peleissä ja miten he soveltavat niitä käytäntöön. Tutkiessaan näitä hän loi neljä vaihetta eri ikäkausille käsittää säännöt. Ensimmäisessä vaiheessa lapset leikkivät vapaasti ja saivat improvisoida leikkejä ilman sääntöjä. Toisessa vaiheessa 3 - 5-vuotiaat lapset alkoivat jäljitellä sääntöjä ja matkia vanhempia lapsia, sillä pienemmät lapset näkivät ja tajusivat, että vanhemmat lapset noudattivat niitä. Sääntöjä kuitenkin muunnettiin niin, että ne vastasivat paremmin omia tarkoituksia. Piaget selittää, että tällä tasolla lapselta puuttuu kyky ja taito nähdä itsensä ja omat toimintansa ulkoapäin. Lapsi näkee itsensä kaiken keskipisteenä. Hänen mukaansa lapset, jotka leikkivät omien sääntöjensä mukaan, voivat aiheuttaa konflikteja ja epäjärjestyksiä esimerkiksi ryhmässä. (Koskinen 1995, 147–148.)

Kolmannessa vaiheessa 7 - 8-vuotiaat lapset ovat kykeneväisiä kehittämään pelin tai leikin sosiaalisesti yhtenäiseksi leikiksi. Sääntöjen ymmärtäminen ja niiden johdonmukainen noudattaminen on kuitenkin vielä rajoittunutta 11 - 12-vuoden iässä. Merkittävä ja suuri muutos tapahtuu, kun siirrytään neljänteen vaiheeseen. Lapset alkavat ymmärtää säännöt täysin noudattaen niitä samalla kirjaimellisesti. On myös mahdollista, että kehittyneimmät lapset ehdottavat uusia sääntöjä. Tässä iässä lapset ajattelevat voivansa muuttaa sääntöjä, kun vain muutoksesta päätetään demokraattisesti ja tasapuolisesti. (Koskinen 1995, 148.) Piaget (1977, 123) uskoo, että sääntöjen koskemattomina ja muuttumattomina pitäminen johtuu siitä, että lapsilla on suuri yksipuoleinen kunnioitus vanhempia lapsia ja aikuisia kohtaan. Hän lisää, että pienemmät lapset ajattelevat myös, että aikuisen antamat säännöt ovat pyhiä.

Kuten Piaget, myös **Lawrence Kohlberg** (1927-1987) keräsi ja herätti paljon huomiota. Kohlbergin teoria moraalisesta ajattelusta mullisti muun muassa kasvatustieteen ja moraalikasvatuksen teoreettisen perustan. (Helkama 2001, 175.) Kohlbergin teoriolla moraalisesta ajattelusta on kolme tasoa. Jokaisella tasolla on vielä kaksi eri vaihetta, joiden perusteiden pohjalta selitetään, millä tavalla ihminen ratkaisee erilaiset moraaliongelmät (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen & Kurvinen 2013, 158). Nämä kolme vaihetta koostuvat seuraavista tasoista: *esisovinnainen*, *sovinnainen* ja *autonominen eli periaatteiden taso* (Geldard & Geldard 2001, 31-33) kuten seuraavasta Kohlbergin moraaliteorian mukaan rakennetusta kuviosta ilmenee.

Kuvio 2. Lawrence Kohlbergin moraaliteorian kehittymisen tasot (Geldard & Geldard 2001, 31-33).

Ensimmäinen eli esisovinnainen taso koostuu rangaistuksen ja tottelevaisuuden sekä välineellisyyden ja suhteellisuuden vaiheista (Geldard & Geldard 2001, 32). Tällä tasolla rangaistuksen välttämisellä ja auktoriteetin tottelemisella on suuri merkitys (Helkama 2001, 186). Ensimmäinen vaihe (rangaistuksen ja tottelevaisuuden vaihe) kertoo siitä, että lapsi vastaa sääntöihin ja on huolissaan, miten auktoriteetti reagoi häneen riippumatta siitä, rangaistaanko vai palkitaanko häntä. Lapsi miettii myös sitä, ajatteleeko auktoriteetti, että hän on paha vai hyvä. Tämä vaihe esiintyy yleensä, kun lapsi on 2,5 - 7-vuotias. Toisessa vaiheessa (välineellisuuden ja suhteellisuuden vaihe) lapsi tajuaa, että jokaisella yksilöllä on oma idea siitä, mikä on oikein tai parasta. Tällöin lapsi ottaa huomioon toisten tarpeet. 7 - 12 -vuotias lapsi on tällä kehitystasolla. (Geldard & Geldard 2001, 32.)

Hyvien suhteiden korostamisen vaihe sekä auktoriteetin, lakien ja järjestyksen ylläpitämisen vaihe kuuluvat Kohlbergin moraalikehityksen *toiseen eli sovinnaiseen tasoon*. Kolmannessa vaiheessa (hyvien suhteiden korostamisen vaihe) tunnistetaan ja ymmärretään toisten ihmisten näkökulmaa. Ihmisen toimintaan vaikuttavat toisten tunteet, mitä häneltä odotetaan ja mitä hyväksytään, sekä myös ajattelutapa siitä, miten hyvän ihmisen kuuluu toimia. Kolmas vaihe on tyypillistä esimurrosikäiselle nuorelle. Neljännessä vaiheessa (auktoriteetin, lakien ja järjestyksen ylläpitämisen

vaihe) nuori harkitsee, mitä hän pitää yhteiskunnan kannalta ”oikeana”. Nuori arvostaa myös velvollisuutta ja kunnioitusta auktoriteettia kohtaan. Sääntöjen noudattamista pidetään moraalisesti sopivana käyttäytymisenä. (Geldard & Geldard 2001, 32.)

Kolmannella, autonomisella eli periaatteiden tasolla moraaliarvot ymmärretään selkälaisinaan. Normeja ja niiden toimivuutta perustellaan. Samalla yhteiskunnan erilaisia päätöksiä pohditaan, ja lailla sekä normeilla on suuri merkitys ihmiselle. Viidennessä vaiheessa (sosiaalisten sopimusten vaihe) lakeja kunnioitetaan ja niitä noudatetaan. Kuitenkin ajatellaan, että lakeja on muutettava, jos ne loukkaavat ihmisoikeuksia. Kuudennessa eli viimeisessä vaiheessa (omantunnon ja yleispätevien periaatteiden vaihe) ihmisen omatunnolla on suuri vaikutus, sillä se perustuu yleisiin eettisiin periaatteisiin. Toiminnan on oltava itsessään hyvä ja näiden periaatteiden mukainen. Monet aikuiset yrittävät saavuttaa tämän vaiheen, mutta vain harvat saavuttavat sitä koskaan. (Geldard & Geldard 2001, 33.)

5 SADUTUS

Sadutusta käytetään tämän toiminnallisen opinnäytetyön päämenetelmänä, koska sadutuksen avulla voidaan tuottaa tietoa ja se on lapsilähtöinen menetelmä, jolla lasten ääni saadaan kuuluviin. Sadutus on narratiivinen menetelmä, jossa luodaan täysin uusi satu tai tarina. Sadutettava on tarinan kertoja ja saduttaja kirjaa tarinan ylös juuri niin kuin sadutettava tarinan kertoo. Sadutuksessa erittäin tärkeää on kuunteleminen. Saduttaja ilmaisee kuuntelevansa satua, esimerkiksi läsnä olevalla olemuksellaan, sekä erilaisin ilmein ja elein. Tarkka ja läsnä oleva kuuntelija kunnioittaa toisen ajatuksia. Tämä luo sadutettavalle innon kertoa tarinaansa. Saduttaja ei puutu tarinan sisältöön. Kun satu on valmis, saduttaja lukee syntyneen tarinan ääneen, jolloin kertoja saa vielä muuttaa tarinaa halutessaan. Sadutus on yleisintä lasten kanssa, mutta menetelmää voidaan käyttää minkä ikäisiin tahansa. (Karlsson 2009, 120; 2014, 26-27.)

Sadutusmenetelmä pohjautuu seuraavaan ajatukseen:

Kerro satu (tai tarina), sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.” (Kauppinen ym. 2005, 68; Karlsson ja Riihelä 2006, 18; Karlsson 2014, 24.)

Sadutus on työväline, joka korostaa lapsen osallisuutta. Sadutus on erinomainen menetelmä ihmisen kuuntelemiseen. Se tuottaa läheisyyden ja turvallisuuden tunnetta ja voi auttaa käsittelemään vaikeitakin asioita. (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, [viitattu 10.9.2018].) Karlssonin ja Riihelän (2006, 18) mukaan sadutuksen ideana on se, että sadutettavalla on mahdollisuus kertoa omista ajatuksistaan sekä jakaa niitä. Sadutuksen merkitystä lapsen osallisuudelle käsitellään enemmän luvussa 5.6.

Myös Ylönen (2005, 10) uskoo siihen, että satu ja sadutus ovat erinomaisia välineitä arvokasvatuksessa varsinkin silloin, kun sadutettavana on lapsi. Hän puhuu siitä, että arjessa lapsi opettelee erottamaan oikeaa väärästä ja hyvää pahasta. Ylönen korostaa ajatusta, että lapsella on hyvä mahdollisuus oppia yhteiskunnassa esiintyviä ja hyväksytyjä arvoja ei vain satujen avulla, mutta myös laulujen, runojen ja leikkien kautta. Teoksessaan Ylönen kertoo, että arvot muuttuvat merkityksellisiksi

silloin, kun arvoilla on konkreettinen yhteys omaan elämään ja silloin, kun ne koskettavat ihmistä henkilökohtaisesti.

5.1 Sadutus 1980-luvulta tähän päivään

Sadutusmenetelmä eli kerrotuttaminen on rantautunut Suomeen 1980-luvulla, kun Monika Riihelä aloitti sen kehittämisen (Kotka 2011, 15; Kuukasjärvi 2011, 21). Tuolloin Riihelä oli valtiotieteen tohtori ja toimi koulupsykologina. Hän käytti sadutusta terapeuttisena välineenä tuodakseen esille lapsen osaamista ja nostaakseen lapsen itsetuntoa. Sadutuksen idea alkoi, kun Riihelä työskenteli oppilaan kanssa, jolla oli vaikeuksia koulussa. Riihelä yritti kysellä häneltä monenlaista, mutta lapsi vastaili vähäsanaisesti ja haluttomasti. Hänen tilannettaan ei ymmärretty. Riihelä ehdottikin, että oppilas piirtäisi jotain ja kertoisi sitten piirustuksestaan. Oppilas piirsi ja kertoi sen jälkeen, mitä piirustuksessa tapahtuu. Riihelä kirjoitti kaiken ylös, jonka jälkeen hän luki tarinan lapselle ääneen. (Karlsson 2014, 192-196.)

Riihelä hämmästyí sadutuksen aikaansaamasta muutoksesta lapsessa. Lapsen koko olemus muuttui. Hän selvästi innostui omasta tarinastaan ja halusikin sen luettavan uudelleen. Oppilas luki sadun ääneen myös luokalleen ja monissa muissa eri yhteyksissä. Sadusta pidettiin. Sadutuksessa oppilas onnistui auttamaan itseään itsensä ilmaisussa. Riihelä vakuuttui sadutuksen tuottamasta hyvästä niin paljon, että sadutti koko luokkaa ja alkoi tutkia ja kehittää sadutusta yhä enemmän ja enemmän. Riihelä teki yhteistyötä tutkija Liisa Karlssonin kanssa, ja yhdessä he johtivat Satukeikka-hanketta vuonna 1995. Tämän jälkeen sadutusmenetelmää on käytetty ja sovellettu ei vain lasten kesken, mutta myös nuorten, aikuisten sekä vanhusten kanssa. (Karlsson 2009, 122-124; 2014, 192-196.)

Suomen lisäksi sadutusta on toteutettu jo yli kaksikymmentä vuotta muun muassa muualla Pohjoismaissa sekä Etelä-Afrikassa ja Ecuadorissa (Riihelä ym. 2008, 99; Karlsson 2009, 123; Kuukasjärvi 2011, 30).

5.2 Sadutusmenetelmän vaiheet ja sen pääulottuvuudet

Sadutus on yhdessä tekemistä, johon osallistuu vähintään kaksi henkilöä: kertoja eli sadutettava ja kuuntelija eli saduttaja. Kaikki sadutukseen osallistujat ovat tasa-vertaisia ja osallistuvat sadutuksen viiteen eri vaiheeseen. Kaikki viisi eri vaihetta käydään jokaisella sadutuskerralla läpi. Saduttaja ja sadutettava luovat yhdessä yhteisen kerrontatilan, jonka jälkeen sadutettava kertoo sadun tai tarinan. Saduttaja kirjaa tarinan, jonka jälkeen tarina luetaan ääneen, jolloin sadutettava saa vielä muokata tarinaansa niin halutessaan. Viimeisenä vaiheena on kertomuksen säilyttäminen ja usein myös sen esittäminen ja esillepano. Esittäminen voi olla esimerkiksi tarinan lukeminen ääneen suuremmalle yleisölle tai satuun piirrettyjen kuvien esille laitto. (Karlsson 2014, 188.) Kuvioista 3 nähdään, että sadutusmenetelmä rakentuu seuraavalle kuudelle ulottuvuudelle (Karlsson ja Riihelä 2012, 173-174).

Kuvio 3. Sadutusmenetelmän ulottuvuudet (Karlsson ja Riihelä 2012, 173-174).

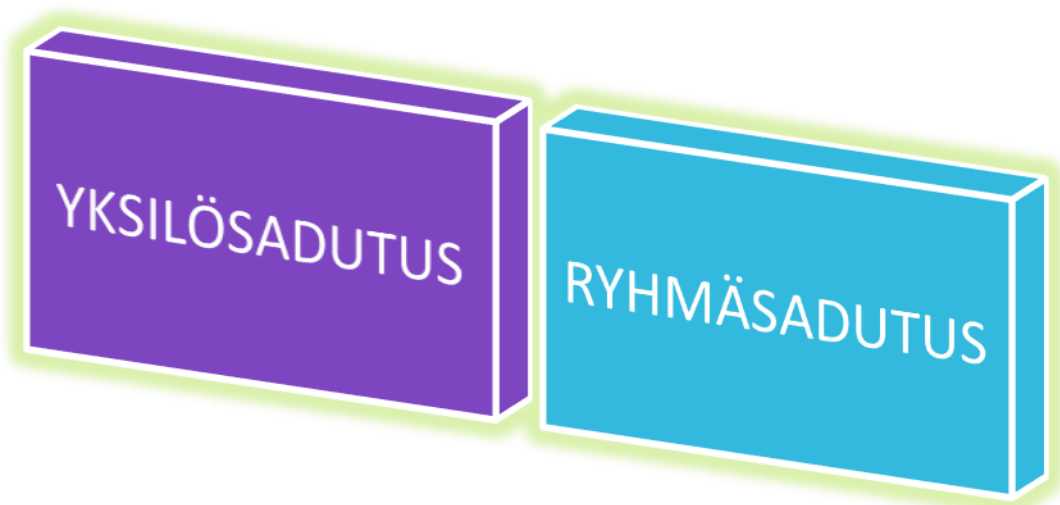
Kerronnan vapaus sadutuksessa tarkoittaa sitä, että sadutettavalla on tilaisuus kertoa asioita, jotka ovat merkityksellisiä itselle ja hän voi valita, millä tavalla hän haluaa niitä kertoa. Hiljainen tieto ja sisäinen ääni näkyviksi puolestaan merkitsee sitä, että sadutettava voi kertoa sellaista tietoa, jota kenelläkään toisella ei ole. Tämä saattaa

kiinnostaa kuulijaa. Lapset eli kertojat ovat myös hyviä tiedon ja kulttuurin tuottajia. Lapset pystyvät yhtä hyvin tuottamaan kulttuurisia elementtejä kuten aikuisetkin. Yhdessä aikuisten kanssa voidaan luoda yhteisöllistä tietoa ja kulttuuria. Kerronnassa voidaan myös jäsentää erilaisia kokemuksia, sillä sadutettava voi kertoa, mitä on kokenut, nähnyt ja kuullut vaihtelevasti ja henkilökohtaisesti. Tällä tavalla sadutettava tuottaa dialogisella kerronnallaan elämismaailmaansa. Sadutuksessa vastavuoroisuudella ja kuuntelemisella on suuri merkitys. Sadutettavan ja saduttajan kesken on hyvä olla keskinäistä arvostusta. Sadutus voimaannuttaa myös sekä sadutettavan että saduttajan, sillä se on dialogisen kohtaamisen prosessi. (Karlsson & Riihelä 2012, 173-174.)

5.3 Sadutuksen monet tavat

Sadutusta voidaan soveltaa monin eri tavoin. Perussadutus tai klassinen sadutus on sitä, että sadutettavalle ei ole annettu tiettyä aihetta ja sadutettava saa kertoa sadun täysin avoimesti. Tarinaa ei arvioida tai tulkita. Aihesadutus puolestaan on sitä, että aihe on sovittu yhdessä. Aihesadutuksessa tarinan kertoja kuitenkin tekee aloitteen aiheesta, josta haluaisi kertoa. Ennen aihesadutusta olisi tärkeää saduttaa perussadutuksella useita kertoja, jotta sadutuksen ydinsanoma, eli se, että kertoja päättää, mitä hän kertoo, on varmasti selvillä. (Karlsson 2014, 21.)

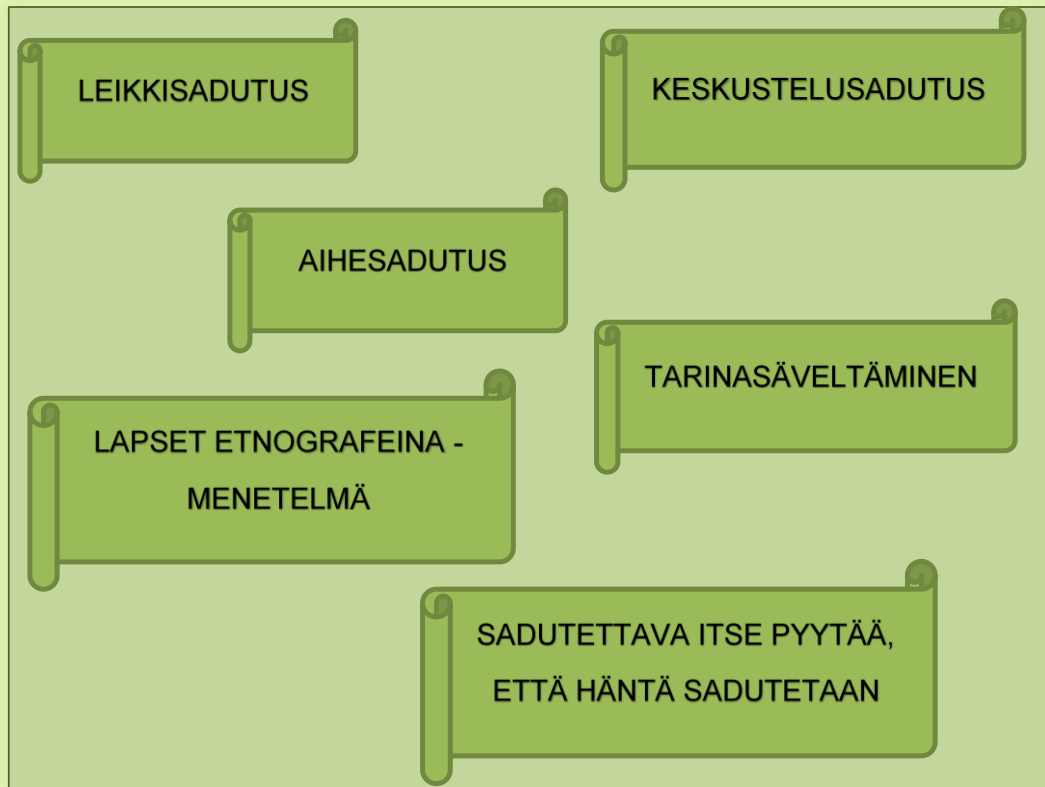

Kuvio 4. Erilaisia perussadutustapoja (Karlsson 2014, 321-322).

Kuviossa 4 nähdään, että sadutusta voi yksilön tai ryhmän kanssa. Yksilösadutuksessa ainoastaan yhtä kertojaa sadutetaan kerrallaan. Yksilösadutuksesta voidaan myös tehdä erilaisia variaatioita, kuten että kertoja piirtää ensin sadustaan kuvan ja kertoo sitten vasta itse sadun. Samassa tilassa voi olla myös muita, jotka esimerkiksi piirtävät kuvaa sadusta, jota sadutettava kertoo. He voivat myös musisoida, liikkua tai vaikka näytellä sadun innoittamina. Yksi tapa on myös sellainen, että tarina ei valmistu kerralla, vaan sitä voidaan jatkaa useana eri päivänä, jolloin sadusta voi tulla esimerkiksi kirja. Myös kaksi kirjaajaa voi saduttaa. Toinen kirjaa tavalliseen tapaan satua ylös ja toinen kirjaaja piirtää kertomuksen. (Karlsson 2014, 321.)

Ryhmäsadutuksessa puolestaan ryhmä kertoo yhteistä satua. Sadun kertominen tapahtuu vuorotellen, joko tietyssä tai vapaassa järjestyksessä. Kerrontavuoron pituus voidaan rajata esimerkiksi kahteen lauseeseen, tai sitten se voi olla täysin vapaa. Saduttaa voidaan myös ”takaperin”. Takaperinsadutuksessa kerrotaan virke ja seuraava kertoo sitä edeltävän tapahtuman. Tarinan valmistuttua se luetaan lopusta alkuun. (Karlsson 2014, 322.)

Kuvio 5. Sadutussovelluksia (Karlsson 2014, 322).

Yksilö- ja ryhmasadutuksiin voidaan soveltaa myös kuvion 5 muita menetelmiä. Saduttaa voi esimerkiksi kertojan kokemuksista, kuten unista, kesälomaretkistä, uintirekkestä tai erilaisista kuvista. Syntyneestä sadusta voi piirtää, maalata, näytellä tai tehdä laulun. Mahdollisuudet ovat rajattomat. (Karlsson 2014, 59.)

Myös leikistä voidaan saduttaa. Se tarkoittaa sitä, että lapsen luvalla kirjataan hänen leikkinsä ylös ja lopuksi syntynyt tarina luetaan ääneen. Aina saduttajan ei tarvitse olla se, joka tekee aloitteen sadutukseen ja pyytää sadutettavaa kertomaan tarinan. Kertoja voi pyytää myös itse, että häntä sadutettaisiin. Keskustelusadutuksessa keskustelevien ihmisten vuoropuhelu kirjataan avoimesti keskustelijoiden luvalla. (Karlsson 2014, 322.)

Karlsson (2014, 245-246) puhuu myös lapset etnografeina –menetelmästä, jossa lapset tekevät havaintoja ympäristöstään sekä kirjoittavat tietokoneella, mitä näkevät ja ajattelevat. Kyseessä oleva menetelmä perustuu siihen ajatukseen, että lapsilla on valta päättää, mitä haluavat kirjoittaa ja mitkä asiat ovat kertomisen arvoisia.

Tarinasäveltäminen on myös yksi sadutussovellus, jossa lapset kirjoittavat sävelin. (Karlsson 2014, 245-246, 322.)

5.4 Sadutuksen hyötyjä ja haasteita

Koska sadutuksessa on kerronnan vapaus, antaa se mahdollisuuden kertojalle kertoa itselleen kertoa tärkeistä tai jollain muulla tavalla merkityksellisistä asioista haluamallaan tavalla (Karlsson 2014, 189). Karlsson (2014, 272) kertoo, että sadutuksella voidaan käsitellä sadutettavan omia huolia. Sen lisäksi sadutuksen avulla voidaan käsitellä vaikeita asioita, joita on mahdollista esittää satuna. Tarinoiden myötä on mahdollista myös päästä käsittelemään lasten kanssa asioita, joista on haasteellista puhua arjen keskellä. Tällaiset asiat voivat olla esimerkiksi sellaisia, joista puhutaan yleisesti syyllistävään sävyyn. Sadutus on turvallinen tilanne, jossa ei syyllistetä ketään ja vuorovaikutus on avointa, kuuntelevaa ja kannustavaa. Sadutettavan ei tulisi tuntea pelkoa tai ahdistusta, jos hän haluaa kertoa askarruttavasta asiasta. Tärkeää sadutuksessa on Karlssonin mielestä, että sadutettava pystyy luottamaan siihen, että syntynyt tarina on sadutettavan ja saduttajan välinen asia. Sadutettava itse päättää, antaako hän sadun muiden luettavaksi. (Karlsson 2014, 272.)

Sadutusta toteuttaneet aikuiset ovat todenneet useasti sadutuksen kasvattavan selkeästi lasten itsetuntoa. Sadutuksessa lapsi saa aikuisen jakamattoman huomion ja mahdollisuuden ilmaista itseään. Hiljaisemmat lapset saavat omaa ääntään enemmän kuuluviin ja puheliaammat puolestaan innostuvat kuuntelemaan. (Riihelä ym. 2008, 99.) Sadutus on nähty jopa tilanteena, jossa ujoimmat ovat uskaltaneet heittäytyä, jota he eivät normaalisti tee. Ammattilaiset ovat todenneet, että sadutuksen kautta lapset saavat omien satujensa kautta positiivista huomiota ja näin ollen myös heidän vahvuutensa havaitaan. (Karlsson 2000, 128.)

Kun sadun lukee ääneen, se luo yhteenkuuluvuuden tunnetta. Eräässä päiväkodissa oli tapana taputtaa sadun loputtua. Sadun kertojat olivat päiväkodin aikuisten mukaan olleet aina silminnähden ylpeitä saduistaan. Satu oli synnyttänyt yhteistä iloa. (Karlsson 2014, 55.)

Sadutus on hyvä väline myös maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskenteleyn. Maahanmuuttajataustaisia lapsia on sadutettu niin omalla äidinkielellään, kuin myös valtakielellä. Lapset ovat saaneet huomata, että heitä ymmärretään, vaikka he eivät puhu hyvää suomea tai omaa laajaa sanavarastoa. Lapset voivat kertoa sadutuksen avulla omasta kulttuuristaan, kotimaastaan tai perheestään. Näin jopa ymmärrys eri kulttuurien välillä on lisääntynyt. (Karlsson 2014, 110, 112.) Riihelän ym. (2008, 99) mukaan saduttaminen edistää ryhmäytymistä kansainvälisesti. Voidaan puhua niin sanotuista ”satusilloista” maiden välillä. Esimerkiksi Suomen ja Libanonin palestiinalaispakolaislapsilla on ollut meneillään heidän keksimiensä satujen kirjeenvaihtokumppanuus, jota kutsuttiin nimellä Kissah Wa Tawasul (Riihelä ym. 2008, 99).

Haasteena sadutukselle voi olla se, että lapsi on epävarma itsestään ja hän saattaa ajatella, ettei osaa kertoa satua. Aluksi lapset eivät useinkaan tiedä, mitä sadutus todellisuudessa on ja se saattaa näin ollen koitua esteeksi. (Karlsson 2014, 45.)

Toisinaan voi käydä, että satu ei tunnu koskaan loppuvan. Karlsson (2014, 261) mainitsee teoksessaan monenlaisia tapoja, miten sadutusta voidaan jatkaa tai sen voi lopettaa, esimerkiksi sanomalla rehellisesti, että saduttajan käsi on väsynyt tai seuraava tunti alkaa. Tällöin sovitaan sadutettavan kanssa, milloin on hyvä jatkaa kertomusta. Malander ja Ojala (2013, 80) puolestaan pohtivat, mitä pitäisi tehdä, jos sadutettavan tarina rönnyilee. Heidän mukaansa on syytä hetkeksi pysähtyä ja muistella, mitä asioita tarinassa jo on. He lisäävät, että satua voidaan kelata taaksepäin ja aloittaa tai jatkaa sopivasta kohdasta. Toimintatuokioissamme huomioitiin tätä asiaa esimerkiksi lukemalla satu uudelleen ääneen. Satu oli hyvä lukea, jotta ryhmässä sadutettavat muistivat sadun kulun paremmin. Lisäksi satuun tuotiin rajoitteita, jotta satu pysyy hallinnassa. Sadutettaville kerrottiin muun muassa, että jokainen heistä saa keksiä tarinaan yhden hahmon. Jokainen sai vuorollaan kertoa, mitä tai miten kyseinen hahmo teki tai toimi.

Aikuisen ei koskaan tulisi opettaa kertomuksen rakennetta. Näin tehdessä lapselle saattaa tulla tunne, ettei hänen satunsa ole hyvä. Aikuisen tulisi tarkkailla itseään, ilmeitään ja äänenpainoaan. Näillä voi viestittää monenlaisia asioita lapselle jopa huomaamattaankin. Pettynyt ilme saattaa esimerkiksi viestittää, että lapsi ei osaa

tai tee aikuisen tahtomalla tavalla. Ilmeistä lapsi helposti aistii, että aikuinen on pettynyt esimerkiksi lyhyeen tarinaan. Nämä ovat tapauksia, joissa aikuinen ei arvosta lapsen satua ja ajatuksia. Tällöin lapsi helposti lopettaa tarinansa, eikä tahdo itseään sadutettavan enää uudestaan. (Karlsson 2014, 63.)

Useat saduttajat ovat huomanneet lasten testaavan saduttajaa. On saatettu esimerkiksi toistaa samaa sanaa katsoakseen, kirjoittaako saduttaja todellakin juuri niin kuin lapsi tarinan kertoo. (Karlsson 2014, 264.) Sadutuksessa voi myös käydä, että sadutettava kertoo rajuja ja rumina pidettyjä asioita. Tämä vaihe ei kuitenkaan kestä kauan, jos saduttaja on luottamuksen arvoinen. Toisaalta ei pidä unohtaa, että lasten saduissa voi esiintyä paljon huumoria, joka on aitoa ja raakaa. (Karlsson 2014, 264.)

Joskus lasten keksimiin satuihin ja tarinoihin saattaa tulla mukaan myös väkivaltaisia asioita. Ne saattavat tulla omista kokemuksista, kuulluista jutuista tai vaikka televisiosta nähdystä asioista. Mikäli tällainen tulee tavaksi, tulisi miettiä, mistä tällainen johtuu ja ottaa asia puheeksi lasten kanssa. Sadutuksen aikana voi käydä myös niin, että sadussa aletaan pilkkaamaan toista. Tässäkin tilanteessa asia tulee heti ottaa puheeksi lasten kanssa. Lasten kanssa keskustellaan siitä, miltä pilkatusta tuntuu ja sitten mietitään yhdessä sääntöjä. Kaikkien sadutukseen kuuluvien tulisi olla läsnä sääntöjä mietittäessä. (Karlsson 2014, 274.) Oman toimintatuokiomme ensimmäisellä sadutuskerralla kävi niin, että satua alettiin kertomaan yhdestä ryhmäläisestä, jolle tapahtui kamalia asioita sadussa. Tällöin meidän oli pakko johdella satua toiseen suuntaan ja jutella lasten kanssa yhteisistä toimintatavoista. Lapset saattoivat myös välillä innostua toisten lasten kamalista tarinoista niin, että heidänkin satunsa lähtivät kulkemaan väärään suuntaan. Aikuinen on vastuussa sadutustilanteesta, sadutuksen johdattelusta ja myös sadutuksen lopettamisesta, jos tilanne niin vaatii.

Myös saduttaja voi käyttäytyä väärin. Hän saattaa käyttää tilannetta vallan välineenä käyttäytymällä esimerkiksi välinpitämättömästi, nauramalla sadulle pilkallisesti tai näyttämällä avoimesti pettymyksensä tarinaan. Näissä tilanteissa voidaan sanoa, että kyse ei ole sadutuksesta, koska sadutus on nimenomaan voimaannuttava väline, eikä missään nimessä alistamista tai pilkkaamista. (Karlsson 2014, 274.)

5.5 Tiedon tuottaminen sadutuksen avulla

Sadutusmenetelmä on alun perin kehitetty lasten ajatusten selville saamiseksi. (Karlsson 2000, 90.) Sadutuksen aikana muodostuu kerronnallista eli narratiivista tietoa sekä tietämistä. Tämä on erilaista tietoa kuin mitä esimerkiksi kouluissa opiskellaan. Narratiiviseen tietämiseen kuuluu koettu tieto, merkitys ja tunteet. Karlsson (2009, 120; 2014, 72) toteaa myös, että sadutusmenetelmä perustuu ajatukseen, että jokaisella ihmisellä on ajatus, tieto ja tarina, jota muilla ei ole. Hän lisää, että jokaisen ihmisen ajatukset ovat arvokkaita, kuuntelemisen arvoisia sekä mielenkiintoisia, jotka olisi hyvä muodostaa saduksi, joihin tulisi kiinnittää huomiota. Tämä puolestaan vakuuttaa sadutuksessa olevien kokemuksen siitä, että olemassa on monenlaista, muuttuvaa tietoa. (Karlsson 2014, 72.)

Säännöllisellä sadutuksella on monia hyötyjä niin saduttajalle kuin sadutettavallekin. Lapsi oppii kertomaan ja ilmaisemaan sadun kautta tunteitaan aikuiselle. Karlssonin (2014, 74) mukaan tutkimuksessa on ilmennyt, että useasti sadutettu lapsi on harjaantunut kertomaan omista tunteistaan ja mielipiteistään aikuisille myös muissa tilanteissa kuin sadutuksessa. Aikuinen puolestaan oppii tuntemaan lasta ja hänen ajatuksiaan paremmin, kun sadutus on säännöllistä ja jatkuvaa. Tämä voi olla suurena hyötynä, jos esimerkiksi työskentelee kyseisen lapsen parissa. Me koimme omassa toiminnassamme sadutuksen suurena tiedontuottajana. Pystyimme käsittelemään haluamiamme asioita ja saimme haluamaamme tietoa lapsia saduttamalla. Lasten satujen kautta tuleva tieto oli mielestämme vilpitöntä ja tahatonta. Lapset eivät keskittyneet miettimään ”oikeita” vastauksia, eivätkä edes tienneet, että tuottavat meille koko ajan tietoa.

5.6 Sadutus lisää lasten osallisuutta

Vastavuoroisuus, aito kohtaaminen ja kiinnostus toisen ajatuksesta kuuluvat osallisuuteen. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi ilmaisee mielipiteitään ja näkemyksiään. Osallisuus merkitsee myös yhdessä tekemistä ja kokemista. Tämä tarkoittaa sitä, että sekä lapsi että aikuinen esimerkiksi ideoivat, keskustelevat ja tekevät yhdessä. Tärkeintä lasten osallisuudessa on heidän osallisuutensa omaan elämäänsä ja lähiympäristöönsä. (Kauppinen ym. 2005, 6-9.) Morrow (2005, 158)

selittää artikkelissaan, että osallisuus antaa lapselle mahdollisuuden vaikuttaa päätöksentekoon ja saada aikaan muutos.

Yksinkertainen tapa osallistaa lasta on käyttää sadutusta menetelmänä. Saduttaja saa saduksen avulla käsitystä siitä, mitä lapsi ajattelee ja kuinka hän hahmottaa ympäröivän maailman. (Kauppinen ym. 2005.) Lasten osallisuuteen ryhdyttiin kiinnittämään enemmän huomiota erityisesti 2000-luvulta alkaen (Karlsson 2014, 216). Lasten lisäksi nuorten, vanhusten, vammaisten ja maahanmuuttajien ajatukset ja mielipiteet alettiin huomioida paremmin. Nykyään sadutusta käytetään paljon, sillä menetelmän avulla tuetaan kaikenikäisten ihmisten osallisuutta. (Kuukasjärvi 2011, 21.) Osallisuutta korostetaan niin paljon, että myös varhaiskasvatustilaki velvoittaa huomioimaan ja toteuttamaan lasten osallisuutta. Laissa on seuraava maininta:

Lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla (L 08.05.2015/580).

Erilaiset lapsiparlamentit ovat yleistyneet ja esimerkiksi Seinäjoen uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa suurena painopisteenä on lapsilähtöisyys ja osallisuus. Meirän Vasun (2017, 23) mukaan osallisuuden avulla lapsi tulee paremmin nähdyksi, kuulluksi ja ymmärretyksi. Lapsi myös oppii omista oikeuksistaan ja tekojensa seurauksista. Vapaalle leikille ja puuhastelulle tulisi antaa riittävästi aikaa, eikä sen tarvitsisi aina olla aikataulutettua.

Kuten Kauppinen ym. myös Karlsson (2014, 226) toteaa, että sadutusmenetelmä on erittäin hyvä ja tuloksellinen keino osallisuuden toimintakulttuurin parantamiseksi. Sadutuksen kautta lapset saavat tilaisuuden kertoa omista ajatuksistaan. Aikuinen oppii näkemään ja havainnoimaan lasten ajatusten kulkua. On havaittu, että lapset oppivat ilmaisemaan itseään paremmin ja kertomaan oma-aloitteisesti ehdotuksia. He oppivat myös vaatimaan itsensä kuuntelemista. (Karlsson 2014, 227.)

6 SADUTUKSEN TOTEUTUS JA KÄYTETYT MENETELMÄT

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kerätä havaintoja siitä, mitä lapset tietävät entuudestaan arvoista ja kuinka käsittelevät niitä, sekä kokeilla, miten arvokasvatusta voidaan toteuttaa sadutuksen ja siihen liittyvien toiminnallisten ja luovien menetelmien avulla. Tavoitteena oli myös tehdä lyhyt, helppolukuinen opas kuinka saduttaa arvoista.

Jokaisella toimintakerralla käytettiin erilaisia ja monipuolisia työmenetelmiä. Tavoitteena on ollut suunnitella toiminnat niin, että ne olisivat lapsilähtöisiä eli lapsille sopivia ja mielekkäitä. Huomioon otettiin lasten iät ja kehitysvaiheet. Tuokiot suunniteltiin sillä tavalla, että kivan toiminnan lisäksi ne tarjosivat lapsille haasteita, eikä kaikki ollut vain helppoa ja itsestään selvää. Toiminnan suunnittelussa huomioon otettiin myös tilat ja se, mitä oli mahdollista toteuttaa niiden puitteissa. Lisäksi huomioitiin tavaroiden ja välineiden saatavuus ja käytettävyys. Mitään ei erikseen ostettu, vaan kaikki tarvittavat tavarat ja välineet tuotiin kotoa tai lainattiin seurakunnalta tai koulusta. Myös ajankäyttöä mietittiin tarkkaan, mitä milloinkin tehdään. Tämä oli suurena apuna toimintaa toteuttaessa.

Vaikka sadutus oli päämenetelmänä, haluttiin sadutuksen lisäksi käyttää myös muita luovia menetelmiä. Tuokioissa käytettiin muun muassa kuvataidetta, osallistavaa draamallista satua sekä erilaisia harjoitusleikkejä tuomaan esille aiheeseen liittyviä arvoja. Toiminnan kautta haluttiin lisätä lapsille tietoutta arvokasvatuksen merkityksestä, saada aikaan keskustelua arvoista sekä toteuttaa arvokasvatusta.

6.1 Sadutuksen käyttö toiminnassamme

Käytimme jokaisella kerralla ryhmäsadutusta, jossa ryhmä kertoo yhteisen sadun. Sadutukseen kuului toiminnassamme aina aihetta käsittelevän kirjan lukeminen, sadutuksen alkulaulu, ryhmäsadutus, sadutuksen loppulaulu sekä jokin luova menetelmä, jolla käsiteltiin sen kerran arvoa sekä lasten keksimää tarinaa. Sadutuksen toteutusta tarkastelemme enemmän luvussa 8: ”Opinnäytetyön toimintakertojen kuvaukset”.

6.2 Luovat menetelmät

Käytimme sadutuksen lisäksi luovia menetelmiä, koska niiden avulla pääsimme ikään kuin pintaa syvemmälle käsittelemisiin aiheisiin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2018) mukaan luovan toiminnan avulla ihminen saa uusia, merkityksellisiä kokemuksia ja erilaisia näkökulmia asioihin. Päihdelinkki (2017) kertoo puolestaan siitä, kuinka luovien toimintojen avulla tuotetaan yhteistä kokemuksellista tietoa. Näiden perusteella myös lapset todennäköisesti oppivat käsittelemistämme aiheista vielä enemmän, kuin olisivat pelkän tarinan kerronnan ja käsittelyn avulla oppineet. Myös me saimme menetelmien myötä lapsilta hyvää ja kallisarvoista tietoa.

Käytimme **kuvataidetta**, tarkalleen ottaen piirtämistä, toisella toimintakerralla. Tällöin käsitelimme rehellisyyttä. Sadutimme lapsia rehellisyys-aiheesta. Kun lasten keksimä satu oli valmis, pyysimme lapsia piirtämään sadusta haluamansa kuvan. Piirustusten avulla halusimme saada selville, mitä lapsille jäi mieleen keksimästään sadusta ja jatkavatko he rehellisyys-aihetta piirustuksissa. Jos jatkavat, niin millä tavalla ja minkälaisia asioita ja keskusteluita sieltä nousee esille. Lapset piirsivät pääosin sadussa esiintyneitä hahmoja, eivätkä niinkään enää käsitelleet aihetta piirustustensa avulla.

Draama perustuu toiminnallisuuteen ja on hyvä menetelmä vuorovaikutuksen tukemiseen. Draaman käyttö tukee osallisuutta ja siinä tärkeää on kohtaamiset ja yhdessä tekeminen. Draaman avulla ihmisen kokemukset, ajatukset ja ymmärrykset voivat syventyä entisestään ja ihminen oppia uusia asioita. (Kuukasjärvi, Linnossuo & Sutinen 2011, 61.)

Omassa toiminnassamme käytimme draamaa kolmannella toimintakerralla, jolloin aiheenamme oli auttavaisuus. Sadutimme lapsia, jotka kertoivat tarinan auttamisesta. Kun tarina oli valmis, pyysimme lapsia näyttelemään sadun. Meidän toiminnassamme draama ei ollut valmiiksi opeteltua, vaan lapset ikään kuin leikkivät sadun läpi. Luimme syntyneen sadun ääneen kohta kohdalta ja me ohjaajat ja lapset näyttelimme sitä mukaa sadun tapahtumia. Toivanen (2007, 19) kertoo, että draaman käytössä yksi turvallisen työskentelyilmapiirin tärkeimmistä asioista on yhtäaikainen toimiminen. Kun asioita tehdään yhteistyössä, tärkeää ei ole yksittäisten lasten, vaan koko ryhmän suoritus.

Heikkisen (2007, 79-80) mukaan draaman aiheina voi olla vaikeitakin asioita, sellaisia, joista ei pysty keskustelemaan. Koska myös sadutus on oiva keino vaikeiden asioiden käsittelyyn, sadutus ja draama ovat erinomainen yhdistelmä.

Toiminnallisen harjoituksen toteutimme viimeisellä toimintakerralla, jolloin käsitelimme kohteliaisuutta. Sadutimme lapsia tuttuun tapaan ja lapset kertoivat tarinan kohteliaisuudesta. Tämän jälkeen kävimme lasten kanssa läpi eri maiden ja kulttuurien erilaisia tervehtimistapoja. Lapset saivat harjoitella niitä parin kanssa. Tervehtimistavat valitsimme siksi, koska tervehtiminen on kohteliasta ja tällä tavoin lapsille jäi paremmin mieleen tervehtimisen tärkeys. Valitsimme mukaan myös hauskoja tervehtimistapoja, kuten poskisuudelmat, jotta lasten mielenkiinto säilyisi ja heillä olisi hauskaa.

7 TYÖMENETELMÄT

Jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa olimme sopineet, että käytämme erilaisia dokumentointimenetelmiä monipuolisesti. Olimme ajatelleet, että siitä olisi paljon hyötyä ja näin voitaisiin helpottaa meidän työtämme. Vaikka jokaisella toimintakeralla oli eri aihe, olimme päättäneet käyttää aina samoja dokumentointimenetelmiä. Näitä olivat sanelin ja videointi. Aineiston keruumenetelminä käytettiin osallistuvaa havainnointia, muistiinpanoja ja päiväkirjaa. Olemme mielestämme onnistuneet keräämään hyviä tuloksia näitä dokumentointimenetelmiä käyttäen ja hyödyntäen. Kerromme seuraavassa osiossa lyhyesti, mitä työmenetelmiä olemme käyttäneet.

7.1 Aineiston keruumenetelmät

Pohdimme yhdessä etukäteen, minkälaisia asioita haluamme havainnoida, ja kirjoitimme näitä asioita ylös. Kyseisiä asioita olivat esimerkiksi lasten käyttäytyminen ja reaktiot, sekä lasten vastaukset ja yhdessä käytyt keskustelut. Asioiden kirjaaminen ylös oli opinnäytetyömme kannalta välttämätöntä, koska silloin tärkeimmät havainnot eivät unohtuneet ja pystyimme palaamaan niihin tarvittaessa aina uudelleen ja uudelleen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä käytettiin aineiston keruumenetelminä osallistavaa havainnointia ja muistiinpanoja sekä päiväkirjaa.

Osallistuva havainnointi tarkoittaa käytännössä sitä, että havainnoija on mukana toiminnassa (Eskola & Suoranta 2000, 98). Havainnoijan mukana oleminen ei tarkoita pelkästään fyysistä olemista. Usein tutkija voi jakaa omia kokemuksiaan ryhmässä ja asettua tutkittavien ”maailmaan”. On havaittu, että osallistuvassa havainnoinnissa myös tutkijalle on muodostunut oma roolinsa ryhmässä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 205.) Anttilan (1996, 218-224) mukaan osallistuva havainnointi voidaan jakaa kahteen luokkaan: passiiviseen ja aktiiviseen osallistuvaan havainnointiin. Passiivinen osallistuva havainnointi tarkoittaa sitä, että tutkija ei vaikuta asioiden kulkuun, vaan pysyttelee ennemminkin taustalla. Aktiivinen osallistuva havainnointi tarkoittaa puolestaan sitä, että tutkija nimenomaisesti pyrkii vaikuttamaan tilanteiden kulkuihin ja näyttäytyy aktiivisena toimijana. (Anttila 1996, 218-224.)

Omassa toiminnassamme havainnoimme sekä passiivisesti että aktiivisesti. Passiivista havainnointia käytimme silloin, kun sadutimme ja sen jälkeisissä toiminnallisissa menetelmissä, tai kun halusimme saada lapsilta mitä vain tietoa aiheesta. Emme esimerkiksi johdatelleet lapsia piirtämään jotain tiettyä kuvaa sadusta. Lapset saivat piirtää, mitä heillä oli päällimmäisenä mielessään. Tämä tuki lapsen omaa mielikuvitusta ja onnistumisen kokemusta, koska kukaan lapsista ei voinut epäonnistua, eikä mikään piirros ollut oikea tai väärä. Aktiivisia havainnoijia olimme silloin, kun tarvitsimme jotain tietoa tietyistä asioista. Tällöin meidän täytyi johdatella lapsia kertomaan siitä.

Lukuisten eri tutkimusten myötä on selvinnyt, että toiminnan ohjaaja, oli hän sitten opettaja tai joku muu aikuinen, tekee vuorovaikutustilanteissa suurimman osan aloitteista. Lapsille, joiden pitäisi oppia ja kehittyä, jää vähiten aikaa kertoa ajatuksistaan ja pohtia niitä ääneen yhdessä muiden kanssa. Tilanne on nurinkurinen. (Karlsson 2014, 174.) Toiminnassamme meille olikin tärkeää, että lapset olisivat mahdollisimman paljon äänessä ja me puolestamme mahdollisimman vähän. Havainnoimme lasten vastausten, käyttäytymisen ja eri tilanteiden lisäksi sitä, kuinka paljon me lopulta käytimme aikaa puhumiseen ja paljonko aikaa annoimme lapsille.

Havainnoinnin eduksi on luokiteltu, että havainnoija saa seurata tutkittavia heille tutussa ympäristössä. Tällöin saadaan myös erittäin suoraa tietoa tutkittavien toiminnasta. Havainnointi sopii erityisen hyvin silloin, kun tutkittavilla on joitain kielellisiä vaikeuksia. Tällä viitataan juuri esimerkiksi lapsiin. Havainnointi on myös hyvä keino silloin, kun tilanteet ovat nopeasti muuttuvia, eikä niitä täysin pysty ennakoimaan. (Kajaanin ammattikorkeakoulu, [viitattu 23.10.2018].)

Tutkimuksessamme havainnoimme erityisesti lasten mielteitä arvoista sekä sitä, millä tavalla he toivat näitä asioita esiin. Lapset saattoivat esimerkiksi huutaa, nauraa, olla vakavana tai vaihtaa täysin puheenaihetta, jos heiltä kysyi johonkin arvoon liittyvää asiaa. Havainnoimme myös lasten välistä vuorovaikutusta ja sitä, miten he osallistuivat ryhmän toimintaan.

Kirjoitimme tuokioiden aikana myös **muistiinpanoja** tärkeistä asioista, joita olisi tärkeää käsitellä myöhemmin esimerkiksi päiväkirjassa. Muistiinpanot olivat usein ihan

vain lyhyitä muistisanoja tai -lauseita, koska tuokioilla halusimme keskittyä täysin lapsiin ja näyttää olevamme kaikin tavoin läsnä toiminnassamme.

Jokaisesta toimintatuokiosta kirjoitimme **päiväkirjaa**. Päiväkirja toimi ikään kuin oppimispäiväkirjana. Pyrimme kirjoittamaan aina mahdollisimman pian tuokion jälkeen, jotta tapahtuneet asiat olisivat vielä terävänä muistissa. Päiväkirjaan kirjoitimme esimerkiksi mitä tuokiossa tapahtui, mikä kiinnitti erityistä huomiota, mitä olimme voineet tehdä toisin, sekä lasten reaktiot ja omat tuntemuksemme. Päiväkirjan kirjoittaminen auttoi meitä pohtimaan toimintatuokion aikana tapahtuneita asioita syvällisesti ja eri näkökulmista. Pidimme päiväkirjaa todella tuottoisana ja meitä paljon auttavana menetelmänä.

7.2 Dokumentointimenetelmät

Käytimme **videointia** havainnoinnin apuvälineenä. Kuvasimme jokaisen toimintakerran videokameralla, koska elävästä kuvasta saa kaikkein parhaiten irti, kun toimintakertoja analysoidaan. Lasten lisäksi havainnoimme myös omaa toimintaamme. Videoita katsellessamme huomasimme myös paljon uusia asioita, joita emme toimintaa ohjatessamme huomanneet. Näitä olivat esimerkiksi lasten erilaiset ilmeet ja eleet. Huomasimme myös, että jokin asia ei ollutkaan niin kuin muistelimme. Videotallioinnit toimintakerroilta auttoivat meitä paljon niiden arvioinnissa. Meidän oli helppo palata tilanteisiin katsellessamme videoita.

Karlsson (2014, 263) kertoo, että kerronnan kuvaaminen on mukavaa ja hauska tapa saada sadutettavien ääni ja kuva muistiin. Analysoidessamme saatuja videomateriaaleja toimintakerroilta meillä oli hauskaa eikä työ tuntunut vaivalloiselta. Kuitenkin pidimme mielessä, että videon analysointi vaatii meiltä tarkkuutta. Otimme huomioon, että muistiin ei kirjoiteta pelkästään kauniita ja hyviä asioita, vaan nimenomaan myös kehitettävät asiat.

Videoinnin ongelmaksi on luokiteltu tutkittavien käyttäytyminen: muuttavatko he sitä tietäessään, että heitä kuvataan. Salakuvaamisesta voisi tulla totuudenmukaisempaa tulosta, mutta eettisiin syihin vedoten se on luultavasti tutkimusta tehdessä

melko harvinaista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Omassa toiminnassamme kamera oli näkyvällä paikalla. Lapset reagoivat kameraan irvistellen sille ja menemällä katsomaan, mitä kamera kuvaa. Tämä tapahtui normaalisti ennen toimintakerran alkua. Koimme, että lapset unohtivat kameran läsnäolon toiminnan aikana, eivätkä he muuttaneet käytöstään kameran kuvaamisen vuoksi. Lisäksi lapset tottuivat kameraan nopeasti.

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) kertovat, että videoinnin haasteena saattaa olla myös heikko äänenlaatu ja se, jos kuvan ulkopuolelle jää joitain tutkimuksen kannalta tärkeitä asioita pois. Meidän kuvauksissamme äänenlaatu oli erinomaisen tarkka ja kuvaukseen tallentui lähes koko tila, jossa liikuimme.

Äänitimme jokaisen toimintatuokion **nauhurilla**. Nauhuria käytimme videoinnin lisäksi lähinnä varmuuden vuoksi, jos videointi epäonnistuu. Nauhurin avulla pääsimme kuitenkin tarvittaessa helposti palaamaan tuokioihin ja pystyimme keskittymään erityisesti siihen, mitä lapset puhuivat ja juttelivat tuokioiden aikana. Grönfors (2011, 81) on listannut muutamia nauhurin käytön etuja. Äänitetystä materiaalista kuulee esimerkiksi erilaiset äänensävyt ja äänenpainot, jolloin sanotut asiat voivat saada kokonaan uuden merkityksen. Äänitallenteista saa myös hyviä litteroituja tekstejä, koska on helppo kirjoittaa sanasta sanaan. Tämä on todella hyödyllistä silloin, kun haastateltavien puhe eroaa normaalista puhetavasta jollain tavalla, kuten esimerkiksi eri murtein. (Grönfors 2011, 81.) Havaitimme, että lapset saattavat sanoa sanoja ja lauserakenteita vielä väärin. Nauhurin avulla saimme litteroitua kaiken juuri, niin kuin lapset sanovat. Esimerkkinä yhden lapsen keksimä sääntö: ”Ei saa heitellä taravoita”.

Grönfors (2011, 81) kirjoittaa, että nauhurin käyttö tuottaa positiivisten asioiden lisäksi myös paljon negatiivisia asioita ja sen käytöllä on omat riskinsä tutkimusta tehdessä. Ongelmaksi voi esimerkiksi muodostua se, että tutkittavat saattavat käyttäytyä eri tavalla tietäessään, että heidän puheitaan äänitetään. Meidän toiminnassamme tästä ei tullut ongelmaa, koska lapset eivät edes tuntuneet muistavan, että toimintatuokiot äänitetään. Nauhuri oli paikassa, jossa se ei ollut koko ajan näkyvillä muistuttamassa äänityksestä. Grönforsin (2011, 82) mielestä nauhuri on myös epäluotettava tallennusväline. Digitaalisissa laitteissa piilee aina vaara, että ne eivät jostain syystä toimikaan. Olemassa on myös aina riski, että nauhuri päätyy väärin

käsiin tai katoaa. (Grönfors 2011, 82.) Me huolehdimme aina ennen toimintatuokioita, että pattereissa on riittävästi virtaa. Nauhurin sammuminen kesken kaiken ei olisi ollut katastrofi, koska me myös videoimme kaikki toimintakerrat. Päätimme meistä yhden, joka pitää huolta nauhurista, jolloin ei pääse käymään niin, että kaikki luulevat nauhurin olevan jollain toisella ja todellisuudessa kukaan ei ole huolehtinut siitä.

7.3 Aineistojen analysointi

Voidaan sanoa, että aineiston analysointi aloitettiin jo ensimmäisen toimintakerran loputtua, jolloin keskustelimme tehdyistä havainnoistamme ja pohdimme niitä. Kaikkien toimintakertojen jälkeen kirjoitimme lisäksi havainnointipäiväkirjaa, jossa pohdittiin laajasti tuokiolla tapahtuneita asioita ja tuntemuksia. Kun kaikki toimintakerrat oli pidetty, kävimme yhdessä päiväkirjojemme asioita läpi ja vertailimme, minkälaisia havaintoja ja mietteitä kukin oli kirjoittanut.

Videokuvaukset litteroitiin osittain. Niissä oli mukana paljon tutkimuksemme kannalta ”turhaa”, joten päädyimme litteroimaan vain tutkimuksen kannalta merkitykselliset asiat. Välillä litterointia hankaloitti lasten päällekkäin tai liian hiljaa puhuminen. Kirjoitimme videokuvauksia katsellessamme myös erilaisia huomioita ylös, joista keskustelimme.

Kun olimme saaneet litteroitua videon pääkohdat, kokoontuimme ja kävimme yhdessä läpi litteroidun materiaalin, päiväkirjat, muistiinpanot ja havainnot. Näiden pohjalta koostimme yhteisen analyysin.

8 OPINNÄYTETYÖN TOIMINTAKERTOJEN KUVAUKSET

Toiminnallisen opinnäytetyömme toimintakertaosuus koostui neljästä käynnistä Seinäjoen Helluntaiseurakunnassa. Käyntikerroista yksi oli tutustumisosuus ja loput kolme kertaa sisälsivät kolme erilaista toimintaa. Kohderyhmämme oli Seinäjoen Helluntaiseurakunnan pyhäkoululaiset, iältään 4-6 vuotiaita. Tuokioista kolme kesti 60 minuuttia ja viimeinen tuokiomme oli kestoiltaan puolitoista tuntia, sillä keräsimme lapsilta palautetta. Toiminnalliseen opinnäytetyöhömmme osallistui yhteensä kuusi lasta, kaksi 4-vuotiasta, kaksi 5-vuotiasta ja kaksi 6-vuotiasta. Tyttöjä ja poikia oli kumpiakin kolme.

Yhteistyökumppanin miettiminen opinnäytetyöllemme ei tuottanut kovin paljon vaikeutta. Meillä oli paljon vaihtoehtoja. Listallamme on ollut päiväkoteja ympäri Seinäjokea. Kuitenkin olimme päättäneet yhdessä, että halusimme tehdä opinnäytetyötä ja yhteistyötä Seinäjoen Helluntaiseurakunnan kanssa. Kyseinen yhteistyökumppanimme innostui ideastamme ja aiheestamme. Ensimmäiseksi tutustuimme seurakunnan työtoimintaan. Samalla esittelimme aiheemme ja tuokioiden toiminta-ajatuksen. Tämän jälkeen yhteistyöstä tehtiin sopimus. Seurakunta tarjosi meidän käyttöömmme oman tilan, jossa toteutimme kaikki neljä tuokiotamme.

Toimintakerrat aloitettiin aina klo 11.30, sillä silloin pyhäkoulu alkaa Seinäjoen Helluntaiseurakunnassa. Sovimme yhdessä pastorin kanssa, mitkä päivät heille sopisivat tuokioiden pitämistä varten. Teimme ja tulostimme lupalaput, jotka täyttämällä ja allekirjoittamalla huoltajat antoivat suostumuksensa siihen, että lapsi saa osallistua opinnäytetyöhömmme. Kyseiset lupalaput palautettiin ensimmäisen toimintakeran alussa.

Suunnitteluvaiheessa olimme sopineet yhdessä, että rutiineista pidetään kiinni. Tämä tarkoittaa sitä, että pyritään toistamaan alussa ja lopussa käytettyjä rutiineja tuokioissamme. Perusteluna tähän on, että lapsi hahmottaisi tuokion rakenteen helpommin. Meidän mielestämme rutiinit tuovat lapsille selkeyttä sekä helpottavat jatkuvuutta toimintojen välille. Esimerkiksi jokaisen tuokion aloittaessamme olemme aina laulaneet lasten kanssa alkulaulun, jossa toivotettiin heidät tervetulleeksi. Loppupiirissä taas rentoudutaan rauhallisen musiikin avulla. Tuokioissamme olemme

käsittelleet kolmea arvoa: rehellisyyttä, auttavaisuutta ja auttamista sekä kohteliaisuutta. Olemme tarkastelleet näitä arvoja erilaista luovia menetelmiä käyttäen.

8.1 Tuokioiden runko

Mietimme etukäteen perusrungon, jonka mukaan jokainen tuokio rakentuu. Perusrungon pohjalta suunnittelimme jokaiselle tuokiolle tarkemman toimintasuunnitelman. Halusimme, että toimintakerrat toistavat samaa kaavaa, jotta lasten olisi helpompi ymmärtää, missä kohtaa toimintaa olemme menossa. Tietty rutiinimaisuus ja toistuvuus tuottavat toiminnalle selkeyttä ja lapsille turvallisuuden tunnetta. Ohjaavalla aikuisella tulisi olla tuokion rakenne aina selvillä, jottei toiminta loppuisi kaaokseen. (Malander & Ojala 2013, 36).

Suunnittelimme jokaisen toimintakerran hyvin etukäteen, jotta kaikilla meillä ohjaajilla olisi selkeä kuva siitä, mitä tapahtuu milloinkin. Olimme kuitenkin valmistautuneet myös joustamaan asioista ja menemään lasten ehdoilla, heitä kuunnellen ja havainnoiden. Hyvällä ohjaajalla on Airaksisen ym. (2015, 20) mukaan hyvä olla varasuunnitelma, jos jokin asia ei jostain syystä toimi tai jos jokin asia menekään suunnitelmien mukaisesti. Seuraava taulukko 1 kertoo sadutustuokion vaiheiden etenemisestä.

Taulukko 1. Tuokion runko koostuu viidestä osasta (Malander & Ojala 2013, 36).

Alkurituaali	Istutaan piirissä ja toivotetaan kaikki tervetulleeksi laulamalla
Sääntöjen laatiminen/kertaaminen	Lapset saavat keksiä yhteiset säännöt
Sadun lukeminen + keskusteluun yhdessä lasten kanssa esiin nousseista ajatuksista	Luetaan aiheeseen liittyvä satu (rehellisyys, auttaminen/auttavaisuus, kohteliaisuus)
Sadutuksen alkulaulu	Aiheeseen liittyvä sadutus (rehellisyys, auttaminen/auttavaisuus, kohteliaisuus)
Sadutus + toiminta	
Sadutuksen loppulaulu	
Loppurituaali	Lasten toiveleikit
	Loppurentoutus

Toimintamme alkoi aina ”alkurituaalilla”. Malanderin ja Ojalan (2013, 36) mielestä alkurituaali on hyvä merkki lapsille siitä, että toiminta on alkanut. Valitsimme alkurituaaliksemme aloituspiirin, jossa tutustuttiin sen kerran lelumaskottiin ja laulettiin aina sama aloituslaulu, jossa käytiin laulun avulla jokainen paikalla oleva lapsi läpi toivottaen tervetulleeksi tuokiolle. Alkulaulu oli seuraava:

”(Lapsen nimi) kulta, (lapsen nimi) kulta, kiva kun oot täällä. Ai ai aijajai, kiva kun oot täällä.”

Tämän jälkeen keksittiin sopimukset ja säännöt lasten kanssa tai kerrattiin jo keksityt säännöt. Lapset keksivät hyviä sääntöjä ja aina kun niitä kerrattiin, lapset kuuntelivat tarkasti. Malander ja Ojala (2013, 18) toteavat, että luovassa toiminnassa tulee olla luottamus ryhmän jäsenten kesken. Tällöin toiminnan onnistumista voidaan edesauttaa. Malander ja Ojala lisäävät, että toimintaa voidaan tukea luomalla yhteiset pelisäännöt ja selkeät rajat. Liitteestä 2 löytyy lasten ryhmälle keksimät säännöt, jotka kirjoitettiin sanatarkasti. Lapset ovat korostaneet hyvin niitä asioita, mitä saa tehdä ja mitä ei. Tässä muutama esimerkki lasten keksimistä säännöistä:

”Ei saa heitellä taravoita.”

”Pitää olla ystävällinen”

”Saa leikkiä”

”Kuunnellaan toista”

”Saa sanoa, että oot ihana.”

Seuraavaksi siirryimme päivän teemaan. Alustimme ensin lapsia teemaan kysymällä, mitä he tietävät aiheesta ja kysymällä siitä joitain johdattavia kysymyksiä. Kun lapset oli johdateltu aiheeseen tarpeeksi hyvin, luimme sadun, joka liittyi käsittelemäämme teemaan. Keskustelimme vielä sadusta ja siitä, mitä ajatuksia se herätti. Valitsimme kolme erilaista satua, jotka herättivät tunteita, kuten iloa, surua, uteliaisuutta ja myötätuntoa. Erilaisten tunteiden herättäminen satujen avulla ovat tärkeä osa meidän opinnäytetyötämme, sillä uskomme, että arvot ja tunteet liittyvät toisiinsa paljon. Ylönen (2005, 8) uskoo, että lapsi oppii omassa elämässään arvostamaan ja tavoittelemaan saduissa tulevaa hyvää ja välttelemään saduissa esiintyvää pahaa.

Tämän jälkeen lauloimme yhdessä lasten kanssa sadutuksen alkulaulun, johon kuului myös tietyt käsiliikkeet. Laulu laulettiin ”tuiki tuiki tähtönen” -sävelmällä.

”Tulkaa kaikki mukaan vaan, piiriin pieneen istumaan. Satu uusi kerrotaan, käydä voi nyt mitä vaan. Ollaan käsi kädessä, satu tehdään yhdessä.”

Seuraavana vuorossa oli ryhmäsadutus, jossa jokainen lapsi sai jatkaa satua sen verran kuin itse halusi. Kun satu oli valmis, käsittelimme lasten luomaa satua jollakin sille kerralle suunnitellulla toiminnallisella tavalla. Näitä tapoja olivat draama, kuvataide ja leikki. Sitten lauloimme kaikki yhdessä sadutuksen loppulaulun. Loppulaulu oli seuraava:

”Satuhetki huoleton, aika meidän päättää on. Valmis on nyt tarina, kiitos sulle kaikesta. Yhdessä kun toimitaan, tehdä voidaan mitä vaan!”

Loppulaulun jälkeen kävimme lasten kanssa läpi tuokiolla tapahtuneita asioita ja tiedustelimme, mitä heille jäi toiminnasta mieleen. Tämä antaa tuokiolla tehdyille asioille syvemmän tarkoituksen, ja tapahtuneet asiat jäävät lapsille paljon merkityksellisempinä mieleen. (Malander & Ojala 2013, 36.)

Sitten siirryimme loppupiiriin, jossa sai toivoa haluamaansa leikkiä. Suosituimmat toiveleikit olivat ”Rikkinäinen puhelin” ja ”Suutari-Räätäli”. Lopuksi pidimme loppurentoutuksen lapsille. Lapset menivät selälleen makaamaan silmät kiinni. Laitoimme musiikkia soimaan ja heiluttelimme huiveja lasten yllä, välillä osuen lapsiin. Rentoutuksen jälkeen kiitimme lapsia toimintakerrasta ja kerroimme seuraavan tuokion aiheen. Tämän jälkeen lapset saivat poistua. Loppurentoutuksesta tuli heti ensimmäisen kerran jälkeen lapsille jo se merkki, että toiminta on loppumassa. Toisella tuokiokerralla osa oli jo lähdössä pois, vaikka musiikkia ei ollut sammutettu sen merkiksi, että saa poistua. Tietty, selkeä lopetus on tärkeä asia lasten kanssa työskennellessä, jotta lapset osaavat jo ruveta valmistautua seuraavaan siirtymätilanteeseen ja jatkamaan päiväänsä. Tietyn rutiinin noudattaminen on tärkeää paitsi lasten hyvinvoinnin, niin myös toiminnan onnistumisenkin kannalta. (Malander & Ojala 2013, 36.)

8.2 Ensimmäinen toimintakerta

8.2.1 Tutustuminen

Ensimmäinen toimintakerta pidettiin keväällä 22.4.2018. Ensimmäiselle kerralle suunniteltiin rento ja kiireetön tutustuminen. Vapaalle keskustelulle ja tutustumiselle

annettiin tietoisesti paljon aikaa. Lapset tuntevat jonkin verran toisiaan, sillä he kaikki käyvät Seinäjoen Helluntaiseurakunnan pyhäkoulussa. Lapsiin tutustuttiin kysymällä heiltä erilaisia kysymyksiä. Lapsilta kysyttiin heidän ikänsä, onko heillä sisaruksia, keitä heidän perheeseensä kuuluu yms. Kysymykset loivat lapsille tunteen, että heistä ollaan aidosti kiinnostuneita. Yhdessä päätettiin, että lapsista ei tulisi pelkkä opinnäytetyön kohde. Lapsille korostettiin sitä, että ovat tärkeä osa meidän tehtäväämme.

Kerroimme lapsille hyvin lapsilähtöisesti, mitä teemme ja miksi teemme. Kerroimme, että opettaja on antanut meille ison koulutehtävän, johon tarvitsemme reippaita apureita. Kysyimme lapsilta, kuka haluaa auttaa meitä, johon jokainen nosti innokkaasti käden ylös. Kiitimme lapsia, että juuri he olivat mukana auttamassa meitä meidän opinnäytetyössämme.

”Te ootte tullu oikein tänne meitä auttamaan, kyllä. Ja meillä onkin tässä aiheina näissä meidän kivoissa leikkikerroissa niin se, että toisten auttaminen. Tää sopii nyt oikein hyvin, ku autatte meitä tässä. Kiitos siitä. Me ollaan tosi kiitollisia teistä.” (Ohjaaja 2)

Lapset olivat tarkkoja ja huomasivat pöydällä olevan videokameran. Kerroimme lapsille, että kuvaamme tuokiot, mutta niitä ei näe kukaan muu kuin me. Videokamera tai kuvaaminen ei vaikuttanut meidän mielestämme heidän käytökseensä suuremmin. Lapset ihailivat hetken kameraa, mutta unohtivat sen melkein heti, eivätkä kiinnittäneet siihen enää huomiota.

Opettelimme yhdessä alkulaulun ”Kiva kun oot täällä”. Suurimmalle osalle lapsista laulu oli mieluinen, ja he lähtivät siihen heti mukaan. Ryhmässämme oli myös lapsi, joka koki laulun nolona, eikä useimmiten halunnut osallistua. Ohjaajina emme kuitenkaan antaneet sen häiritä toimintaamme. Pian huomasimmekin, että myös tämä lapsi lähti välillä mukaan lauluun.

Ryhmässämme oli selvästi muitakin ryhmärooleja. Siellä oli muutama hyvin hiljainen osallistuja, sekä myös lapsi, joka tahtoi naurattaa muita hölmöilyllään. Jokainen kuitenkin osallistui omalla tavallaan ja omalla ajallaan aktiivisesti. Tarpeen mukaan improvisoimme tilanteessa, vaikkakin meillä oli selkeä runko toiminnalle. Lasten ol-

lessa levottomia sekä kärsimättömiä otimme loppuun enemmän heidän toiveleikkjään, jossa he saivat liikkua. Lisäksi meillä oli lauluihin erilaisia taputuksia ja käsiliikkeitä, joiden ansiosta lasten mielenkiinto toimintaan säilyi vähän pidempään.

Lapsille painotettiin, että ryhmä on meidän kaikkien yhteinen ”juttu”, jonne kellä tahansa ei ole pääsyä, ainoastaan niillä lapsilla ja aikuisilla, jotka siinä toimintatuokiossa oli mukana. Tämän tavoitteena oli osallisuuden kokemisen tuottaminen lapsille. Lapset saivat keksiä myös omalle ryhmälleen nimen. Lapsilta tuli monia ehdotuksia, ja halusimme ottaa jokaisen niistä huomioon, joten ryhmän nimeksi tuli lopulta Salama, Salapaikka, Pinkki, Sateenkaari ja Käpykolo.

Kukaan lapsista ei tiennyt, mitä sadutus on, joten heille kerrottiin siitä. Tämän jälkeen lapset saivat keksiä ryhmälleen säännöt. Säännöt löytyvät liitteestä 2.

Kun toiminta ja se, mitä tulevilla tuokioilla tullaan tekemään, oli käyty läpi, oli aikaa lasten toiveleikeille. Halusimme ottaa näitä leikkejä, jotta lapsille jäisi mahdollisimman hyvä mieli ensimmäisestä kerrasta ja osallistuisivat innokkaasti seuraavalle kerralle viikon päästä.

8.2.2 Toiminnan arviointia

Ensimmäisenä toimintakertanamme halusimme rauhassa tutustua lapsiin ja tehdä itsemme lapsille tutuiksi. Lapset olivat innoissaan, mikä helpotti tutustumista ja tuokioiden sisältöjen kertomista lapsille. Olemme hyvin tyytyväisiä ja kiitollisia siitä, että saimme tuokioihimme niin innokkaita lapsia.

Huomasimme heti alussa, että lapset olivat hyvin innokkaita ja uteliaita. He alkoivat myös oma-aloitteisesti kyselemään meistä. Meidän huomiomme kiinnittyi siihen, että ryhmässä oli erilaisia lapsia ja jokaisella oli oma ”roolinsa” ryhmässä. Huomasimme esimerkiksi puheliaan, sivusta seuraajan, kuuntelijan, hiljaisen ja hauskuuttajan. Erilaisuudesta huolimatta ryhmä toimi hyvin ja meidän ryhmämme sisäinen ilmapiiri oli lämmin, vastaanottavainen ja hauska. Vanhempien palaute oli heidän tuodessaan lapsia tuokioihin: ”hän on koko aamun odottanut tuokioon pääsyä”.

Osasimme ottaa huomioon sen, että jokainen lapsi on yksilö. Jokaisella oli omia mielipiteitä ja ajatuksia asioista, joita kunnioitimme ja arvostimme. Esimerkiksi yksi lapsista ei tahtonut osallistua jonkun lapsen toiveleikkiin, mutta emme painostaneet lasta siihen osallistumaan, vaan hyväksyimme myös sivusta katsomisen. Muistimme usein kehua ja kannustaa lapsia.

Lapset poikkesivat puhumastamme aiheesta useasti omiin asioihinsa ja lähdimme niihin aika paljon mukaan. Olisimme ehkä voineet asettaa tiukemmin rajoja, koska nyt lapset heittäytyivät välillä aika villeiksi, ja asiassa pysyminen oli haastavaa.

Ryhmätilassa, jossa olimme, oli paljon ”ylimääräistä” tavaraa, jotka häiritsivät lapsia. Olisimme voineet viedä nämä tuokion ajaksi johonkin toiseen tilaan.

Lapset selvästi rauhoittuivat rentoutuksen aikana, jota pidimme erittäin hyvänä asiana melko rauhottoman tuokion jälkeen. Ensimmäinen toimintakerta pidettiin melko vapaamuotoisena, koska tutustuminen oli tällä kertaa pääasiana.

8.3 Toinen toimintakerta

8.3.1 Rehellisyys

Toisella toimintakerralla, joka pidettiin 6.5.2018, käsiteltiin rehellisyyttä. Sinivuoren ja Sinivuoren (2007, 55) mukaan rehellisyys on yksi merkittävimmistä arvoista, jota yhteiskunta ja perhe kunnioittavat. Rehellisyys tarkoittaa sitä, että puhuu totta. (Ylönen 2005, 27; Sinivuori & Sinivuori 2007, 55; Trogen [viitattu 18.10.2018]). Rehellinen ihminen kertoo kaiken oikein toiselle ihmiselle. Hän ei jätä kertomatta sellaisia asioita, joita toisen pitäisi tietää. Rehellisyys on myös sitä, että on rehellinen itseä kohtaan. Se on aitoutta ja omana itsenään olemista. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 55.) Trogen ([viitattu 20.10.2018]), joka toimii perhetyöntekijänä, kouluttajana sekä kasvatusbloggaajana, on sitä mieltä, että rehellisyys itseä kohtaan on sitä, että on omana itsenään eikä näe mitään tarvetta esittää jotain muuta.

Helkaman (2009, 253-254) mukaan rehellisyys on arvoista tyypillisin moraaliarvo. Hän kertoo, että rehellisyys ei ole vain totuuden puhumista vaan siihen liittyy myös

lupausten pitäminen. Tämä tarkoittaa sitä, että rehellinen ihminen osaa myös pitää lupauksensa. Lupausten pitämisen lisäksi rehellisyys on myös sitä, että ei varasta tai valehtele.

Sanat, ajatukset ja teot ovat osa rehellisyyttä. Rehellisyys on myös sitä, että erehtyessään ja virheitä tehdessään ihminen toimii oikein ja rehellisesti tunnustaessaan tehneensä jotain väärin. (Ylönen 2005, 27-28.)

Jo suunnitteluvaiheessa päätettiin, että rehellisyydestä ehdottomasti keskustellaan lasten kanssa. Tämä aihe on meille kaikille tärkeä sekä merkittävä osa arvokasvatusta. Aihetta halutaan avata ja jakaa lasten kanssa.

Ennen tilaisuuden aiheeseen siirtymistä tuokio aloitettiin alkulaululla, jossa toivottiin kaikki tervetulleeksi. Vieraaksi saatiin "Nallekarhu" (kuva 1), joka oli toisen tuokion lelumaskotti. Lapsille annettiin mahdollisuus kertoa ja muistella, mitä tehtiin edellisellä kerralla. Lapsilta kysyttiin kuulumisia, minkä jälkeen kerrattiin ja luettiin ääneen heidän laatimansa säännöt.

Kuva 1. Nallekarhu (Toisen toimintatuokion maskotti).

Päivän aiheeseen siirtyminen ei tuottanut ongelmia, sillä lapset istuivat piirissä innostuneina ja uteliaina. Lapsille kerrottiin, että päivän aiheena oli rehellisyys. Heiltä kysyttiin, mitä rehellisyys on heidän mielestään ja ovatko he ikinä valehdelleet. Näiden lisäksi lapsilta haluttiin vastaus kysymykseen, miltä itsestä tuntuu, jos joku valehtelee hänelle.

Kun kysymys ”mitä on rehellisyys” esitettiin, yksi lapsi nosti käden saman tien ylös. Lapsi ei kuitenkaan vastannut, vaan empi melko kauan. Mielestämme käden välitön nostaminen viestitti sitä, että rehellisyys on tuttu aihe. Vastaamattomuus saattoi kertoa siitä, että vaikka olisikin käsitys, mitä rehellisyys tarkoittaa, joillekin lapsille voi olla vielä vaikeaa puheeksi sanoa. Lapselle saattoi myös tulla esimerkiksi epävarma olo tai pelko siitä, että hän vastaakin väärin. Pyysimme apua muilta lapsilta ja saimme lopulta aikaan keskustelua. Keskustelussa kaikki lapset olivat loppujen lopuksi sitä mieltä, että rehellisyys on sitä, että ei valehtele vaan kertoo totuuden eikä saa huijata.

” Ku puhuu totta.” (Lapsi 1, kevät 2018)

”--että ei saa huijata,” (Lapsi 3, kevät 2018)

Yksi lapsi määritteli rehellisyyden seuraavalla tavalla:

”Se (rehellisyys) on sitä, et on kiltti.” (Lapsi 6, kevät 2018)

Tästä huomasimme, että joillain lapsilla saattaa olla vielä hieman puutteellinen käsitys rehellisyydestä. Rehellisyys rinnastetaan helposti kiltteyteen. Voidaan päätellä, että lapsi on Kohlbergin teorian mukaan kolmannessa moraalikehityksen vaiheessa, konventionaalisen moraalien tasolla, jolloin pyritään sääntöjen noudattamiseen. Lapsi pyrkii noudattamaan sääntöjä, jotta saisi sosiaalisen hyväksynnän. (Pietikäinen, [viitattu 5.11.2018].) Kiltteys puolestaan voidaan rinnastaa sääntöjen noudattamiseen. Lapsi voi ajatella, että kun on rehellinen, on kiltti, ja kiltti ihminen noudattaa sääntöjä.

Kysyttäessä sitä, onko koskaan valehdellut, lasten ensimmäinen reaktio oli huutaa ”Ei!” Tämä voisi mielestämme viitata siihen, että koska rehellisyys on tavoiteltava

asia, lapset eivät halua tunnustaa koskaan valehdelleensa. Toisaalta lapset saattoivat myös vitsailla. Tästä päästiin kuitenkin asian ytimeen, sillä uskomme, että jokainen ihminen on joskus valehdellut tai ollut jollain tavalla epärehellinen.

”Meistä varmasti jokainen on valehdellut joskus.” (Ohjaaja 3, kevät 2018)

Lasten kanssa muodostui hyvin vuorovaikutteinen ja keskusteleva hetki. Lapset jopa oma-aloitteisesti kysyivät meiltä, olemmeko ikinä valehdelleet sekä millaisessa tilanteessa.

”Ootteko te valehdellu?” (Lapsi 1, kevät 2018)

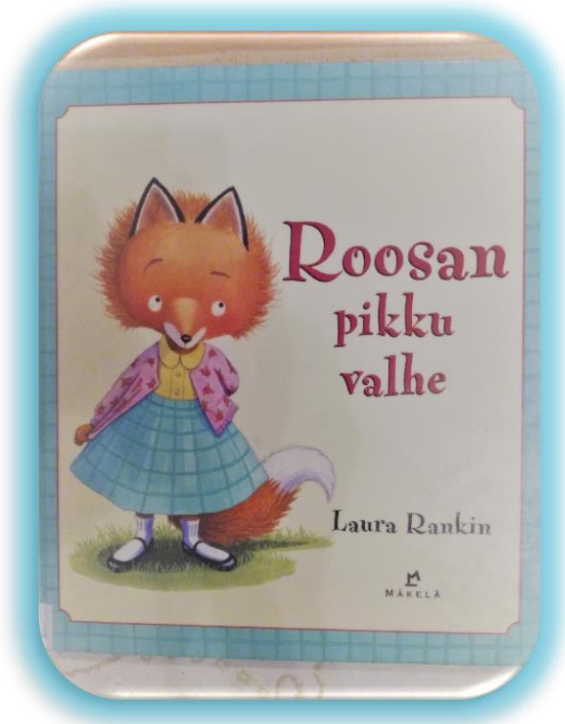
”--missä paikassa...miten? (Lapsi 6, kevät 2018)

Tämä tuli yllätyksenä, sillä lapset halusivat tietää, olemmeko myös me rehellisiä. Yksi tuokion ohjaajista kertoi yhden esimerkin lapsille siitä, miten hän valehteli vanhemmilleen ja mitä sitten sen jälkeen tapahtui. Lapsille korostettiin sitä, että tärkeintä on, että kertoo totuuden ja myöntää, että on tehnyt virheen.

”--mutta sitten jälkeinpäin mä kerroin mun vanhemmille totuuden. Sehän on hyvin tärkeää, et kertoo totuuden ja myöntää et on tehnyt virheen.” (Ohjaaja 1, kevät 2018)

”Kyllä se on kyllä ihan totta, mitä hän (ohjaaja 1) sanoi, että joskus jos huijaa niin sit on kuitenkin hyvä että kertoo totuuden. Mut tiiättekö... siitä tulee sit sellainen huono omatunto...(omatunto) kolkuttaa ja tulee paha mieli. Ja sit hän (ohjaaja 1) sanoikin tossa et sitten tulee halua kertoa kuitenkin totuuden sitte.” (Ohjaaja 2, kevät 2018).

Keskustelun jälkeen luettiin rehellisyyteen liittyvä lastenkirja (kuva 2). Kirjan on kirjoittanut Rankin (2007), joka kertoo Roosin pikku valheesta ja rehellisyyden merkityksestä. Tarinassa nähdään, kuinka valhe saa koko kehon voimaan huonosti ja kun rohkeasti on rehellinen, niin kaikki järjestyy. Tarina on liikuttava ja värikkäästi kuvitettu. Tarina opettaa, että oman virheen voi korjata ja siitä voi oppia.

Kuva 2. Roosan pikku valhe (Rankin 2007).

Kyseinen kirja valittiin luettavaksi lapsille, sillä heille haluttiin korostaa sitä, että rehellisenä oleminen vaatii myös rohkeutta. Toisessa toimintatuokiossa haluttiin tuoda esille, kuinka tärkeää on puhua totta. Trogen ([viitattu 20.10.2018]) korostaa, että tilanteissa, joissa lapsi valehtelee, aikuisen on hyvä ohjata ja saada lapsi luottamaan siihen, että rehellisyys on aina parempi tie ja kannattaa puhua totta. Sekä Trogen ([viitattu 20.10.2018]) että Sinivuori ja Sinivuori (2007, 55) puhuvat siitä, kuinka vahvistaa lapsen rehellisyyttä. Heidän mukaansa aikuisen tulee arvostaa lapsen rehellisyyttä eli sitä, että lapsi kertoo totuuden. Asiasta on myös keskusteltava lapsen kanssa sekä korostettava, että luottamus ja hyvä suhde perustuvat rehellisyyteen.

Rankinin (2007) tarina rehellisyydestä on hyvä esimerkki siitä, kuinka aikuisen on hyvä keskustella lapsen kanssa totuuden puhumisesta. Opettaja ei rankaissut Roosaa valehtelemisesta. Sen sijaan opettaja kehui Roosaa siitä, että kertoi totuuden.

”Opettaja ei käskenyt häntä (Roosaa) nurkkaan häpeämään eikä edes näyttänyt vihaiselta. Sen sijaan opettaja halasi Roosaa ja suukotti häntä päälle. ”Kiitos, kun kerroit totuuden”, opettaja sanoi. ”Se vaatii paljon rohkeutta.””

Kun sadussa tuli kohta, jolloin sadun Roosa löysi kameran, joka ei ollut hänen omansa, eräs lapsi nosti kätensä ylös ja sanoi:

”Löytäjä saa pitää.” (Lapsi 3, kevät 2018)

Lapsille saattaa jäädä helposti erilaiset sanonnat mieleen ja lapset saattavat nähdä asiat hyvinkin yksinkertaisena. Heille esimerkiksi sääntöjen soveltaminen eri tilanteissa voi olla hankala asia. Asiasta ryhdyttiin juttelemaan enemmän, koska tässä tapauksessa, että löytäjä saa pitää, me ohjaajat emme olleet aivan samaa mieltä.

”Kyllä jos löytää vaikka koulun pihasta nii silloin pitää kyllä viedä se opettajalle.” (Ohjaaja 2, kevät 2018)

Johdattelimme lapset keksimään tilanteita, joissa pätee sääntö: ”löytäjä saa pitää.” Lopulta eräs lapsista ymmärsi idean, milloin saa pitää ja milloin ei.

”Mut se on kyllä ihan totta et löytäjä saa pitää... Minkälaisissa tapauksissa löytäjä sais pitää? (Ohjaaja 2, kevät 2018)

”Ku se löytää!” (Lapsi 6, kevät 2018)

”Mä sanoisin et semmosissa tapauksissa jos on löytänyt vaikka 10 senttisen mettästä nii ei sille enää viitti siinä kohtaa ettei omistajaa. Mut jos on kyse vaikka jostain kamerasta, puhelimesta tai--” (Ohjaaja 2, kevät 2018)

”--tai satasista” (Lapsi 6, kevät 2018)

Yksi lapsista oivalsi myös hienosti, että jos näkee joltain tippuvan rahaa, niitä ei saa ottaa, vaan voi huikata tiputtajalle, että häneltä putosi rahaa. Jos taas omistajaa ei näy lähistöllä, voi olla mahdollista, että rahat voi ottaa itse.

”Tai tai sit jos näkee et joltai tippuu tai sit jos ei ni saa ottaa mut jos näkee ni ei saa ottaa.” (Lapsi 3, kevät 2018)

Roosan pikku valhe -kirjan lukemisen jälkeen aloitettiin sadutus. Lapsille kerrottiin, että sadutuksessa kirjoitetaan heidän keksimänsä satu sanasta sanaan. Heillä oli mahdollisuus korjata tai tehdä muutoksia tarinaansa. Lasten oli aluksi vaikea aloittaa satua, jolloin autoimme heitä alkuun johdattelevilla kysymyksillä, kuten ”miten

satu voisi alkaa”. Lapset pääsivät liikkeelle kerrontaan hyvin, mutta pyynnöstä huolimatta rehellisyys –teema ei näkynyt aluksi sadussa ollenkaan. Johdattelimme lapsia myös siihen.

”Mitenkäs tuo rehellisyys voitais tähän tai valehtelemine tai jotenki... Mitenkä se vois näkyä täs tarinas?” (Ohjaaja 3, kevät 2018)

Pienellä johdattelulla rehellisyys -aihe saatiin tarinaan, mutta se jäi pariin lauseeseen.

”Silleen ööö ööö prinsessa huijaa... ja sit Muumipappa... Ja sitten sanoi että minä huijasin että en valehtele.” (Lapset 3 ja 6, Kevät 2018)

Tarinan lauseessa ”huijasin että en valehtele” tapahtuu sama, mitä lapset tekivät aiemmin tuokiolla, eli huijasivat, että eivät ole koskaan valehdelleet. Valheen ja valehtelun kieltäminen voi olla lasten yleinen keino toimia, jos lapselta kysytään esimerkiksi lapsen kertoessa epäuskottavaa asiaa, että valehteletko nyt.

Vaikka sadussa ei esiintynytäkään paljoa rehellisyyteen viittaavia asioita, näytimme kuitenkin lapsille sen, että olemme todella tyytyväisiä heidän satuunsa, koska se on sadutuksessa tärkeimpiä asioita. Liitteestä 3 löytyy lasten satu rehellisyydestä.

Tuokion seuraava vaihe oli sadutuksen jälkeinen luova menetelmä. Tällä kerralla se oli kuvataide. Lapsille kerrottiin, että he saavat vapaasti piirtää siitä, mitä heille tuli mieleen keksimästään sadusta. Päätimme lukea lapsille uudestaan heidän oman satunsa. Tämä auttoi lapsia muistamaan, miten heidän satunsa meni. Lasten piirustukset löytyvät liitteestä 6. Piirustuksissa on muun muassa sadun hahmot eli Pikku Topias (nimi muutettu), kirahvi, prinsessa, karhu ja paljon muuta. Lapsille annettiin positiivista palautetta sekä kehuja heidän hyvästä työstään.

”Satuun liittyen niin jokainen saisi piirtää pienen piirustuksen. –Joo, ihan minkä haluaa eli saa ihan vapaasti piirtää.” (Ohjaaja 2)

”Ihana nalle! Tosi hienosti osaatte piirtää” (Ohjaaja 3)

”Tehän piirätte tosi hyvin! Kaunis prinsessa” (Ohjaaja 1)

”Mä en tiennytkään että te ootte noin taitavia piirtämään. Siis ohoo kato mitä mahtava nalle, ihanaa.” (Ohjaaja 2)

Piirtämisen jälkeen mentiin piiriin istumaan, jossa lapsille annettiin mahdollisuus kertoa omia toiveleikkejään. Ehdotuksia tuli paljon ja lapset olivat hyvin innoissaan selittäessään leikkien säännöt. Rikkinäinen puhelin -ja Suutari Räätäli -leikit olivat suosittuja, joten niitä leikittiin. Leikkien jälkeen tuokio päätettiin loppurentoutuksella, jossa lapset makasivat patjoilla. Taustalla soi hyvin rauhallista musiikkia samalla kun heilutimme huiveja lasten yllä. Koko tuokion päätyttyä lapsia kiitettiin ja kerrottiin, mitä seuraavalla kerralla tehdään.

8.3.2 Toiminnan arviointia

Seinäjoen Helluntaiseurakuntaan mentiin hyvällä, avoimella ja innokkaalla mielellä. Mukanamme oli hyvä suunnitelma, muistiinpanoja sekä tarvikkeita tuokiota varten.

Sadun lukemisen jälkeen olisimme voineet jäädä keskustelemaan vielä enemmän kirjan tapahtumista ja muutenkin rehellisyydestä. Lapsilla tuntui olevan kuitenkin jo kiire seuraavaan toimintaan, koska eräs lapsi kysyi, että mitä seuraavaksi tehdään, ja lapset alkoivat liiuskella muutenkin levottomasti. Halusimme mennä kuitenkin lasten ehdoilla, joten emme jääneet enää siinä tilanteessa juttelemaan lisää aiheesta. Tutkimuksen kannalta tämä olisi kuitenkin ollut hyvä asia.

Rehellisyyden käsittely tarinan avulla saattoi olla hiukan hankala näin pienille lapsille. Tästä opimmekin, että lapset tarvitsevat enemmän tukea ja johdattelua sadutuksen läpi, jos haluamme, että teemaa käsitellään sadussa enemmän.

Tuokiossa huomattiin, että lapset nauttivat paljon piirtämisestä. He saivat käyttää vapaasti mielikuvitustaan. Jokainen otti itselleen oman tilan, jossa piirsivät. Sen lisäksi he olivat innokkaita, kun kertoivat meille, mitä he piirsivät.

Vaikka osa lapsista piirsi ohjeiden mukaan sadusta, osa kuitenkin piirsi jotain aivan muuta. He eivät myöskään käsitelleet enää rehellisyyttä millään tavalla piirustuksissa, vaan piirsivät jonkin yhden hahmon, joka saattoi olla sadussa tai sitten ei liit-

tynyt satuun mitenkään. Olisi ollut parempi arvo-tutkimuksemme kannalta, että olisimme ohjeistaneet lapsia käsittelemään arvoa piirustuksessa, jolloin olisimme voineet saada vielä lisää tietoa lasten ajatuksista rehellisyyteen liittyen.

Sadutus ja arvokasvatus toimi mielestämme tällä kerralla kohtalaisesti, koska sadutuksen aikana aiheessa pysymisessä oli haasteita ja itse sadusta tuli melko hurja. Arvokasvatusta kuitenkin toteutimme ja uskomme, että lapset oppivat tuokiolta jotain rehellisyydestä. Esimerkiksi ohjaajien omakohtaiset kokemukset valehtelemisestä ja totuuden kertomisesta jäivät varmasti lapsille jollain tavalla mieleen. Myös keskustelut siitä, saako löytäjä pitää kaikkea ja mitä pitää tehdä, jos löytää jotain arvokasta, joka kuuluu jollekin toiselle, olivat varmasti tuottoisat. Kirja oli hyvin tunteisiin vetoava, joka sekin myös varmasti omalta osaltaan antoi lapsille ajattelemisen aihetta.

8.4 Kolmas toimintakerta

8.4.1 Auttavaisuus

Kolmannella kerralla aiheenamme oli auttavaisuus. Tuokio pidettiin 20.5.2018. Sinivuoren ja Sinivuoren (2007, 82) mukaan avuliaisuus merkitsee sitä, että omalla toiminnalla saatetaan toisen asiat paremmaksi. He lisäävät, että auttamisesta ihmiselle tulee ilo ja hyvä mieli, kun auttaa toista ja ilahtuu, kun tulee itse autetuksi. Heidän mukaansa auttaminen tapahtuu vapaaehtoisesti, eli se ei saa olla pakonomaista, vaan nimenomaan se tapahtuu omasta tahdosta. He korostavat sitä ajatusta, että aikuisten on autettava lasta ja nuorta näkemään ja huomaamaan toisen ihmisen auttamisen merkitys. Tällöin arkisia tilanteita voidaan hyödyntää, sillä auttaminen tarkoittaa myös pieniä tekoja ja huomaavaisuuksia.

Tuokion aloitimme laulamalla jokaiselle tutuksi muodostuneen ”Kiva kun oot täällä”-laulun. Vieraillevalle tähdelle eli tuokion maskotille ”Sateenkaarelle” (kuva 3) laulettiin myös. Laulun yhtenä tavoitteena oli, että jokainen lapsi tulee heti kohdatuksi.

Lapset olivat silmin nähden onnellisia, kun juuri heille laulettiin. Laulun jälkeen keräsimme tapamme mukaan yhteisesti keksityt säännöt, joita lapset kuuntelivat tarkasti. Yksi lapsista puuttui, mutta tämä ei vaikuttanut meidän toimintaamme.

Kuva 3. Sateenkaari (Kolmannen toimintatuokion maskotti).

Aiheeseen virittäydyttiin keskustelemalla päivän teemasta lasten kanssa. Lapsilta kysyttiin, kuinka he ovat auttaneet toisiaan ja missä tilanteissa. Lapset eivät alkuun keksineet juuri tilannetta, mutta pian vastauksia alkoi tulla mieleen. Lapset auttoivat esimerkiksi omassa kerhossaan, hoidossa, kotona, harrastuksessa yms. Lapsilta kysyttiin myös tuliko heille hyvä mieli, kun auttoivat. Yksi lapsista kertoi, että hän on auttanut itseään, mikä huvitti muita tuokioissa olevia. Lapsille painotettiin kuitenkin, ettei mikään vastaus ole väärä. Kaikki saivat vastata ja kertoa, mitä auttaminen heille merkitsee. Tilanteesta pyrittiin jälleen tekemään mahdollisimman turvallinen ja hyvä.

"Onko teistä joku joskus auttanut jotain, vaikka esimerkiksi kaveria tai jotain? Muistatko missä tilanteissa oot auttanut?" (Ohjaaja 2, kevät 2018)

”Hmmm...kerhossa. Mä oon auttanut mun pikkuveljeä ku se jaksanut kävellä niin otin sen syliin.” (Lapsi 4, kevät 2018)

”Autoin pieniä tyttöjä” (Lapsi 6, kevät 2018)

”No...ku me pelattiin amerikkalaista jalkapalloa jalkkiskentällä niin ja ku yksi kaatui mun yksi kaveri auttoi sitä.” (Lapsi 3, kevät 2018)

”Me ollaan autettu äitiä kotitöissä. Me ollaan laitettu kaikki likaiset vaatteet pyykkikoneeseen.” (Lapsi 2, kevät 2018)

Yksi lapsi tiesi kyllä auttaneensa, mutta ei muistanut millä tavalla. Tästä huomaa, että lapsillekin auttavaisuus on tärkeä asia ja he sitä tekevät. Se saattaa olla niinkin ”arkinen” asia, että yhtäkkiä kysyttäessä onkin hankala yhtäkkiä sanoa, millä tavoilla on auttanut.

”Kyllä mä oon (auttanu) mut en mä muista” (Lapsi 1, kevät 2018)

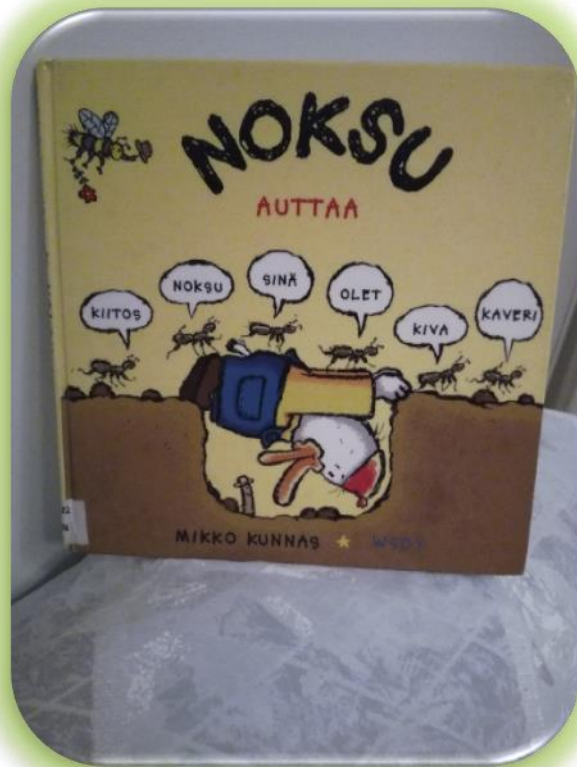
Keskustelun edetessä hänelle tuli kuitenkin yksi asia mieleen:

”Mä oon tiskannut!” (Lapsi 1, kevät 2018)

Huomasimme, että lasten mainitsemat asiat, kuinka ovat auttaneet, olivat vielä kovin konkreettisia asioita. Lasten näkökulmasta heidän auttamisensa oli suurta ja he olivat silmin nähden ylpeitä auttamisestaan. Useimmat vastaukset liittyivät kaverin tai perheenjäsenen auttamiseen, josta voitaisiin päätellä, että lapsi on saanut kiitosta auttamisesta ja tämän takia muistaakin jonkin tietyn auttamistapahtuman niin hyvin. Yksi hiljaisimmista lapsista ei osallistunut keskusteluun, joten päädyimme kysymään häneltä, onko hän esimerkiksi vienyt likaiset vaatteet pyykkikoriin. Lapsi nyökkäsi ja tällä tavalla saimme huomioitua myös hänet. Lapselle tuli myös itselleen muistiin, että hänkin on auttanut jollain tavalla.

Pitkän ja antoisan keskustelun jälkeen luettiin aiheeseen liittyvä satukirja ”Noksu auttaa” (kuva 4). Kyseinen kirja kertoo hauskesti auttamisesta ja hyvistä tavoista. Se kertoo myös siitä, kuinka kaverukset Noksu -nokkaeläin ja vikkellä Nupi auttavat hätään joutuneita eläinystäviään. Kaverukset auttavat mielellään ja ovat kohteliaita kaikille ystävilleen. (Kunnas 2004.) Jokainen lapsi otti paremman asennon ja ryhtyi

kuuntelemaan tarkasti. Kirkon salista kuului musiikki, mutta se ei häirinnyt kertaakaan lasten keskittymistä. Lapset kuuntelivat tarkasti satua, koska se luettiin isoin ilmein ja elein.

Kuva 4. Noksu auttaa (Kunnas 2004).

Kun sadussa tuli kohta, jolloin Noksu ja Nupi kiiruhtivat auttamaan kirahvia, jonka ilmapallo oli karannut puunlatvaan, yksi lapsista kysyi:

”Miks se autto tota?” (Lapsi 4, kevät 2018)

Ohjaaja selitti lyhyesti, miksi auttaminen on tärkeää. Hän kertoi, että auttamisesta tulee hyvä mieli auttajalle ja autettavalle. Lapsen kysymys viittaisi siihen, että kaikille auttaminen ei ole vielä itsestään selvää. Voidaan olettaa, että kirahvi saisi ilmapallon itse alas puusta jossain vaiheessa, tai että kyllä aina joku muu pysähtyy auttamaan.

Tiedetään, että pitäisi auttaa, mutta kaikki eivät sitä aina tee. Mielestämme auttavaisuus-arvoa onkin hyvä opettaa jo lapsuudessa, että siitä muodostuu niin tärkeä arvo, jonka mukaisesti aina toimii.

Kun kirja loppui, ohjaaja otti asian esille uudestaan:

”Moni kyseli että miksi joku auttaa toista ni osaako joku sanoa et miksi autetaan toista?” (Ohjaaja 3, kevät 2018)

Kaikki lapset olivat hiljaa ja lopulta yksi lapsista viittasi. Hän halusi kerrata ohjaajien nimet. Tämä näytti konkreettisesti sen, kuinka lapset voivat pomppia aiheesta aiheeseen, vaikka tietty kysymys on vielä esillä. Niinpä kertosimme meidän nimemme ja päätimme jatkaa tuokion seuraavaan vaiheeseen. Tähän päädyimme siksi, koska lapset vaikuttivat siltä, että eivät jaksaa jatkaa keskustelua, vaan haluavat tehdä jo jotain muuta.

Seuraavaksi aloitettiin sadutus, mutta ennen sitä laulettiin ensin sadutus -laulu yhdessä. Lapset oppivat helposti opettamamme laulut. Tämä toi esiin heidän intonsa laulaa mukana ja osallistua. Tällä kerralla päätettiin alustaa enemmän sadutuksen alkua keksimällä sadulle nimi etukäteen. Tämä antoi selvästi suunnan sadulle. Sadulle annettiin nimeksi ”Maatilan siivoustalkoot”, johon jokainen lapsi sai keksiä oman eläimen ja sille nimen. Lapsi sai omalla keksimällään eläimellä esiintyä sadussa. Lapsille kerrottiin, että Sateenkari -maskotti tarvitsee kavereidensa apua maatilan siivoamisessa, sillä hänellä on paljon tehtävää. Lasten oma satu auttamisesta löytyy liitteestä 4.

Lapset olivat innokkaasti mukana, mutta välillä jouduttiin myös auttamaan lapsia. Lapsille esitettiin avoimia kysymyksiä siitä, miten kyseinen eläin voisi auttaa kaverei-
aan. Kysymysten avulla satu lähti uudelleen liikkeelle. Lapsilla oli hyvin vilkas mielikuvitus. Heillä oli paljon ehdotuksia, miten maatilan eläimet voivat auttaa Sateenkaarta. Yksi lapsista mietti tarkkaan, mitä kana voi tehdä auttaakseen Sateenkaarta: ”Sitten kana mietti päänsä puhki, miten voi auttaa.” (Lapsi 1) Kyseinen lainaus on opinnäytetyön otsikko. Se valittiin opinnäytetyön otsikoksi, sillä se kuvastaa hyvin

opinnäytteen aihetta ja tarkoitusta. Lisäksi se on hauska ja luova. Sadutuksen jälkeen laulettiin sadutuksen loppulaulu. Laulun loputtua lapset halusivat laulaa laulun uudelleen.

”Miten koira voi auttaa Sateenkaarta?” (Ohjaaja 1, kevät 2018)

”Mitäs sitte... Mites voi auttaa siivouksessa?” (Ohjaaja 2, kevät 2018)

” Eläimet auttavat laittamaan tavarat paikoilleen.” (Lapsi 1, kevät)

” Niin. Autetaan Sateenkaarta kun se kaatui. Nostetaan kädestä ja koira laittaa laastarin.” (Lapsi 4, kevät 2018)

”Lauletaan vielä uudestaan!” (Lapsi 3, kevät 2018)

Tässä tuokiassa käytettiin draamaa eli näytelmää luovana menetelmänä. Lasten kanssa yhdessä näyteltiin satu. Yksi ohjaajista luki sadun, jonka aikana kaikki näyttelivät omaa osuuttaan. Jokaisella oli siis oma rooli esitettävänä. Kaikilla oli erityisen hauskaa. Lapset nauttivat draamaosuudesta, sillä he saivat vapaasti käyttää mielikuvitustaan ja toimia luovasti. Näytelmän jälkeen lapsille kerrottiin, että toiveleikkejä ei ehditä ottaa, mikä harmitti lapsia. Kuitenkin tämä sai odottamisen aiheita seuraavaan kertaan. Lapset menivät patjoille selälleen tai mahalleen oma-aloitteisesti, sillä he muistivat, että oli loppurentoutuksen aika. Loppurentoutuksen jälkeen yksi lapsista kysyi innostuneena, mikä oli seuraavan kerran aiheena. Tämä lämmitti ohjaajien sydämiä, sillä lapset olivat selvästi kiinnostuneita ja uteliaita. Lapsista näkyi, että he odottivat innostuneena seuraava tuokiota.

”Mikä on aiheena ensi viikolla?” (Lapsi 1, kevät 2018)

Tuttuun tapaan lapsia kiitettiin osallistumisesta ja hyvästä yhteistyöstä. Heitä keuhuttiin hyvästä työstä sekä ihanasta sadusta.

8.4.2 Toiminnan arviointia

Lapset olivat tapansa mukaan todella innoissaan ja täynnä energiaa. Vanhempien tuodessa lapsiaan saatiin ohimennen positiivista palautetta, että heidän lapsensa odotti todella innoissaan tapaamista ja yhteistä tekemistä.

Tuokioita aloittaessa huomattiin, että ensimmäisten kertojen ”rajattomuus” oli tehnyt lapsista levottomia ja rajojen testaajia. Tämän seurauksena ymmärrettiin, että täytyy asettaa tiukemmat rajat. Näin voitaisiin päästä toivomaamme lopputulokseen.

Kun sadun luvun aikana eräs lapsi kysyi, miksi sadun henkilöt auttoivat toista, olimme siinä tilanteessa ohjaajan suoran vastauksen sijaan voineet kysyä asiaa lapsilta. Kun asiaan palattiin vasta kirjan luvun jälkeen, lapset miettivät jo, mitä seuraavaksi tehdään, eivätkä jaksaneet enää keskittyä.

Ennen kuin tuokio aloitettiin, päätettiin, että jokainen saa omalla vuorollaan keksiä, miten tarina etenee. Tämä ei kuitenkaan toiminut alussa, sillä ryhmän hiljaisimmat eivät uskaltaneet sanoa omalla vuorollaan mitään. Kuitenkin sadun jatkuessa jopa hiljaisimmat lapset rohkenivat sanomaan ehdotuksiaan. Lapsia ei painostettu keksimään satua. Sen sijaan kannustettiin ja rohkaistiin heitä. Lapsille annettiin hyvää palautetta kehuja unohtamatta.

Tälläkin toimintakerralla huomattiin, että arvojen käsittely ja arvokasvatus sopivat hyvin sadutukseen ja sen oheismenetelmiin. Draaman avulla lapsille ehkä konkretisoitui enemmän auttaminen ja millä eri tavoin voi auttaa, kun se näyteltiin ja tehtiin itse. Draaman käyttö luovana menetelmänä sadutuksen yhteydessä vaati paljon aikaa. Koska tuokio kesti vain tunnin verran, toiveleikkeihin ei aika tällä kertaa riittänyt.

8.5 Neljäs toimintakerta

8.5.1 Kohteliaisuus

Viimeisellä toimintatuokiolla aiheena oli kohteliaisuus. Tuokio pidettiin keväällä 27.5.2018. Kohteliaisuus on sitä, että osoitetaan toisten arvostamista esimerkiksi käyttämällä hyviä tapoja. On olemassa erilaisia tapoja, joita jokainen kulttuuri, yhteisö ja perhe arvostavat ja pitävät hyvinä. Ihminen voi ilmaista yhteenkuuluvuutta yhteisöön, kun hän osaa toimia hyvien tapojen mukaisesti. Hänen on hyvä osata toimia oikein tietyssä tilanteessa, kuten ruokailussa, puhumisessa, kielessä, pukeutumisessa sekä pienissä arkipäiväisissä teoissa. Tällä tavalla ihmisen tilannetaju kehittyy. Kohteliaisuuteen kuuluu, että ihminen kunnioittaa ja huolehtii toisesta. Hyvillä tavoilla voidaan tehdä kanssakäymisestä avomielistä ja helpottaa arkisia sosiaalisia tilanteita. (Sinivuori & Sinivuori 2007, 96.) He ovat sitä mieltä, että kohteliaisuutta voidaan harjoitella. He kirjoittavat, että aina voidaan oppia uusia hyviä tapoja, joihin kuuluu aito kohteliaisuuden osoittaminen ja todellinen halu pyrkiä luomaan hyvää toiselle.

Kaikki lapset olivat paikalla viimeisellä toimintatuokiolla. Heille kerrottiin, että se oli Salama-, Salapaikka-, Pinkki, Sateenkaari- ja Käpykolo -ryhmän viimeinen tapaaminen. Lapset innostuivat heti, kun kerrottiin, että he saavat tuokion päättyessä palkintoja ahkeruudestaan ja osallistumisestaan toimintatuokioihin. Lapset odottivat palkintoja innolla. Ennen palkintojen jakamista jokaiselle lapselle jaettiin oma maskotti, jota he saivat pitää sylissä tuokion aikana. Jokainen lapsi sai myös antaa omalle lelulleen nimen. Tuokiolle saatiin vieraaksi edellisiä ja uusia maskotteja sekä (kuva 5). Kaikki toivotettiin tervetulleeksi laulamalla ”Kiva kun oot täällä” -alkulaulun. Kaikkien äänet kuuluivat hyvin ja laulettiin innokkaasti.

Kuva 5. Yhteiskuva maskoteista (Viimeisen toimintatuokion maskotit).

Ennen kuin jatkettiin tuokiota, lapset kertoivat oma-aloitteisesti, mitä tekivät viikon aikana ja missä kävivät. Lapset jopa muistivat, mitä tehtiin edellisillä kerroilla. He muistivat, että rehellisyys ja auttaminen oli aiheina. Tämän jälkeen kerrattiin lasten keksimät säännöt.

Lapsilta kysyttiin, mitä kohteliaisuus heidän mielestään merkitsee sekä millä tavalla voi olla kohtelias. Lasten mielestä kohteliaisuuteen kuuluu, että odottaa omaa vuoroaan, auttaa siivoamisessa ja tottelee vanhempia. Heidän mielestään on kohteliasta käyttäytyä kiltisti. Lapsille kerrottiin, että on olemassa monta tapaa käyttäytyä kohteliaasti. Tuokion aikana eräs lapsi aivasti. Hän osasi aivastaa oikein, eli hän aivasti kynärtaipeeseensa. Tähän kiinnitettiin erityistä huomiota ja lasta kehuistiin, että se oli kohteliaasti tehty. Aivastamalla omaan kynärtaipeeseen hän ei aivastanut kaikkien päälle. On myös kohteliasta kiittää, esimerkiksi ruoasta ja lahjoista. Kohteliaisuuteen kuuluu myös, että tervehtii, pyytää anteeksi ja sanoo ole hyvä.

”Mitä tarkoittaa teidän mielestä kohteliaisuus?” (Ohjaaja 2, kevät 2018)

”Ku odottaa omaa vuoroa.” (Lapsi 4, kevät 2018)

”Siivoaminen!” (Lapsi 6, kevät 2018)

”Ku käyttäytyy kiltisti. Ja käyttäytyy hyvin” (Lapsi 1, kevät 2018)

”Öö...sitä kiltisti että totella äitiä.” (Lapsi 2, kevät 2018)

Voisi ajatella, että lapset miettivät vielä edellisiä toimintakertoja ja vastaukset linkittyivät hieman niihin. Esimerkiksi viime kerralla lapset kertoivat sadun, jossa siivottiin, niin se saattoi olla mielessä ja linkittyä nyt myös kohteliaisuuteen.

Ajattelemme, että vanhemmilla tai huoltajilla on suuri vastuu sanomisistaan lapsilleen. Kokemuksemme mukaan monet vanhemmat kehottavat lapsiaan ”olemaan kiltisti”. Tämä viesti ei kuitenkaan välttämättä täysin aukea lapselle, jolle ei selitetä, mitä tarkoittaa ”olla kiltisti”. Lapselle tulisi edellä mainitun kehotuksen sijaan antaa suurempia ohjeita esimerkiksi ”muista kiittää ruoasta” tai ”ota kaikki mukaan leikkeihin”. Kiltti -sana oli mukana parin lapsen vastauksessa, joten tästä voidaan päätellä, että lapsia on käsketty usein käyttäytymään kiltisti.

Lapset halusivat tietää, tottelemmeko myös me ohjaajat äitejämme. Tämä oli jo toinen kerta, kun lapset kääntävät kysymyksen meihin. Toisella toimintakerralla lapset halusivat tietää, olemmeko me koskaan valehdelleet. Lapset ehkä haluavat tietää, noudatammeko me kaikkia arvoja hyvin ja vaikka olemme aikuisia, tottelemmeko me silti äitejämme. Lapsilla saattaa olla kuva, että lasten täytyy aina totella vanhempiaan aina, mutta täytyykö myös aikuisen lapsen totella vanhempiaan? Tarkoituksenamme oli luoda rento ja keskusteleva ilmapiiri ja koemme onnistuneemme siinä, koska lapset uskalsivat kysellä myös meiltä asioita. Pyrimme vastaamaan rehellisesti, mutta opettavaisesti, koska lapset ottavat mallia aikuisilta.

Lapset poukkoilivat paljon aiheesta omiin asioihinsa. Joku kertoi esimerkiksi käyneensä ratsastamassa. Johdattelimme lapset takaisin aiheeseen. Samat vastaukset pyörivät lapsilla päässä, joten johdattelimme lapsia syvemmälle aiheeseen.

”Mitä muuta tulee mieleen kohteliaisuudesta?” (Ohjaaja 2, kevät 2018)

”Et käyttäytyy hyvin.” (Lapsi 1, kevät 2018)

”Miten jos sä oot vaikka syöny ja sä nouset pöydästä ni--” (Ohjaaja 3, kevät 2018)

”--kiitos.” (Lapsi 1, kevät 2018)

Lapset siis selvästi tietävät ja osaavat käyttäytyä kohteliaasti, mutta he eivät ehkä esimerkiksi koskaan ole miettineet, että ”nyt kun kiitän, olen kohtelias”. Heille kohteliaista teoista on vain muodostunut tapa, miten kuuluu tehdä ja käyttäytyä.

Emme tälläkään kertaa välttyneet lasten yllättäviltä vastauksilta.

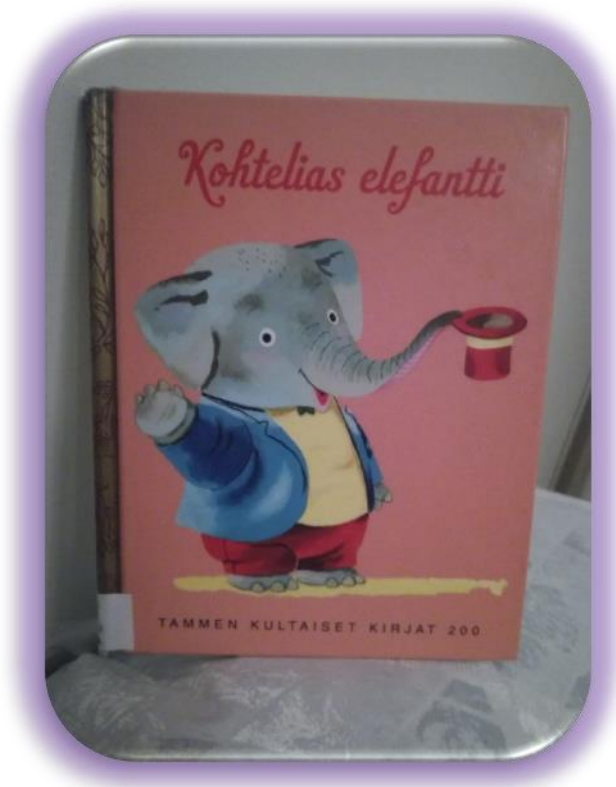
”Mites se jos joku tervehtii ni mites te teette?” (Ohjaaja 2, kevät 2018)

”Mä kiitän.” (Lapsi 2, kevät 2018)

Kukaan lapsi ei korjannut tätä vastausta. Mekään emme sanoneet suoraan, että yleensä ei kiitetä, jos joku tervehtii, koska tuokioiden ajatuksena oli, että mikään vastaus ei ole väärä. Lapsia täytyi todella paljon johdatella haluamaamme vastaukseen ja lopulta kysyimme, että ”tervehdittekö te takaisin?” Siihen lapset vastasivat, että ”joo”.

Yksi lapsista heitti ilmoille sanat ”kiitos” ja ”ole hyvä”. Tästä kehuttiin lasta ja sanottiin että nämä ovat kohteliaita sanoja. Puhuimme vielä myös anteeksipyyntöä. Yksi lapsi vitsaili asiasta ja sanoi naureskellen, että ”pitää pyytää anteeks vaikkei oo tehny mitään.” Tästä kuitenkin ymmärsimme, että lapset todella tietävät, että jos tekee vaikka jotain pahaa toiselle, täytyy pyytää anteeksi.

Mielenkiintoisen keskustelun jälkeen lapsille luettiin kohteliaisuuteen liittyvä satu, joka oli nimeltään ”Kohtelias elefantti” (kuva 6). Satu kertoo elefantista, joka on hyvin kohtelias ja joka tietää aina, mitä pitää sanoa sekä miten pitää toimia. Kohteliaalla elefantilla on hyvät käytöstavat ja siksi kaikki pitävät hänestä. (Scarry 2012.)

Kuva 6. Kohtelias elefanti (Scarry 2012).

"Kun kohtelias elefanti odottaa bussia, hän seisoo kiltisti jonossa. Hän ei koskaan etuile tai töni toisia. Joskus bussi on ihan täynnä. Kohtelias elefanti antaa aina paikkaansa naiselle." (Scarry 2012)

"Hän istuu kunnolla tuolissaan. Kun hän haluaa jotain, hän pyytää sitä kohteliaasti: "Saisinko...?" Kun hän saa haluamansa, hän sanoo: "Kiitos."" (Scarry 2012)

"Kohtelias elefanti on hyvä leikkikaveri. Hän antaa ystävien lainata lelujaan. Ja kun hän itse leikkii toisten leluilla, hän käsittelee niitä huolella." (Scarry 2012)

Kohtelias elefanti -sadussa tuli kohta, jossa elefanti pesee kätensä ja kasvonsa ennen ruokaa. Tästä yksi lapsi oli ihmeissään:

"Miks?" (Lapsi 1, kevät 2018)

Toinen lapsi jatkaa perään:

"Meilläki tehdään niin ku tulee ulkoa." (Lapsi 5, kevät 2018)

Tästä huomataan, että perheissä on eri tapoja, kuinka toimia. Toisille on itsestään selvää, että kädet pestään ennen ruokailua ja toisille tapa on niin vieras, että sitä ihmetellään. Kasvojen pesu ennen ruokaa ei välttämättä tosin ole niin yleinen tapa, joten voi myös olla, että toinen lapsi ihmetteli pelkästään sitä. Tällä kerralla emme enää edes yrittäneet jatkaa lasten kanssa keskustelua kohteliaisuudesta kirjan päätyttyä, koska olimme oppineet edellisiltä kerroilta lasten olevan tässä kohtaa malttamattomia, koska tahtovat jo seuraavaan tekemiseen.

Kohtelias elefantti -sadun lukemisen jälkeen aloitettiin sadutus kohteliaisuudesta. Ohjaajat keksivät sadun alkua, josta lapset saivat jatkaa. Sadulle annettiin otsikoksi ”Kalan synttärit.”

Kuva 7. Kala (Viimeisen toimintatuokion maskotti).

Sadussa kalan eli päivän maskotin (kuva 7) synttäreille tuli paljon vieraita ja hänelle laulettiin syntymäpäivälaulu sekä suomeksi että englanniksi. Sadussa synttäreillä syödään kakkua ja leikitään. Siinä ketään ei jätetä yksin, vaan kaveri otetaan leikkiin

mukaan. Kalalle on kohteliasta sanoa ole hyvä, kun annetaan lahja. Kalan on kohteliasta kiittää vieraita tulemisesta ja kiittää heidän lahjoistaan. Synttäreillä käyttäytyään hyvin. Koska Kala on synttärisankari, häntä pitää totella ja kuunnella. Lasten koko oma satu kohteliaisuudesta löytyy liitteestä 5. Seuraavana muutamia esimerkkejä, miten syntymäpäiväjuhlilla kannattaa käyttäytyä lasten mielestä.

”Sillee että pitää totella.” (Lapsi 2, kevät 2018)

”Pitää ottaa leikkiin mukaan.” (Lapsi 4, kevät 2018)

”Ei saa heittää kakkua.” (Lapsi 3, kevät 2018)

”Ei saa heittää kakkua naamaan.” (Lapsi 4, kevät 2018)

”Vieraat tuo lahjan.” (Lapsi 5, kevät 2018)

”Ei saa heitellä taravoita. Se pitää paketoita.” (Lapsi 6, kevät 2018)

”Sille voi olla kohtelias että että sille pitää jutella ja totella kalaa.” (Lapsi 2, kevät 2018)

”Ja kuunnellaan.” (Lapsi 4, kevät 2018)

”Ja kunnioitetaan.” (Lapsi 1, kevät 2018)

”Ja lauletaan synttärilaulu suomeks ja ruotiks.” (Lapsi 2, kevät 2018)

Lapsilla oli paljon omakohtaista kokemusta syntymäpäiväjuhlissa olosta ja siitä, mitä siellä tapahtuu ja kuinka pitäisi käyttäytyä. Vastauksia tuli paljon, koska syntymäpäiväjuhlat ja siellä käyttäytyminen ovat ehkä niin tuttu asia lapsille, että heidän on helppo käsitellä sen avulla kohteliaisuutta.

Sadutuksen päätyttyä laulettiin sadutukseen liittyvä loppulaulu yhdessä lasten kanssa. Sama laulu laulettiin kahdesti, sillä lapset toivoivat sitä. Hauskan lauluhetken jälkeen tehtiin erilaisia harjoituksia siitä, millä tavalla voi olla kohtelias.

Lapset tiesivät hyvin esimerkiksi kättelyn tarkoituksen ja merkityksen. Heille opetettiin, että kun tavataan vieras ihminen, yleensä kätellään ja sanotaan oma nimi. He ovat varmasti nähneet ihmisten kättelevän ehkä itsekin kätelleet joskus, ja siksi aihe oli niin tuttu. Lapset halusivat innokkaasti harjoitella kättelyä toistensa kanssa. Yleisesti ottaen lapset osallistuivat todella innokkaasti harjoituksiin ja pitivät hauskaa. Näiden avulla ehkä opetimme lapsia enemmän, kun saimme heiltä tietoa tai kokemuksia kohteliaisuudesta.

8.5.2 Toiminnan arviointia

Tuokion lopuksi pyysimme lapsia istumaan alas ja kertomaan palautetta tuokioista ja toiminnasta. Usealle jäi viimeisen tuokion jälkeen palkinnoksi saatu tikkari mieleen, mutta onneksi myös muita asioita, kuten rentoutuminen ja sadun kertominen kuuluivat myös näihin asioihin.

”Me haluttais kuulla vähä palautetta näistä meidän tuokioista. Mitä teille on jääny päällimmäisenä mieleen?” (Ohjaaja 2)

”Huivijuttu.” (Lapsi 4, kevät 2018)

”Tämä!” (eli tikkari) (Lapsi 6, kevät 2018)

”Rentoutus ja tikkari.” (Lapsi 5, kevät 2018)

”Ku tehtiin se satu.” (Lapsi 1, kevät 2018)

”Kaikki paitsi se laulu.” (Lapsi 1, kevät 2018)

Kysyimme lapsilta myös, mikä käsittelemämme arvo oli kivoin ja jäi eniten mieleen.

”Kohteliaisuus.” (Lapsi 3, kevät 2018)

”Auttaminen!” (Lapsi 4, kevät 2018)

Näitä vastauksia muut lapset myötäilivät, mutta ohjaajan kysyessä ”entäs rehellisyys?” moni lapsi huusi ”ei” ja loput olivat hiljaa. Toimintatuokio, jossa käsiteltiin

rehellisyyttä, oli pidetty kuukausi aiemmin, joten syynä sille saattoi olla, että aikaa oli kulunut sen verran, ettei tuokiosta ja rehellisyydestä muistettu paljoa. Lapsia muistutettiin, mitä tuokiolla tehtiin ja se kirkasti heidän muistiaan.

Lapsilta kysyttiin, että onko heillä ollut kivaa. Kaikki vastasivat myönteisesti. Ainoastaan yksi lapsi oli sitä mieltä, että jos alkulaulu ”(lapsen nimi) kulta, (lapsen nimi) kulta kiva kun oot täällä, ai ai aijajai, kiva kun oot täällä” olisi ollut joku muu, olisi ollut hauskeempaa. Hän nolosteli laulun ”kulta” sanaa kovasti. Kaiken kaikkiaan, tuokiot olivat pääasiallisesti onnistuneita. Lapset tykkäsivät toiminnasta ja me saimme toteutettua oman tehtävämme siinä sivussa.

9 OPASLEHTINEN

Toiminnallisen opinnäytetyön lopputuotoksena on tavallisesti jokin konkreettinen tuotos, kuten tietopaketti tai tapahtuma (Vilkkä & Airaksinen 2004, 51). Tässä opinnäytetyössä tehtiin opaslehtinen sadutuksesta. Toiminnallisia opinnäytetöitä yhdistää se, että viestinnällisin ja visuaalisin menetelmin tavoitellaan kokonaisilmettä, josta voidaan havaita tuotoksen tavoitteet (Vilkkä & Airaksinen 2004, 51). Vilkkä ja Airaksinen (2004, 51) kertovat myös, että jos tuotos sisältää tekstiä, se pitää miettiä tarkasti kohderyhmälle sopivaksi. He jatkavat, että oppaan koko, paperin laatu, väri ja teksti vaikuttavat sen luettavuuteen. Oppaasta (kuva 8) tehtiin pieni ja helppoluukuinen, jotta siihen jaksetaan tarttua. Oppaan väri on vaalea. Tekstiä elävöittää kuvat ja eriväriset fontit. Oppaassa on myös esimerkkejä lasten keksimistä saduista. Sivuja oppaassa on yhteensä 12.

Kuva 8. Sadutus -oppaan kansi (Sadutus -opas Seinäjoen helluntaiseurakunnan työntekijöille ja vanhemmille).

Opaslehtinen sisältää sen tarkoitukset ja tavoitteet sekä teoriaa arvoista, arvokasvatuksesta ja sadutuksesta. Siinä on myös vinkkejä sadutuksen toteuttamiseen. Opaslehtisessä esitetään kaksi esimerkkisatua (liitteet 4 ja 5), jotka ovat syntyneet pidetyissä tuokioissa. Opaslehtisen sisällysluettelo esitetään kuvassa 9.

SISÄLLYSLUETTELO	2
SISÄLLYS.....	2
OPPAAN TARKOITUS JA TAVOITE.....	3
ARVOT JA ARVOKASVATUS.....	4
SADUTUS.....	5
NÄIN SADUTAT.....	6
VINKKEJÄ SADUTUKSEEN.....	7
ESIMERKKEJÄ ARVOISTA, JOISTA VOIT SADUTTA.....	8
LASTEN OMA SATU AUTTAVAISUUDESTA.....	9
LASTEN OMA SATU KOHTELIAISUUDESTA.....	10
LÄHTEET.....	11

Kuva 9. Sadutus -oppaan sisällysluettelo (Sadutus -opas Seinäjoen helluntaiseurakunnan työntekijöille ja vanhemmille).

Lehtisessä kerrotaan, mitä sen avulla tavoitellaan (kuva 10). Opaslehtisen tarkoitus on auttaa vanhempia tai kasvattajia toteuttamaan sadutusta matalalla kynnyksellä lasten kanssa. Sadutuksen avulla voidaan muun muassa eri tavoin käsitellä arvoja.

OPPAAN TARKOITUS JA TAVOITE 3

Tämän oppaan tarkoituksena on esitellä sadutus menetelmänä lasten parissa toteuttavaan arvokasvatukseen.

Sadutus on oivallinen menetelmä arvokasvatukseen. Sen avulla arvoja voidaan käsitellä monin eri tavoin ja samalla tehdä havaintoja siitä, mitä lapset tietävät entuudestaan arvoista ja miten he käsittelevät niitä.

Oppaasta voi löytää myös ideoita, kuinka saduttaa ja kuinka sadutuksen avulla voi käsitellä ja opettaa arvoja. Oppaan tavoitteena on olla apuna työssä ja kotona, kun lasta halutaan saduttaa.

Oppaan tavoitteena on antaa vinkkejä, jotta aikuinen saa luotua mahdollisimman mukavan ja opettavaisen sadutushetken lapsille.

Kuva 10. Sadutus -oppaan tarkoitus ja tavoite (Sadutus -opas Seinäjoen helluntai-seurakunnan työntekijöille ja vanhemmille).

Opas sisältää myös teoretietoa arvoista ja arvokasvatuksesta (kuva 11). Siinä kerrotaan, mitä arvot ovat ja mitä niillä tarkoitetaan. Opas kertoo myös, mitä arvokasvatus on ja miksi sitä tulisi toteuttaa.

ARVOT JA ARVOKASVATUS

4

Arvot ovat niitä asioita, joita ihminen arvostaa elämässään. Arvot liittyvät siihen, mitä ihminen ja yhteisö pitävät arvokkaana ja arvostettavana. Arvoilla tarkoitetaan myös päämääriä, joita ihminen asettaa toiminnalleen. Arvoilla määritetään se, mitä elämässä kannattaa tavoitella. Arvoilla voidaan myös määritellä ne keinot, joita käytetään, jotta voidaan saavuttaa päämääriä.

Arvokasvatuksella tarkoitetaan sellaista kasvatusta, jossa vaikutetaan kasvatettavan eli lapsen arvotajunnan kehittymiseen, sekä erilaisten mahdollisuuksien tarjoamista hänen arvotajuntansa kehittymiselle. Arvokasvatuksessa lapsi ja nuori pohtii tietoisesti erilaisia arvoja. Arvokasvatuksen yksi tärkeimmistä tavoitteista on, että kasvattaja auttaa lasta ja nuorta rikastumaan eettisesti ja henkisesti.

Arvokasvatuksella on suuri merkitys lapsen kehitymiselle, sillä se vahvistaa lapsen mielenterveyttä, itsetuntoa, moraalista vastuuntuntoa ja omatunnon kehittymistä. Lapsi, jonka arvojen kehitystä tuetaan, oppii rakentamaan omaa arvomaailmaansa. Tällöin hän kykenee asettamaan henkilökohtaisia ihanteita ja tekemään omia valintoja.

Kuva 11. Arvot ja arvokasvatus (Sadutus -opas Seinäjoen helluntaiseurakunnan työntekijöille ja vanhemmille).

Oppaassa kerrotaan myös teoritietoa sadutuksesta ja esitellään sadutuksen idea (kuva 12). Oppaassa on lueteltuna erilaisia tapoja saduttaa.

SADUTUS **5**

Mitä se sadutus oikein on?

Sadutus pohjautuu seuraavan ajatukseen:

”Kerro satu tai tarina, juuri sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi ja voit muuttaa tai korjata sitä, jos haluat.”

Sadutus on menetelmä, jossa luodaan uusi satu. Sadutettava on tarinan kertoja ja saduttaja kirjaa tarinan ylös sanasta sanaan.

Saduttaja ei puutu tarinan sisältöön. Kun satu on valmis, saduttaja lukee syntyneen sadun äänen ja sadutettava saa vielä muuttaa tarinaa halutessaan.

On olemassa erilaisia tapoja saduttaa, esimerkiksi yksilö- ja ryhmäsadutus. Yksilösadutuksessa ainoastaan yhtä kertojaa sadutetaan kerrallaan. Ryhmäsadutuksessa puolestaan ryhmä kertoo yhteistä satua. Sadun kertominen tapahtuu vuorotellen, joko tietyssä tai vapaassa järjestyksessä. Saduttaa voi missä vain. Tarvitaan vain kynä ja paperia.

Ideana sadutuksessa on, että annat lapselle mahdollisuuden kertoa omista ajatuksistaan. Saduttajana ja kuuntelijana olet kiinnostunut ja haluat aidosti kuunnella, mitä lapsi kertoo juuri sillä hetkellä.

Kuva 12. Sadutus (Sadutus -opas Seinäjoen helluntaiseurakunnan työntekijöille ja vanhemmille).

Oppaassa on esiteltynä runko (kuva 13), joka helpottaa sadutusta ja jota voi lähteä soveltamaan omien tavoitteiden ja päämäärien mukaisesti. Runko on hyvin yksinkertainen. Se koostuu sääntöjen laatimisesta tai kertaamisesta, sadutuksesta sekä toiminnasta, kuten draamasta tai musiikista.

NÄIN SADUTAT **6**

Lapsia saduttaessa on hyvä olla runko/rakenne, jonka mukaan sadutus rakentuu. Rungon pohjalta voit suunnitella ja pitää erilaisia tuokioita valitsemastasi arvosta. Esimerkkejä arvoista, joista voit saduttaa löytyy sivulta 8. Kun toistat samaa kaavaa, lasten on helpompi ymmärtää, missä kohtaa toimintaa mennään. Tietty rutiininomaisuus ja toistuvuus tuottavat lapsille turvallisuuden tunnetta.

1. Lapset saavat keksiä yhteiset säännöt.
2. Valitse arvo, josta haluat saduttaa.
3. Syntyneestä sadusta voidaan esimerkiksi piirtää kuvia, maalata (kuvataide), näytellä (draama), tehdä laulu (musiikki) tai tehdä erilaisia harjoituksia ja leikkejä.

Kuva 13. Saduttamisen runko (Sadutus -opas Seinäjoen helluntaiseurakunnan työntekijöille ja vanhemmille).

Opas antaa vinkkejä erilaisiin sadutushetkiin (kuva 14). Siinä on esimerkiksi esiteltynä, kuinka luovat menetelmät voidaan yhdistää sadutukseen. Oppaaseen on valittu luoviksi menetelmiksi muutama esimerkki, joita ovat kuvataide, draama, harjoitukset/leikit, keskustelusadutus ja musiikki.

VINKKEJÄ SADUTUKSEEN

7

Sadutuksen lisäksi voit käyttää luovia menetelmiä, koska niiden avulla pääset ikään kuin pintaa syvemmälle käsittelemään aiheisiin.

Kuvataide → Sadutuksesta syntyneestä tarinasta voidaan piirtää tai maalata kuva. Lapsi voi myös ensin piirtää tai maalata, esim. siitä, mistä hän on kiitollinen tai vaikkapa oman perheensä, kodin tai ystävän, jonka jälkeen hän kertoo tarinan siitä, mistä on piirtänyt tai maalannut.

Draama → Saduta valitsemastasi arvosta. Kun satu on valmis, voitte näytellä sadun yhdessä lapsen/lasten kanssa.

Harjoitukset/Leikit → Erilaisten harjoitusten/leikkien avulla voidaan käsitellä arvoja. Esimerkiksi voit lapsen/lasten kanssa harjoitella erilaisia tapoja, kuinka olla kohtelias.

Keskustelusadutus → Arvosta keskusteleminen lapsen/lasten kanssa, jonka aikana toinen aikuinen kirjaa sanasta sanaan keskustelevien ihmisten vuoropuhelun avoimesti keskustelijoiden luvalla.

Musiikki → Syntyneen sadun arvosta voi laulaa.

Saduttajassasi tarvitset intoa, kiinnostusta, mielikuvitusta ja turvallisen ilmapiirin. 😊

Kuva 14. Vinkkejä sadutukseen (Sadutus -opas Seinäjoen helluntaiseurakunnan työntekijöille ja vanhemmille).

Oppaaseen on koottu esimerkkejä arvoista, joista voidaan saduttaa (kuva 15). Näitä ovat esimerkiksi rohkeus, ahkeruus, rehellisyys, kiitollisuus, myötätunto ja ystävällisyys. Opas painottaa, että mistä tahansa arvosta voi saduttaa ja myös lapsen oma mielipide kannattaa huomioida.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän opinnäytetyön aiheena on kolmen arvon käsitteleminen sadutusmenetelmää käyttäen. Tarkoituksena oli selvittää sadutusmenetelmän avulla, mitä lapset tietävät arvoista rehellisyys, kohteliaisuus ja auttavaisuus sekä kuinka he käsittelevät kyseisiä arvoja. Samalla halusimme kokeilla, miten sadutus toimii menetelmänä arvokasvatuksessa. Tavoitteena oli tuoda esille havaintoja lasten ajatuksista ja kokemuksista kyseisistä arvoista lapsille mieluisan toiminnan avulla.

Sadutuksen yhteydessä käytimme toiminnallisia ja luovia menetelmiä, jotka tukivat arvojen käsittelyä. Sadutuksen avulla haluttiin myös osallistaa lapsia. Sadutus on toimintana osallistavaa ja vastavuoroista. Sadutuksessa lapsi on aktiivinen toimija ja hänen äänensä tulee kuuluviin. On tärkeää rohkaista lasta jakamaan ajatuksiaan asioista häntä saduttaessa. (Malander & Ojala 2013, 10-11.) Tavoitteena oli myös tehdä pieni, helppolukuinen opas sadutuksesta seurakunnan työntekijöille ja vanhemmille, jonka avulla sadutusta voitaisiin matalammalla kynnyksellä toteuttaa lasten kanssa.

Tutkimus tehtiin yhteistyössä Seinäjoen Helluntaiseurakunnan kanssa. Ainoat kriteerit tutkimukseen osallistumiselle olivat lapsen ikä ja osallisuus pyhäkouluun. Toivoimme lasten olevan 4 - 6-vuotiaita pyhäkoululaisia. Pyhäkoululaisia toivoimme sen vuoksi, että lasten toimintaan osallistuminen ei tuottaisi vanhemmille ylimääräistä vaivaa, vaan lapset tulevat pyhäkoulun sijasta meidän tuokiollemme. Seurakunnan lapsipastori keräsi meille lapsiryhmän lapsista, jotka hän entuudestaan tunsi. Kysyimme lasten vanhemmilta luvat erillisillä lupalapuilla. Tutkimukseen valikoitui lopulta kuusi lasta. Tutkimus toteutettiin pitämällä lapsille neljä eri toimintakerhoa. Tutkimusaineisto muodostui toimintakertojen toteutuksen aineistoista.

Tutkimuskysymyksemme olivat:

1. Mitä lapset tietävät entuudestaan arvoista rehellisyys, kohteliaisuus ja auttavaisuus ja kuinka he käsittelevät kyseisiä arvoja?
2. Miten sadutus toimii menetelmänä arvokasvatuksessa?

Tutkimuksessa kävi ilmi, että lapset tietävät arvoista rehellisyys, kohteliaisuus ja auttavaisuus paljon. Melkein kaikki lapset osasivat määritellä tutkimamme arvot, mutta hieman erilaisia ja odottamattomiakin määrittelyjä esiintyi. Lapset kertoivat ja käsittelivät arvoja omien kokemuksiansa kautta. Sadutus ja siihen liittyvät luovat menetelmät tuntuivat olevan lapsille mieluisia menetelmiä käsitellä arvoja ja oman kokemuksemme mukaan niiden avulla oli helppo käsitellä lasten kanssa arvoja. Käsitteily vaati kuitenkin perusteellista johdattelua aiheeseen. Sadutustuokiossa aikuinen voi tukea yhteistä tarinankerrontaa apukysymyksien avulla. Vaikka lapsi tuo esiin omia ajatuksia, hänen on hyvä tuntee, että hän voi turvautua aikuiseen tarvittaessa. (Malander & Ojanen 2013, 12.)

Lasten näkemyksiä arvoista ja arvojen käsittely. Arvojen ja normien oppiminen tapahtuu arkisessa elämässä, esimerkiksi kotona, päiväkodissa ja koulussa (Ylönen & Pertti 2002, 14). Lapset näkivät arvot pääosin samana kuin me ohjaajat, kuten että rehellisyys tarkoittaa sitä, että ei valehtelee, vaan puhuu totta. Auttavaisuus taas nähtiin siten, että se on hyvän teon tekemistä toiselle, kuten että tekee kotitöitä toisen puolesta, tai auttaa, jos toinen ei jaksa kävellä. Kohteliaisuus ymmärrettiin siten, että käyttämällä sanoja ”kiitos”, ”anteeksi” ja ”ole hyvä” käyttäytyy kohteliaasti. Kohteliaisuus rinnastettiin myös käytöstapoihin ja toisen auttamiseen. Ylönen (2005, 13) mukaan hyveitä opitaan pienistä hyvistä tavoista. Esimerkkeinä hän käyttää sanoja ”anteeksi”, jolloin opitaan anteeksipyyttämistä sekä ”kiitos”, jolloin opitaan kiitollisuutta.

Eräs lapsi määritteli rehellisyyden siten, että rehellisyys tarkoittaa sitä, että on kiltti. Kahden lapsen mielestä myös kohteliaisuus on sitä, että käyttäytyy kiltisti. Tästä voidaan päätellä, että lapsille opetetaan käytöstapoja kotona. Kiltisti oleminen on laaja käsite, olemalla kiltti voidaan tarkoittaa monia eri asioita. Lapset heijastavat kiltti -sanon moniin arvoihin. Monille lapsille ei kuitenkaan välttämättä kerrota, mitä kaikkea kiltisti olemisella tarkoitetaan.

Kysyttäessä, onko joskus valehdellut, kaikki huusivat yhteen ääneen ”ei”. Kielteisen vastauksen antaminen oli varmasti valehtelua jokaisen kohdalla, koska jokainen ihminen on valehdellut jollain tavalla. Tämä voisi kertoa siitä, että rehellisyys -arvo ei ole lapsille vielä niin tärkeä. Lapset kertovat usein pieniä valheita tai liioittelevat asioita seuraamuksen pelossa. Esimerkiksi kysyttäessä lapselta ”pesitkö kädet, kun

kävit vessassa” lapsi saattaa vastata ”joo”, vaikka näin ei olisi tapahtunutkaan. Lapsi yrittää kiertää tietyt tehtävät, koska ne eivät ole hänelle mieluisia. Tämä huomattiin heidän vastauksiensa kautta. Kasvattajalla on vastuu opettaa lapselle, että elämässä tulee tehdä tietyjä asioita, vaikka ne eivät aina tuntuisi mukavilta. Lapselle voi kertoa esimerkkejä, joiden kautta hän pohtii asioita. Esimerkiksi ”mitä tapahtuisi, jos kaikki jättäisivät kädet pesemättä?”. Jos lapsi ei osaa miettimisen jälkeenkään vastata kysymykseen, on aikuisen tehtävä kertoa, miksi ohjeiden mukaan on toimitava.

Lapset halusivat tietää, olemmeko me ohjaajat valehdelleet ikinä. He olivat uteliaita siitä, valehtelevatko myös aikuiset. Tämän avulla opetimme lapsille, että kaikki valehtelevat joskus, mutta tärkeintä on se, että lopulta kertoo totuuden. Tähän esimerkkinä, että joskus tilanteessa kokee, että totuuden välttäminen on paras ratkaisu. Kuitenkin hetken kuluttua asia alkaa vaivaamaan mieltä ja silloin on hyvä tunnustaa, että aiemmin valehteli. Näin asia saadaan käsiteltyä, eikä se vaivaa mieltä enää.

Pääosin lapset käsitelivät arvoja omien kokemuksiansa kautta. He kertoivat, miten ovat käyttäytyneet tai mitä ovat konkreettisesti tehneet, kun ovat toimineet tietyn arvon mukaisesti. Keskusteltaessa arvoista lapset innostuivat miettimään monia tilanteita, joissa olivat auttaneet. Myös muiden kertomat auttamistarinat toivat mieleen tilanteita, joissa ovat myös toimineet samalla tavalla, kuin kaveri.

Keskustelimme paljon lasten kanssa heidän kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Rento, keskusteleva ilmapiiri osoittautui hyväksi keinoksi, koska lapset uskalsivat kertoa rohkeasti mietteistään. Sadutus tuotti myös yhteistä iloa lapsille. Kun luimme syntyneet sadut ääneen, lapset useimmiten nauroivat sadulle, koska se oli heidän mielestään hauska.

Havaitsimme, että lapset eivät käyneet keskusteluita toistensa kanssa arvoista, vaan kaikki keskustelu tapahtui ohjaajien kautta. Lasten oli mielestämme vaikea käsitellä niin suuria ajatuksia syvällisemmin toisten lasten kanssa. Ohjaajalla oli vastuu tilanteen johtamisessa. Tilanteessa lapset keskenään alkoivat keskustella aivan muista asioista ja tavallaan unohtivat aiheen. Tämä oli mielestämme kuitenkin luonnollista lasten ikätaso huomioiden.

Sadutusmenetelmä arvokasvatuksen toteuttamisessa. Sadutusta voidaan soveltaa monin eri tavoin, joten sen avulla on helppo käsitellä asioita, joita haluaa. Eli kaiken kaikkiaan, arvokasvatus onnistuu hyvin, jos sadutukseen ottaa mukaan muitakin menetelmiä. Me käsitelimme arvoja eri tavoin, kuten sadun lukemisen, itse saduttamisen, draaman, kuvataiteen ja toiminnallisten harjoitusten avulla. Toiminnan myötä syntyneet keskustelut nousivat tärkeimmäksi tavaksi oppia arvoista. Tärkeää on muistaa, että opetus ei saa olla lapsille faktojen kertomista, vaan sitä, että lapsia kannustetaan itse miettimään asioita. Jokainen lapsi on arvokas ja tasa-arvoinen ryhmän jäsen, jonka ideoille ja mielipiteille on annettava tilaa. Lapselle on annettava mahdollisuus osallistua sadutukseen haluamallaan tavalla. (Malander & Ojanen 2013, 12.)

Esimerkiksi tuokiolla, jossa käsiteltiin rehellisyyttä, satukirjan lukemisen kautta keskustelun aiheeksi tuli lasten kanssa se, mitä tehdä, jos löytää maasta jonkin esineen. Ensimmäinen vastaus oli, että löytäjä saa pitää. Tämän seurauksena kävimme opettavaisen keskustelun lasten kanssa siitä, kuinka toimia, jos todella löytää arvokkaan esineen maasta. Samalla tuokiolla puhuttiin myös toisille valehtelusta. Lapsille painotettiin, että valehtelusta saattaa tulla itsellekin paha mieli ja totuuden kertominen kannattaa aina.

Onnistuimme mielestämme tavoitteissamme erinomaisesti. Saimme hyvin selville lasten näkemyksiä kolmesta käsittelemästämme arvosta. Tässä sivussa kokeilimme myös, kuinka arvokasvatusta voidaan toteuttaa sadutuksen avulla. Tätä toteutimme tuokioilla ja saimme tähänkin vastauksia. Lisäksi olemme sitä mieltä, että sadun lukeminen kehittää lasten ymmärrystä sekä parantaa luovuutta ja mielikuvitusta. Tuokioihin osallistuneilla lapsilla oli hyvin vilkas ja laaja mielikuvitus. Huomasimme tämän varsinkin silloin, kun luimme lapsille ja kun sadutimme käsittelemistämme arvoista.

Lapset osallistuivat toimintatuokioihin innostuneina ja kiinnostuneina. Yhtenä tavoitteenamme oli myös tarjota lapsille mielekästä toimintaa. Pääsimme tähän tavoitteeseen. Lapset olivat aina uteliaita ja innoissaan, kun tulivat tuokioihin. Vanhempien palautteiden mukaan lapsilla oli mukavaa, he odottivat innolla seuraavaa tuokioker-tä ja puhuivat paljon siitä, mitä kaikkea tehtiin tuokion aikana.

Tuokioilla tuli joitain odottamattomia tilanteita vastaan. Ryhmämme oli vilkas. Ohjaaminen vaati välillä tiukkaa rajaamista, koska lapset testasivat rajojaan. Saimme kuitenkin hyvää kokemusta lapsiryhmien ohjaamisesta. Lisäksi saimme syventää ja kokeilla erilaisia luovia menetelmiä käytännössä.

Otimme oppia ja kehitimme toimintaamme aina, kun huomasimme että jokin ei toimi. Esimerkiksi ensimmäisellä sadutuskerralla annoimme paljon vapaammat kädet lapsille, kun taas toisella kerralla päätimme enemmän johdatella aiheeseen sekä siinä pysymiseen. Opimme myös havaitsemaan, milloin lapset ovat väsyneitä tai kyllästyneitä, että on aika vaihtaa tekemistä, eikä samasta aiheesta keskustelua kannata enää jatkaa.

Tavoitteisiimme pääsimme huolellisella suunnittelulla sekä päämäärätietoisella työskentelyllä. Reflektoimme paljon omaa toimintaamme ja kävimme keskenämme keskusteluja aiheista. Me sitouduimme yhdessä täysin tähän työhön. Yhteistyömme on toiminut moitteettomasti, joka myös on ollut suurena vaikuttajana tavoitteisiimme pääsemisellä.

11 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS OPINNÄYTETYÖSSÄ

Jokaisella tutkimuksella ja tutkielmalla on sekä pieniä että isoja eettisiä kysymyksiä, joita tutkijan on mietittävä ja tehtävä monta eri eettistä ratkaisua itse (Eskola & Suoranta 2000, 52). Kysymykset hyvästä ja pahasta sekä oikeasta ja väärästä ovat etii-
kan peruskysymyksiä. Tietoa hankkiessa ja julkistaessa on otettava huomioon niihin liittyvät tutkimuseettiset periaatteet, sillä niiden kanssa toimiminen on tutkijan tai tekijän vastuulla. Eettisesti hyvän tutkimuksen lähtökohtana on, että tekijä noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 23.)

Ihmisarvon kunnioittamisella on suuri merkitys tutkimuksessa (Hirsjärvi ym. 2007, 25). Opinnäytetyössä säilytetään lasten anonymiteetti. Tämä tarkoittaa sitä, että heitä ei voida tunnistaa millään tavalla missään vaiheessa opinnäytetyötä. Opinnäytetyössä mainitaan, että yhteistyökumppanina toimii Seinäjoen Helluntaiseurakunta ja kohderyhmä on kyseisen seurakunnan pyhäkoulussa käyviä lapsia. Lapsia ei yksilöidä iän tai sukupuolen perusteella, muuta kuin tarvittaessa. Videoiden purussa lapset numeroidaan aineiston selkiyttämiseksi. Tällöin opinnäytetyössä ei käy ilmi, kenestä lapsesta puhutaan tai kuka toimintatuokioihin osallistuneista lapsista on kyseessä.

Tutkijan on saatava tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä kirjallinen suostumus asiasta. Kirjallisella suostumuksella estetään ihmisten manipulointia, esimerkiksi opinnäytetyössä. Tutkijan on myös kunnioitettava yksilön itsemääräämisoikeutta. Tämä merkitsee sitä, että yksilöllä on oikeus päättää, haluaako hän osallistua kyseiseen työhön. (Hirsjärvi ym. 2007, 25; 2008, 25.) Opinnäytetyöhön osallistuneet olivat lapsia, joten kirjallinen suostumus osallistumisesta toimintatuokioihin pyydettiin lasten vanhemmilta (liite 1). Vanhempien lupalapussa kerrotaan lyhyesti ja ytimekkäästi opinnäytetyön aiheesta, joka on arvojen rehellisyys, auttavaisuus ja kohteliaisuus käsittely sadutusmenetelmän avulla. Lupalapussa kerrotaan myös, että neljä toimintatuokiota tullaan järjestämään osallistuville lapsille. Lisäksi mainitaan, että jokaisella tuokiolla kuvataan videokameralla ja äänitetään nauhurilla lapsia omiin tarkoituksiin. Lupalapussa korostetaan, että kaikki materiaali on salassa pidettävä. Vain opinnäytetyön tekijät tulevat näkemään ja kuulemaan tallenteita.

Osallistuneille lapsille kerrottiin ensimmäisen tapaamisen aikana, että toimintatuokioita kuvataan ja äänitetään. Eettiseltä kannalta lapsille on hyvä mainita kuvaamisesta, sillä heillä on oikeus tietää, mihin tarkoituksiin saatuja tallenteita käytetään (Abbott & Langston 2005, 40). Videokameraa ja nauhuria ei ole piilotettu lapsilta, vaan laitteet olivat koko ajan näkyvällä paikalla, sillä tarkoituksena ei ollut kuvata salaa lapsia. Lasten oikeuksien ymmärtäminen auttaa tutkijaa kehittämään eettistä tutkimustyötä lasten kanssa (Farrell 2005, 167).

Jo opinnäytetyön alkuvaiheessa alettiin pohtia, kuinka kohdattaisiin lapset pyhäkoulussa. Mietittiin muun muassa sitä, miten voitaisiin kohdata lapsia yksilöinä ja tasa-arvoisesti. Jokaisen lapsen ainutlaatuisuutta haluttiin korostaa jokaisessa toimintatuokiossa ja sitä, kuinka voitaisiin ottaa huomioon jokaisen ääni tasavertaisesti. Ohjaajina toimiminen toimintatuokioissa oli suuri haaste, mutta se kuitenkin antoi erilaisia tilaisuuksia kuulla myös lapsia, esimerkiksi muokkaamalla tai muuttamalla mahdollisesti toimintaa heidän toiveitaan vastaavaksi. Tämä näkyi varsinkin, kun lasten annettiin esittää toiveleikkejä. Jokaisella lapsella oli mahdollisuus kertoa yksi leikki, jota halusi leikkiä. Tällä tavalla tasa-arvoista kohtelua toteutettiin toimintatuokioissa. Ohjaajina huolehdittiin myös ajankäytöstä ja muista rajoittavista tekijöistä, kuten tilan ja äänenvoimakkuuden käytöstä. Leikkien pituutta jouduttiin rajoittamaan. Tällöin saatiin ottaa myös muiden lasten toiveleikkejä.

Hirsjärven ym. (2007, 227) mukaan luotettavuutta omassa työssä lisää tutkijan tarkka selostus tutkimuksen etenemisestä ja tuloksista. Toiminnallisen opinnäytetyön toimintatuokioiden raportoinnissa haluttiin pyrkiä luotettavuuteen sillä, että kerrottiin mahdollisimman perusteellisesti tuokioista, niiden tapahtumista ja tilanteista. Toimintatuokioiden mahdolliset häiriötekijät ja epäonnistumiset nostettiin myös esille raportoinnissa.

Arvioitaessa tutkimuksen luotettavuutta on mahdollista käyttää erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Reliaabelius eli mittaustulosten toistettavuus tarkoittaa sitä, että kahdella arvioijalla on sama tulos. Tutkittaessa samaa henkilöä eri tutkimuskerroilla ja saadessa sama tulos, voidaan todeta, että tulokset ovat reliaabeleja. Tämä merkitsee sitä, että tutkimus voidaan toistaa ja tulokset ovat *ei-sattumanvaraisia*. (Hirsjärvi ym. 2007, 226.)

Objektiivisuus merkitsee paljon, kun kyseessä toiminnallinen opinnäytetyö. Tutkijalla on mahdollisuus valita vapaasti ja puolueettomasti tutkimuskohteensa. Tärkeää on, että lukija ei epäile tämän objektiivisuutta asiaan. Lisäksi objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, että lähteet valitaan huolellisesti. Tähän kuuluu myös niiden tulkitseminen rehellisesti. Lähde- ja tutkimusaineisto on tutkijan esitettävä, vaikka ne olisivat tutkijan henkilökohtaisten käsitysten kanssa ristiriidassa. (Hirsjärvi ym. 2007, 292-293.) Toiminnallisen opinnäytetyön tekijöinä ja toimintatuokioiden ohjaajina pyrittiin toimimaan objektiivisina opinnäytetyön suhteen. Omien mielipiteiden tai ennakkoluulojen ei annettu vaikuttaa esimerkiksi työn prosessiin tai johtopäätöksiin. Vaikka ohjaajilla oli kokemusta haastavasta lasten ohjaamisesta ja lasten kanssa työskentelystä, pyrittiin kuitenkin siihen, että nämä kokemukset eivät vaikuttaisi toimintatuokioiden ohjaamiseen tai lasten kohtaamiseen.

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä on kolme tekijää, mikä toisaalta helpotti objektiivisena pysymistä. Huomattiin, että tästä oli suuri apu tuokioiden arvioinnissa, sillä saatiin tarkastella toistemme toimintaa. Aineistoja analysoidessa autettiin toisiamme huomioimaan asioita, joita toinen tekijä ei välttämättä huomannut. Toisaalta taas ryhmän kanssa toimimisessa ja työskentelyssä pystyttiin havainnoimaan tuokioita laajasti ja objektiivisesti. Opinnäytetyön prosessin edetessä huomattiin, että omat tehdyt havainnot ja henkilökohtaiset huomautukset toimintatuokioista olivat samoja.

Tuoretta lähdekirjallisuutta suositellaan hyödynnettäväksi opinnäytetyötä tehtäessä. Osa toiminnallisen opinnäytetyön lähteistä on vanhoja. Kuitenkin suhtauduimme niihin kriittisesti. Huomattiin, että esiteltyjä teorioita vanhoissa teoksissa käytetään edelleen nykypäivänä ja ovat näin ollen luotettavia. Teoksia ja niiden kirjoittajia pidetään nykyään klassikoina. Hyvät esimerkit ovat muun muassa Piaget'n teoria moraalisen herkkyyden kehityksestä sekä Kohlbergin moraaliteoria kehittymisen tasoista.

LÄHTEET

- Abbott, L. & Langston, A. 2005. Ethical research with very young children. In: A. Farrell (ed.) Ethical Research with Children. Maidenhead: Open University Press, 37-48.
- Airaksinen, R., Ala-Vannesluoma, T., Karkkulainen, M., Kastu, R. & Pirhonen, P. 2015. Toimii!: hoitajan opas luoviin menetelmiin. Helsinki: Edita.
- Anttila, P. 1996. Osallistuva havainnointi. Luku 6.4.2. kokonaisuudesta Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. KvaliMOTV – menetelmäopetuksen tietovaranto. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. [Viitattu 23.10.2018.] Saatavana: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4_2.html
- Beilin, H. 2002. Piaget'n teoria. Teoksessa: R. Vasta (toim.) Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. 2. p. Helsinki: Oy UNIpress Ab.
- Eskola, J & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. p. Tampere: Vastapaino.
- Farrell, A. 2005. New times in ethical research with children. In: A. Farrell (ed.) Ethical Research with Children. Maidenhead: Open University Press, 166-175.
- Geldard, K. & Geldard, D. 2001. Working with Children in Groups: A Handbook for Counsellors, Educators and Community Workers. New York: Palgrave.
- Gjerstad, E. 2011. Arvokasvatuksen mahdollisuudet ja rajat: arvojen ja arvokasvatuksen välttämättömyys. Teoksessa: T. Purjo & E. Gjerstad (toim.) Arvojen ja tarkoitusten pedagogiikka. Helsinki: Non Fighting Generation ry, 75-94.
- Grönfors, M. 20.12.2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätyömenetelmät. [Verkkojulkaisu]. Hämeenlinna: SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilka. [Viitattu 8.10.2018]. Saatavana: <https://books.google.fi/books?id=F3oaCwAAQ-BAJ&pg=PA81&lpg=PA81&dq=nauhurin+k%C3%A4ytt%C3%B6+tutkimuksessa&source=bl&ots=YgZxOIGCpW&sig=8RrsLLRd9I-uXIZ566qHWMsT1iA&hl=fi&sa=X&ved=2ahU-KEwjj2pK5ivfdAhVCiivKHXLwC3AQ6AEwAHoECAkQAQ#v=onepage&q=nauhurin%20k%C3%A4ytt%C3%B6%20tutkimuksessa&f=false>
- Heikkinen, H. 2007. Vakava leikillisuus. Draamakasvatusta opettajille. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen, J. 1995. Moraali ja etiikka käytännössä: käsikirja. Juva: Tietosanoma Oy.

- Helkama, K. 2001. Lawrence Kohlberg: moraalijattelun kehityksen vaiheet. Teoksessa: V. Hänninen, J. Partanen & O-H. Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. 2. p. Tampere: Osuuskunta Vastapaino
- Helkama, K. 2009. Moraalipsykologia: hyvän ja pahan tällä puolen. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. uud. p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 14. uud. p. Helsinki: Otava Kirjapaino Oy.
- Hirvonen, S. 2012. Siinan taikaradio. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hämäläinen, J. & Nivala, E. 2008. Kasvatustiede: pedagogisen ihmistyön tiede. Kuopio: UNIpress.
- Hämäläinen, J. 2010. Kotikasvatuksen arvot lapsen henkisenä pääomana. Teoksessa: T. Jantunen & E. Ojanen (toim.) Arvot kasvatuksessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 57-74.
- Ijäs, K. 2009. Arvot asuvat kotona: ajatuksia perhearvoista. Helsinki: Kirjapaja.
- Jantunen, T. 2007. Satu kasvattaa: Topeliuksen sadut ja kasvatusajattelu. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Jantunen, T. 2010. Lapsen ajattelun omaleimaisuus ja Topeliuksen kasvatusajattelu. Teoksessa: T. Jantunen & E. Ojanen (toim.) Arvot kasvatuksessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 231-239.
- Jämsä, A. 18.2.2015. Auktoriteettiä koetuksella – kenellä on valta teidän perheessänne? [Verkkoartikkeli]. Yle uutiset. [Viitattu 20.10.2018]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-6747633>
- Kajaanin ammattikorkeakoulu. Ei päiväystä. Opinnäytetyöpakki: havainnointi. [Verkkosivu]. [Viitattu 23.10.2018]. Saatavana: <http://193.167.122.14/Opari/ont-TukiKeruuHavainnointi.aspx>
- Kallio, E. 2005. Kasvatus hajoavassa ajassa: Nuorten arvot ja moraalikasvatuksen mahdollisuudet. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Kalliopuska, M. 2005. Psykologian sanasto. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

- Karlsson, L. & Karimäki, R. 2012. Sadutusmenetelmä: kohtaamista ja aineiston tuottamista. Teoksessa: L. Karlsson & M Riihelä. Sukelluksia lapsinäkökulmaan tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 169-195.
- Karlsson, L. & Riihelä, M. 2006. Tervetuloa lasten kuuntelun ja sadutuksen maailmaan: sadutus pähkinänkuoressa. Teoksessa: L. Karlsson (toim.) Lapset kertovat. Helsinki: Stakes. Työpapereita 9/2006, 18-20.
- Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro: ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Karlsson, L. 2009. To construct a bridge of sharing between child and adult culture with the Storycrafting method. In: H. Ruismäki & I. Ruokonen (ed.) Arts Contact Points between Cultures: 1st International Journal of Intercultural Arts Education Conference: Post Conference Book. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: University of Helsinki. Research Report 312. [Viitattu 6.10.2018]. Saatavana: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/14969/RR312_verkkoversio.pdf?sequence=2
- Karlsson, L. 2014. Sadutus: avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kauppinen, R., Sommers-Piironen, J., Vainio, J., Mäkelä, P., Vilmilä, F. & Kataja, E. 2011. Lapsen ääni: tarina minulta. Pelastakaa Lapset ry.
- Koljonen, L. 6.8.2018. Some-kiusaaminen. [Verkkoartikkeli]. Yle uutiset. [Viitattu 20.10.2018]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-10333414>
- Kotka, R. 2011. Tarinat tunteiden tulkkina: toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta. Jyväskylä: Taito PS-kustannus.
- Kunnas, M. 2004. Noksu auttaa. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Kuukasjärvi, A. 2011. Draama – Tapa oppia itsestä, toisesta, taiteesta ja elämästä. Teoksessa: A. Kuukasjärvi, O. Linnossuo & J. Sutinen (toim.) Taidetyöskentely arjen näyttämöillä: teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Oppimateriaaleja 53, 61-62.
- Kuukasjärvi, A. 2011. Tulemmeko oikeasti kuulluksi?: sadutus eli kerrotuttaminen tukee aitoa vastavuoroisuutta. Teoksessa: A. Kuukasjärvi, O. Linnossuo & J. Sutinen (toim.) Taidetyöskentely arjen näyttämöillä: teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Oppimateriaaleja 53, 21-32.
- L 08.05.2015/580. Laki lapsen päivähoidosta annetun lain muuttamisesta.

- Lesojeff, H., Purjo, T., Tervahauta, M., & Videnoja, K. 2013. Kasvatus arvoihin: arvoa kasvatukseen. Helsinki: Non Fighting Generation.
- Levomäki, I. 1998. Arvojen moninaisuus tietoyhteiskunnassa. [Verkkokirja]. Helsinki: SITRA 178. [Viitattu 15.10.2018]. Saatavana: <https://media.sitra.fi/2017/02/27172205/sitra178-2.pdf>
- Malander, E-L. & Ojala, T. 2013. Ipana-Impro: Opas osallistavaan satuimprovisointiin. En handledning i sagoimprovisation. Draamatyö. Suomentaja Tarja Salo & Barbro Sipilä. Helsinki: Tmi Raija Airaksinen Draamatyö/Raija Airaksinen-Björklund.
- Meirän Vasu. 2017. Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Saatavana: http://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/paivahoitajakoulu-tus/varhaskasvatus/varhaiskasvatuksenlomakkeet/2yPBJVqjX/Seinajoen_kaupungin_varhaiskasvatussuunnitelma_Meiran_vasu_2017.pdf
- Morrow, V. 2005. Ethical issues in collaborative research with children. In: A. Farrell (ed.) Ethical Research with Children. Maidenhead: Open University Press, 150-165.
- Muola, T. Ei päiväystä. Etiikka, moraalit, valinta ja arvot. [Verkkosivusto]. Raamattunet. [Viitattu 1.11.2018]. Saatavana: <http://lukio.palkane.fi/raamattunet/etik-mora.html>
- Ojanen, E. 2010. Arvot, tosiasiat ja sivistys. Teoksessa: T. Jantunen & E. Ojanen (toim.) Arvot kasvatuksessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 7-16.
- Piaget, J. 1977. Lapsen psykologia. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Pietikäinen, A. Ei päiväystä. Sosiaalipsykologian peruskurssi. [Verkkosivusto]. Tampereen yliopisto. [Viitattu 5.11.2018]. Saatavana: <http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaalipsykologia/kohlberg.html>
- Pirttilä-Backman, A-M., Ahokas, M., Myyry, L. & Lähteenoja, S. (toim.) 2005. Arvot, moraalit ja yhteiskunta: sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Puuhiniemi, M. 2002. Arvot, asenteet ja ajankuva: Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan. Espoo. Limor kustannus.
- Puolimatka, T. 2011. Kasvatus, arvot ja tunteet. 2. uud. p. Helsinki: Suunta-kirjat.
- Päihdelinkki. 5.12.2017. Toiminnalliset ja luovat menetelmät. [Verkkosivusto]. A-klinikkasäätiö. [Viitattu 27.10.2018]. Saatavana: <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeyön-menetelmat-ja-koulutus/toiminnalliset-ja-luovat-menetelmat>

- Rankin, L. 2007. Roosin pikku valhe. Suomentaja Raija Viitanen. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.
- Riihelä, M., Karlsson, L., Karimäki, R. & Lastikka, A-L. 2008. Korvaan päin: lasten satujen kirja. Helsinki: Lapset kertovat ja toimivat.
- Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Videotallenteet. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 10.10.2018]. Saatavana: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4_3.html
- Salosaari, U. 2010. Arvot, rakkaus ja rajat. Teoksessa: T. Jantunen & E. Ojanen (toim.) Arvot kasvatuksessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 30-41.
- Scarry, R. 2012. Kohtelias elefantti. Suomentaja Tittamari Marttinen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Sinivuori, P. & Sinivuori, T. 2007. Esiripusta arvoihin: toiminnallinen draamakasvatuskirja. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A-M., Lahikainen, A. & Ahokas, M. 2010. Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 10.10.2018. Luovat menetelmät vahvistavat osallisuutta. [Verkkosivu]. [Viitattu 27.10.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heimuissa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/luovat-menetelmat-vahvistavat-osallisuutta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ei päiväystä. Sadutus. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.9.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/sadutus>
- Toivanen, T. 2007. Lentoon! Draama ja teatteri koulussa. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Trogen, T. Ei päiväystä. Vahvuus: rehellisyys ja mitä tehdä, kun lapsi valehtelee?. [Blogikirjoitus]. Positiivinen kasvatus. [Viitattu 18.10.2018]. Saatavana: <https://positiivinenkasvatus.com/2017/08/04/vahvuus-24-rehellisyys-ja-mita-tehda-kun-lapsi-valehtelee/>
- Turunen, K. E. 1992. Arvojen todellisuus: johdatus arvokasvatukseen. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Turunen, K. E. 2018. Arvojen kirja. Helsinki: Arator Oy.

Vilen, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Siven, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013. Lapsuus: erityinen elämänvaihe. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.-2.painos. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ylönen, H. & Luumi, P. 2002. Kertomus on tie: sadut ja raamatunkertomukset lasten maailmassa. Helsinki: Lasten Keskus.

Ylönen, H. 2005. Satulinnan saleissa: opitaan arvoja satujen ja laulujen avulla. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

Liite 1. Lupalappu vanhemmille

Liite 2. Lasten ryhmälle laatimat säännöt

Liite 3. Lasten oma satu rehellisyydestä

Liite 4. Lasten oma satu auttamisesta/auttavaisuudesta

Liite 5. Lasten oma satu kohteliaisuudesta

Liite 6. Lasten piirtämät kuvat sadusta

Liite 1. Lupalappu vanhemmille

Hei vanhemmat!

Opiskelemme Seinäjoen ammattikorkeakoulussa sosionomiksi viimeistä vuotta. Teemme opinnäytetyön yhteistyössä Seinäjoen Helluntaiseurakunnan pyhäkoulun kanssa.

Aiheenamme on arvokasvatus ja käytämme menetelmänä sadutusta.

Opinnäytetyötuokioihimme tarvitsemme 5-6 lasta ja 4-5 sadutuskertaa. Lapsien tulisi olla 4-6-vuotiaita. Tuokiot järjestetään aina pyhäkoulun aikana: **su 29.4., su 6.5., su 20.5. ja su 27.5.**

Haluamme opettaa lapsille hyviä arvoja, mutta myös tutkia, mitä lapsi jo entuudestaan ymmärtää arvoista. Haluamme avata enemmän käsitteitä: rehellisyys, auttavaisuus ja kohteliaisuus luovia menetelmiä käyttäen.

Työskentelyssämme dokumentoimme tuokiot, että pystymme keskittymään itse tuokion sisältöön paremmin. Sadutukseen käytämme äänitystä, kuvaamme videokameralla (vain meidän käyttöön) ja otamme kuvia lapsen tuotoksista, ei lapsista. **Kaikki materiaali on salassa pidettävää ja kaikki tapahtuu anonymisti. Lasta ei tulla tunnistamaan missään.** Lapsista ei kerätä muuta tietoa kuin ikä ja sukupuoli.

Tuokiot ovat lapsen ikä- ja kehitystason mukaisia ja ensimmäinen ja tärkein tavoitteemme on, että lapsi nauttii, osallistuu ja pitää hauskaa!

Jos on kysyttävää, ota rohkeasti yhteyttä meihin. Vastaamme mielellämme!

Ystävällisin terveisin:

Maria Korpela, Loraine Mustajärvi, Jessica Holkko

Lupalappu, jos lapsenne saa osallistua kaikkeen toimintaamme ☺

Lapsen nimi: _____

Vanhemman/Huoltajan nimi: _____

Puhelinnumero: _____

Sähköpostiosoite: _____

Kiitos paljon jo etukäteen & siunattua kevättä!

Vanhemman/Huoltajan allekirjoitus ja päivämäärä

Jos on kysyttävää, ota rohkeasti yhteyttä meihin. Vastaamme mielellämme!

Ystävällisin terveisin

Maria Korpela, Loraine Mustajärvi, Jessica Holkko

Liite 2. Lasten ryhmälle laatimat säännöt

1. "Ei saa töniä"
2. "Ei saa kiusata"
3. "Ei saa purra"
4. "Ei saa potkia"
5. "Ei saa mennä päälle eikä hyökätä kimppuun"
6. "Ei saa raapaista"
7. "Saa leikkiä"
8. "Saa sanoa, että oot ihana"
9. "Pitää olla ystävällinen"
10. "Ei saa lyödä"
11. "Ei saa piirrellä seiniin"
12. "Ei saa puhua rumia"
13. "Ei saa heitellä taravoita"
14. "Ei saa heitellä pehmoleluja eikä tyynyjä eikä palikoita eikä patjoja"
15. "Ei saa heittää liukumäkeä toisen päälle"
16. "Ei saa rikkoa tavaroita"
17. "Kuunnellaan toista"

Liite 3. Lasten oma satu rehellisyydestä

6.5.2018

Muumiotarina, Topias -susi Topias -susi (nimi muutettu)

”Olipa kerran... pikku Topias ja karhu söi sen. Ja karhu sylkäisi sen. Susi hyökkäs karhun kimppuun. Ja sitten Topias hyppäs ketun päälle eiku siis suden päälle. Sitten tuli hirvi ja hirrrviö. Eiku muumiopas.

Ja sitten ja sitten hirvi tuli sen päälle. Topiaksen päälle.

Ööö ne meni kummituslinnaan ja siellä oli muumioita. Ja siellä... ja siellä oli hirrrviö. Sitten ne meni prinsessan luo ja sitten siellä oli Lumikki ja sitten ne lähti sieltä pois...ne näki lunta... ja sitten öö öö ne meni pilveen ja ne meni sieltä lensi pois ja sitten meni pilveen ja lensi pois. Ja sitten... ne meni takas kummituslinnaan ja sitten siel siellä oli muumioita ja eläviä pesusieniä... ja siellä oli myös hirviöitä. Ja pahik-sia...

Silleen ööö ööö Prinsessa huijaa... ja sit Muumipappa... Ja sitten sanoi että minä huijasin että en valehtele. Prinsessa pyytää anteeksi karhulta. Ja sitten yks ihminen tuli kysymään ja sitten se ampui nallen ja sitten karhun. Ku se oli pahis. Ja sitte kiraffi tuli päälle ja sitte puu kaatu sen päälle ja sitte henki jäi eloon ja sitte ne kaikki kuoli. Loppu... siihen se loppu.”

Liite 4. Lasten oma satu auttamisesta/auttavaisuudesta

20.5.2018 Koira (Lapsi 5); Hevonen (Lapsi 2); Koira 2 (Lapsi 3). Possu (Lapsi 4); Kana (Lapsi 1); Kani (Lapsi 6)

Maatilan siivoustalkoot

Sateenkaari -eläin tarvitsee apua maatilan siivouksessa.

”Olipa kerran sateenkaari, joka asuu perheensä kanssa maatilalla. Eräänä aamuna ... possu röyhtäili. Koira tuli auttamaan... auttoi ja röyhtäili. Miten se koira voi röyhtäillä? Ei mä oon kissa. Sitten kana tuli nokkimaan. Kissa auttoi... siivoamaan tallin. Koira auttoi ruokkimaan kanoja. Hevonen auttoi siivoamaan eläintarhan. Koira siivos tallin. Sitten kana mietti päänsä puhki, miten voisi auttaa. Kissa auttoi siivoamaan eläintarhan ja tallin. Koira auttoi syömään kissan. Koira keräsi omenoita. Heppa siivoaa koko ajan maatilaa. Eläimet auttavat laittamaan tavarat paikoilleen. Niin. Autetaan Sateenkaarta ku se kaatui. Nostetaan kädestä ja koira laittaa laastarin. Kaikki tavarat oli justiin ja justiin paikoillaan ja sitten rupesi satamaan ja sit mentiin sisälle suojaan sadetta.”

Liite 5. Lasten oma satu kohteliaisuudesta

27.5.2018

Kalan synttärit

”Eräänä päivänä oli kalan syntymäpäiväjuhlat. Kala täyttää 200 ei vaan 60 vuotta. Mä oisin sanonu 200. Kala on kutsunut syntymäpäiväjuhliinsa kaikki ystävänsä. Öm.. Miten se menikään.. Oliskohan seee... Oliskohan seee... Öm ööö jos hevonen siivoaa maatilaa... Sinne tuli hullu herra. Sinne tuli 700 ihmistä. Kaveria.

Syöty herkkuja. Leikkiä. Happy birthday to you synttärilaulu. Happy birthday to you, happy birthday to you. Sitten syödään kakkua! Puhalletaan kynttilä ja tietysti syödään. Öö synttäreillä voi myös pelata. Öö palapeliä ja sun vaikka frozen palapeliä. Sillee että pitää totella. Pitää ottaa leikkiin mukaan. Ei saa heittää kakkua. Ei saa heittää kakkua naamaan.

Ööö vieraat tuo lahjan. Synttärisankari sanoo ole hyvä ja kiitos kun saa lahjan. Synttäreillä ei tönitä. Ööm kun laittaa synttärilahjaan ööm paitoja sen sisälle ja sitten laittaa kannen kiinni. Ei saa heitellä tarvoita. Se pitää paketoida. Sille voi olla kohtelias että että sille pitää jutella ja totella kalaa. Ja kuunnellaan. Ja kunnioitetaan ja lauletaan synttärilaulu suomeks ja ruotiks. Sillo ööm ku mä oon kattonu Peppi Pitkätossua niin ööm opettaja sitten heitti sitten kakkua naamaan. Sitten vieraat lähtee pois ja sanoo kiitos ja kiva kun kävit!”

Liite 2. Lasten piirtämät kuvat sadusta

Toinen toimintatuokio keväällä 6.5.2018. Aiheena oli rehellisyys.

